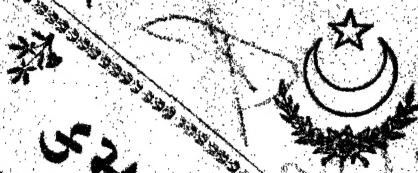

અલ્લાહો અકબર.

III
1723 13-9-1923

કમાલી શમશીર.

અકબર પ્રમા.

491

Reg. No. 319.

મુદતહિર

નિઝામુદ્દીન એ. કુરેશી.

જિલાફત પ્રેસ, મુંબઈ નં. ૧૧.

શ્રીમત દો રૂપે.

ચેલ કિતાબ અમદુલ ગની બી. એ. (અગ્રીમ) ને ખિલાફત
પ્રેસ વાકચે અથીપાડા રોડ, જેકળ સરકલ, મુંબઈ નં. ૧૧ મેં
તબ્સા છી હે.

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઇટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૦૭૭૫ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ ડા. મ. લ. ૪૭ ૨૧૪૨૪૨

વિષય ૬૪૬૮ : ૨ ૩૬૮

અલ્લાહો અકબર.

કમાલી શમશીર.

ઉર્દુ ઝબાન ઓર ગુજરાતી હુરફકા ડ્રામા.

ઉર્દુ ઝબાન ઓર ગુજરાતી હુરફ મેં લિખકર
મુશતહિર કરનેવાલે.

નિઝામુદ્દીન એ. કુરેશી.

ખિલાફત પ્રેસ, અગ્રીયાડા રોડ, જેઠળ સરકલ,
મુંબઇ નં. ૧૧.

(જુમલા હુકુક મેહપુઝ હેં.)

પહેલી મરતબા

તાઅદાદ ૧૦૦૦.

ઇ. સ. ૧૯૨૩

હિજરી ૧૩૪૧

કીંમત દો રૂપે.

પેશકશ

ગુજરાત વિધાપાઠશાલો
૧૦૮૭૪
અમદાવાદ
ગુજરાતી કોપીરાઈટ સંમત

૪૧૬૮૨ ૨૬૮

ચે

ક્રિતાબ

અપને મહેરબાન

હોસ્ત ડન્ડી (નાતાલ) કે

મશહુર તાજુર આર હમદદે

કોમ જનાબ કાસમ મીર સાહેબકી

ખિદમતમે ઉન્કે ફરજન્દે

અરબુમન્દકી મુબારક

શદીકી યાદમે

પેશ કરતા

હું.

અર કુબુલ ઉક્તદ અહે ઇંઅઓ શરફ

નાચીઝ

નિઝામુદ્દીન કુરેશી.

તા. ૧ લી ઝિલ્હજ ૧૩૪૧.

જનાબ કાસમ મીર સાહેબ.

અશખાસે ડ્રામા.

ગાંધી મુસ્તુફા કમાલપાશા		સદરે આઝમ મજલિસે મિલ્લીયએ અગેરા.
કુચુઝીપાશા	}	વુજુરાએ આઝમ અગેરા.
રઉફ પાશા		
અસમત પાશા		સિપેહ સાલારે આઝમ "
કાઝમ કારા બકર		" "
બાકર સમીઅ બે	}	વુજુરાએ ખારિજ "
યુસુફ કમાલ બે		
અહમદ ફરીદ બે	}	નુમાઇન્દગાને હુકુમત "
ફાહી બે		
ખાલિદા અદીબ ખાનમ		વઝીરે તાઅલીમાત "
કાતેમા ઝાહરા		ફકને જમીઅતે હિલાલે એહમર
હામિદ		એક મુસીબત ઝદા તુર્ક (અસકી શહેર)
મુલતાન વહીદુદીન		ખલીફતુલ મુસલેમીન શરમાં રવાએ સલતનતે ઉસમાનીયા.
શેહઝાદા અબ્દુલ મજીદ		વઝીરે અહદે સલતનતે ઉસમાનીયા.
દામાદ ફરીદપાશા	}	વુજુરાએ આઝમ હુકુમતે કુસ્તુનગુન્ના
તવફીક પાશા		
અહમદ ઇઝઝત પાશા		વઝીરે જંગ વ વઝીરે ખારજ્યા.
જમીએ		વઝીરે દાખિલા.
રશીદ પાશા		નુમાઇન્દા હુકુમત.
ઇસમાઇલ હકી પાશા		શરઝંદ તવશીક પાશા.
લોમડ જ્યોજ		વઝીરે આઝમ હુકુમતે બિરતાનીયા
લોઈ કરઝન		વઝીરે ખારિજ "
જનરલ હેરીગટન		હાઇ કમીશનર બિરતાનીયા (મુતઅ ઇયના કુસ્તુનગુન્નીયા)

જનરલ ટાકિશન

મેજર પાલમિન્ટે બિરતાનીયા.

મોરયા બ્રાન્ડ
મોરયા પોપન્કારે

}

વુઝરાએ આઝમ કાંસ.

મીં આરલેન્ડો

વઝીરે આઝમ ઇટલી.

સીનીયર સ્ટ્રેરઆ

વઝીરે ખારિળ „

શેઠ મીયાં મોહમ્મદ છોટાની
સર આગાખાન
સમયદ હસન ઇમામ
ડોં અનસારી
શેખ મુશીર હુસેન કિંદવાઇ

}

વધે ખિલાફતે હિંદ.

સમયદ અમીરઅલી

પ્રીવી કાઉન્સીલર બિરતાનીયા વ
મુદખીરે હિંદ.મીં બમનજી
મીં ડાબે
મીં સમયદ હુસેન

}

કામ પરસ્તાને હિંદ.

કુસ્તુનતીન

ચાહે યુનાન.

એમ વેનીઝાલાસ
એમ ગોનરસ
એમ લેગેસ
એમ સર લુઇસ
એમ કેલો

}

વુઝરાએ યુનાન.

જનરલ થીયોટોક્સ

વઝીરે જંગ યુનાન.

જનરલ બોયુ લાશ

સિપેહ સાત્તારે આઝમ યુનાન.

નોબર પાશા

નુમાઇન્દા આરમીનીયા.

ફાજ, મુસીબત ઝડા ઝોરતોં બન્નેં અરાફીને જમીઅતે હિલાલે
એહમર, ખાતુનાન, નવજવાનાને જીલુસ.

મકાઆત.

એલીયાએ કુચક, કુસતુનતુનીયા, પેરીસ, લંદન, એથેન્સ.

કમાલી શમશીર.

એક્ટ પહેલા.

સીન પહેલા. મકામ અરઝેઝમ ખવાબગાહ.

(શમેઅ જલ રહી હે મુસ્તુફા કમાલ પાશા સો રહે હે)

ગાયબી આવાઝ:—અય મરતે ખવાબ બેદાર હો, તેરી કામ બે પારો અદદગાર, આવારએ દરતે અદબાર હે દરકી દસ્તગીરી કર. ઇસ ઝુમ કરદા રાહે કારવાં કા કાફલા સાલાર બન ઓર મનઝિલે મકસુદ પર પહોંચા. કરતીએ ખિલાફત ગરદાબે ફનામે ઇગમગા રહી હે ઉસ્કા નાખુદા બનકર કનારે આશીયત પર લગા. (એક ફરિશ્તા નમુદાર હોતા હે).

ફરિશ્તા:—(મુસ્તુફા કમાલ પાશા કે સામને આકર)

અપની અસલીયતસે હો આગાહ અય ઇનસાંકે તુ કતરા હે લેફ્તિન મિસાલે બેહરે બે પાયાં બી હે કયોં ગિરજતારે તિલિસ્મે હેય મિકદારી હુઆ દેખ તુ પોશીદા તુઝમેં શવકતે તુફાં બી હે સીના તેરા હે અમીન ઉસકે પ્યામે નાઝ કા બે નિઝામે દેહરમેં પયદા બી હે પિન્હાં બી હે હરતે કિશ્વર જીસસે હોં તસખીર બે તેગો તુરંગ તુ અગર સમઝે તો તેરે પાસ વો સામાં બી હે

મુસ્તુફા કમાલ—મેરે પાસ ! કયા મેં જંગેઅઝીમ કે ખોશનાક નતાયજકો કલ અદમ કર સકતા હું ? કયા મુઝમેં હિરસો હવાએ યુરપકે ઝખરદસ્ત સયલાબકો રોકને કી તાકત હે ? આહ ! એક નાઝીઝ જુમનુકી રાક્ષની, અધિરી રાતમે કયા હકીકત રખતી હે

ફરિશ્તા—નહીં, નહીં, માયુસ કયોં હે ? સુન ઓર ગોરસે સુન !

આસ્માં હોગા સહર કે નુરસે આઈના પોશ

ઓર ઝુલમત રાતકી સીમાબપા હો. જયગી

ઇસ કદર હોગી તર-નુમ આશરી ખાદેબદાર

નગહતે ખવાખીદા ગુન્જેકી નવા હો જયગી
આ મિલેગે સીને ચાકાને ચમનસે સીના ચાક
ચાખને ગુલકી હમ નરસ પાદે સખા હો જયગી
શિર દિલોંકો યાદ આ જયેગા પયમાને સુગુદ
દિર જખી'મે ખાકે હરમસે આશના હો જયગી
દેખલોગે સનવતે રશતારે દરિયાકા મઆલ
મોજે મુઝતર હી ધસે ઝનઝરેપા હો જયગી
નાલએ સૈયાદસે હોંગે નવાસામાં તોધુર
પુને ગુલચીસે દલી રંગીં કયા હો જયગી

(ઇકબાલ)

મુસ્તુફા કમાલ—અય મુકદ્દસ હસ્તી ! તમામ દુનિયા પર મુસદ્દત
હોનેવાલી ખુજવાર તાકતોં માઅદુમ હો જયેંગી, ઓર મેરી નાચીઝ
મસાદએ મશકુર નઝર આયેંગી ?

ફરિશ્તા—હાં, હાં ! ઝુરર !

કાંપતા હે દિલ તેરા અદેશએ તુફાંસે કયા
ના ખુદા તુ બેહેર તુ કરતીલી તુ સાહિલબી તુ
શોઅલા બનકર કુંકદે ખાશાકે ગેર અલ્લાહકે
ખોદે બાતિલ કયા કે હે ગારતગરે બાતિલબી તુ
શબ્થ ગુરેઝાં હોગી આખિર જલવએ ખુરશીદસે
યે ચમન માઅમુર હોગા નગમએ તવહીદસે

(ઇકબાલ)

મુસ્તુફા કમાલ—(ધબરાકર આંખેં મલકર) કોનથા, વો તુરાની
સુરત અબ નઝર નહીં આતી. (બેઠકર ઇધર ઉધર દેખકર) નહીં !
કોઇ નહીં ! વો ખવાખથા, ચા ખ્યાલ ? (થોડી દેર સુકુત કે બાઅદ)
કુછબી હો, ફરમાને ખુદાવંદીયા, મુઝે દર માંદા કોમકી ખિદમત કે લિયે
મુસતદઈદ હોજના ચાહીયે ઓર અઝમતે ઇસલામકો હમલએ અગયારસે
બચાના ચાહીયે. (દો ઝાનોં હોકર)

ચારબ હેં તેરે બંદે દિલસે ન જુલા હમકો
હે હમલએ સદ આશત, કર લુલ્લ બયા હમકો
એક કાલિબે બે જાં હેં ગફલતને હમે મારા
અબ હમમેં નહીં હમ હે દોબારા જુલા હમકો
તુફાંકી બોહોત શિદત મંન્ધારમેં હે કરતી
મલ્લાહ હુએ બેબસ, તુ પાર લગા હમકો
મોહતાબ હેં, બેકસ હેં, હમદદ નહીં કોઇ

આલા હઝરત ગાઝી મુસ્તુફા કેમાલ પાશા.

કર તુલી કરમ મવલા, દર દર ન શિરા હમકો
સરકથ હુધ ફનિયા હે એક રોઝ મિટાદેગી
રશતારે ઝમાનાને પામાલ ક્રિયા હમકો
કુલ ખુદકે કા તુ ખાલિક કર શાદ મહાઓકો
એક તેરા હી સાયા હે, સદ ઝિલ્લે હુમા હમકો
(ધધર ઉધર ટેહેલને લગને હેં અસમત પાશા આને હેં.)

અસમત પાશા-અસલામો અલયકુમ.

સુરેતુરુ કમાલ પાશા-વાઅલય કમુસ્સલામ.

અસમત પાશા-દમ બદમ હોસલા શિકન ખખરેં આ રહી હેં
હકુમતે કુરતુનતુનીયાને હથિયાર ડાલ કર આલે ઉસમાનીકી અઝમતે દેરીનાકો
ખાક મેં મિલાયા. તુકીકા મરીઝે નીમજન કોઇ દમકા મેહમાન હે. અકલ
હયરાન ઓર તખીયત પરેશાન હે. હમસે એક ઝમાના બર સરે પયકાર
હે, ખુદાકા રજલ દરકાર હે.

સુરેતુરુ માલ પાશા-કુરતુનતુનીયા પર દતતિહાદી કબજા,
દરે દાનીયાલસે હમારી બે હખલી, શેસ ઓર સમિરના પર મુનાની અમલ
હખલ, એડીયાનોપલ કા હકુમતે ઉસમાનીયાસે ઇનકિતાઅ, યે સખ આતે
અયસી હેં કે કોઇ ગયરતમંદ તુર્કે ગવારા નહીં કર સકતા.

અસમત પાશા-ઇસકા ઇલાજ ?

સુરેતુરુ કમાલ પાશા-યે કે, હકુમતે કુરતુનતુનીયાસે કતાઅ
તાઅલ્લુક કરો, અનાતોલીયામેં એક આઝાદ હકુમત કાયમ કરકે અઝમતે
રહતા કી બહાલીકા ખીડા ઉઠાવ, ઓર દુશમનોકી મુદાશીઅત કે લિયે
તૈયાર હોગવ.

અસમત પાશા-(ઝરા ગોર કરકે) બેશક ! ઇરકે સિવા કોઇ
ચારા કાર નહીં.

સુરેતુરુ કમાલ પાશા-અપને એહબામ કો ખુદાવ, ઉનકો યે
મેરા પયગામ પહોંચાવ, ઓર એક કોમી મળલીસકે ઇનઇકાદ કી તબજીઝ
કરો. જવ, જવ, શહેનશાહે હકીકી તુમારા મદદગાર હોગા.

(અસમત પાશા સલામ કરકે ગયે.)

ફનિયાસે ઉઠ રહા હે અબ ઇકતિદાર અપના
ફક્કમન હે આજ, કલ થા જો ગમગુસાર અપના
કયા ગમ કે જખલે હામી પરવરદિગાર અપના
કર દુગા દીને હક પર સખ કુઝ નિસાર અપના
ફસ્ત અઝ તલખ ન દારમ તો કામ મન બર આયદ
થા તન રસદ બ જનાં થા જાં ઝે તન બર આયદ

સીન દુસરા-અસડી શહેર.

જંગલ.

(હામિદ નામી એક મુસીબત ઝડા તુર્ક બ હાલેઝાર આતા હે.)

હામિદ-દિરા રહા હે મુકદર કહાં કહાં હમકો

ઝરા કરાર નહીં ઝેરે આસમાં હમકો

સિતમ બપા કિયે ઝાલિમ ગનીમને કયા કયા

ધરોસે આકે નિકાલા હે નાગેહાં હમકો

નહીંદિ ઝર હુએ દમ લખોપે આયા હે

હુધ હે ઝિંદગી અમ તો વખાલે જાં હમકો

હઝારોં પીરોજવાં ખાક મેં મિલાયે હે

કિયા અદુએ જયાગુને બે નશાં હમકો

ન હસ્તગીર હે કોઇ ન ગમ ગુસાર કોઇ

કહીં જહાંન મેં મિલતી નહીં અમાં હમકો

(જનરલ કાઝિમ કારા બકર આતે હે.)

કાઝિમ કારા બકર-અય સર કુશતઝોહયરાં ઇનસાન! તુ ઇસ કદર કયોં પરેશાન હે?

હામિદ-આહ ઝાલિમ યુનાનીયોને હમારે બીવી બચ્ચોં ઝોર ભાઇ બંદોંકો તહે તેમ કિયા, હમારે ધરોંકો આગ લગાદી. અબી ઝિંદગી બાકીરથક કે જાન બચાકર ઇધર ભાગ આયા. (એક તરફ દેખકર) વો આગ ચમક રહી હે, કોઇ ગાંઠ નઝરે આતિશ હુઆ અલ-અમાન! અલ અમાન!!

કાઝિમ કારા બકર-ઓ ઝાલેમો! તેહઝીબકે દાઅવે દારો! ઇનસાનિયત ઇસીકા નામ હે, મુહઝઝિબ કોમોંકો ચેહી કામ હે, (ચંદ ઝોર તુરકોંકા બહાલે પરેશાન ભાગતે હુએ આના) આવ, આવ, અય મુસીબત ઝડા ભાઇઝો આવ, અપની દાસ્તાને ગમ મુનાવ.

એક-યુનાની હમારે ધરોં પર ગોલાબારી કર રહે હે, બે શુમાર ઝનો મર્દ દમ તોડ રહે હે, મર રહે હે.

દુસરા-મકાનાત જલ રહે હે, મસજીદેં મિસમાર હો રહી હે.

કાઝિમ-રેહેમ, રેહેમ! ખુદાવંદે કરીમ રેહેમ! યા અરહમર રહે મીન રહેમ!

તીસરા-ઝોર હરી ભરી ખેતીયાં ખાકસ્તર હો ગઈ.

કાઝિમ-તવબા, તવબા, કુમકી બી કોઇ હદ હોતી હે.

ચોથા—(આબ્દીદા હોકર) કયા હમારા સુલતાન હમારી ખબર ગીરી નહીં કર સકતા. કયા મુલક ઇસી તરાહ તખાલ્ફો બરખાદ હો બચગા? વાયે બર મા વાએ બર એહવાલે મા.

કાઝમ—સુલતાન માઅમુર ઓર હુકુમત મજબુર હે. હમારી હમઝોરીયેની ચે હાન દિખાયા. કે એક હકીર ફુશમનને તુશને બે તમીઝી આ મચાયા. આંસુ ન બહાવ, સર્દ આહેં ન બરો, સબો ઇસતિકલાલસે મસાયબકા મુકાબિલા કરો. ગાઝી મુરતુશ કમાલ પાશાકા ખુને હમીયત નેશમેં આયા હે ઉન્હોને દિશાઝતે ઇસલામ ઓર પાસખાનીએ વતનકા ખીડા ઉઠાયા હે.

(એક તુર્ક સિપાહી આયા.)

સિપાહી—(ફાજ સલામ કરકે) કુર્બો જવારસે બોહોતસે પનાહ-શુઝીન આ રહે હે. ઓર કેમ્પમેં ટેરાયે જ રહે હેં.

કાઝમ—શાખાશ! સખકી ખાતર મદારાત કરો, ઇનકો બી સાથ સે જવ.

સિપાહી—બોહોત બહેતર (સખકો સાથ લેકર સલામ કરકે રખસત હોતા હે.)

કાઝમ—માશાઅલ્લાહ! જમ્મે અઝીમ હકકો ઇનસાફકી હિમાયત ઓર જખરો ઇસતિખદાફ કે ઇસતીસાલ કે લિયે ઇખતિયાર ફી ગધર્થી લેફ્ટિન ખુદાવંદાને તેહઝીબકા મતલબ કુજ ઓર થા. તમામ દુનિયાકો કબજાએ તસરરૂઝ મેં લાના ઝેરે જોર થા. હુકુમતે ઉસમાનીયાકે આલમગીર ઇકતિદાર સે સખ દિરાસાં ચે. ઓર હરહમ ઉરફી બરખાદીકે લિયે કોશાં ચે. અબ મોકા પાયા; હકકે ઇનતિખાબે હુકુમતકા ઉસુલ વઝે ફરમાયા, અરબકો આઝાદીકા લાલચ દેકર અપના હલકા બગોશ બનાયા. એકને ઇરાકે અરબપર કબજા જમાયા તો હુસરેને શામકો આ દમાયા. જખ ઇસપર બી સખ ન આયા તો ટ્રેસો સમિરના કા તર હુકુમા ફેંક કર કિસી ઓર સગે દુનયાકો દીવાના બનાયા. ઓર હમારે દામને સખકો પારા પારા કરનેકા અઝમ ટેરાયા. યુગોસલાવીયાકો આઝાદ કિયા, શોરા પુરત અરબનોંકો હમસે ઇલાહેદા કરકે દિલશાદ કિયા. મગર ને કદીમ ઓર અઝીમુશ્શાન કોમેં, ઉનકે દામે શુલામી મેં તાઘરે ખિસમિ-લકી તરાહ રૂઝકડતી હેં ઓર સાલહા સાલસે આઝાદી કે લિયે શોરો ઓલ મચાતી હેં ઉનપર નાકાખિલયતકા ફતવા લગાયા જતા હે ઓર જખરો તશદ્દુદસે જઝખબે હુરરીયતકો દમાયા જતા હે. મગર તાકુજ. દુનિયા ઇન આલખાઝીયેસે આગાહી પા રહી હે ઓર હુસુલે આઝાદીકે લિયે મયદાને અમત્રમેં આ રહી હે. (ગયે.)

સીન તીસરા-અંગોરા.

ખાઝાર.

(યુસુફ કમાલ બે આતે હેં.)

યુસુફ કમાલ-

કિસ દરજ અલમનાક હે તુકાને સમિનાં
બરખાદ હુએ આહ અઝીઝાને સમિનાં
ના કરદા ગુનાહ ઝિન્હે કિયે સંગ દિકોને
રંગીન હુઆ ખુનસે મયદાને સમિનાં
દરપેશ હે એક વાદીએ પુર ખાર મુસીબત
બયે તો કહાં આપલા પાયાને સમિનાં
વીરાં હુએ મુરગાને ખુશ ધલહાં કે નશીમન
ધર ઝગો ઝગનકા હે ગુલીસ્તાને સમિનાં
ગુરગાને જદા કેશ મુસદ્દત હુએ હર જ
રમ કર ગયે રમનાંસે ગિઝાલાને સમિનાં
બેવાએ તડપતી હેં પયે નાને શખીના
હેં લુખસે બેતાબ યતીમાને સમિનાં
યે વકત હે ઈમદાદ કા ઈમદાદ કરેં કુજ
શરૂબ હેં મુસીબતમેં રૂશીકાને સમિનાં

(અસમત પાશા આતે હેં.)

અસમત પાશા-(યુસુફ કમાલ બેસે) સમિનાં મેં કુસ્તો ખુનકા
ખાઝાર ગર્મ હે, કુરતુનતુનીયાકી હાલત કાબિલે રહેમ હે, સુલતાન નઝર-
બંદ, દામાદ શરીફ ઇતતિહાદીયોંકી ખુશનુદીએ મિઝાજકે આરઝુમંદ. ગાઝી
મુસ્તાફા કમાલકો કોર્ટ માર્શલને સજાએ મોતકા મરતુબબ હેહરાયા, શયખુલ
ઇસલામને હમારી તેહરીકે હુરરીયત વ હિશાએત ખિલાફતો વતન પર ખગા
વતકા ફતવા લગાયા એક તરફ હમારા વતન હમ પર ફેજાન કશી કે લિયે
તયાર હે દુસરી તરફ વેનીઝેલોસ હમારી સરહદપર ફેજા ઇજતિમાઅમેં
મસરફેકાર હે.

યુસુફ કમાલ-અગરએ હાલાત માયુસ કુન હેં ઓર અપને
પરાયે દુશમને જાન. ઇસવકત મયદાનમેં કદમ રખના તમામ દુનિયાએ

એલાને જંગ કરનાહે મગર દરકે સિવા ચારા નહીં. અગર અયસી હાલ-
તમે ખામોશ હોજાતે હોં તો ન સિર્ફ નજે કામકા ખિતાબ પાતે હોં
બલકે આયંદા નસલોંકો દાયમી સુલામીકી ઝનજીર પેહનાતે હોં, યે
ઝિંદગી નહીં મોત હે, બલકે મોતસે બદતર, અગર મરદાના વાર રઝમગાહ
મેં જાકર કામચાખ હુએ તો અપને વતન કો ગનીમતી ફસ્ત ખુરસે
બચાઈગે વર ન જામે શહાદત નોશ કરેંગે. ઓર સુખીર હોકર બારગાહે
ખુદાવંદી મેં જાઈગે.

અસમત પાશા—બેશક મુલકો મઝહબકી હિફાજત હમારા ધરકે
મુદમ હે. દામાદ ફરીદકી મુલિમ આયે યા વેનેઝેલોસકા લશકર ઓર
આઝમાયે, કોઈ પરવા નહીં. (તલવાર નિકાલ કર) બ ફજલે ખુદા
અગિયાર પર ફતેહ પાઈગે ઓર ઉનકે તમામ મનમુખે ખાકમેં મિલજાયેંગે.

યુમુદ કમાલ—આમીન ! (ફરીદ બે આતે હે)

ફરીદ બે—અસ્સલામો અલયકુમ.

અસમત પાશા—વઅલયકુમ અસ્સલામ.

ફરીદ બે—સરહદે સમિનાસે ઇતિલાઆત મોસુલ હુઈ હોં કે
યુનાની ફોજને પેશકદમી શુર કરદી હે. અસકી શહેર પર હમલેકા અદેશા
હે. જહાં તક જલ્દ મુમકિન હો. મઝીદ ફોજ રવાના ફરમાઈયે ઓર
ફરમનકો આગે બદનેકી જુરઅત ન દિલાઈએ.

અસમત પાશા—કોઈ શીકર નહીં, હમ મુકાબલેકે લિયે હર તરાહ
આમાદા હોં. કુછ ફોજ રવાના હો ગઈ હે ઓર ખત્તે દીશાઈદી તરફ
હરરોઝ તાઝાદમ ફોજ બેજનેકા ઇનતિઝામ કર દિયા હે બરતી ઓરો શોરસે
જારી હે. આલે ઉસમાન કે ગયરતમંદ બહાદુર રોઝાના બ તેઅદાકે કસીર
લશકરે એહરામમેં શામિલ હો રહે હોં.

ગરબે બરઆદા પે માઈલિ ચર્ખે ના હિનજાર હે
મુજબે આઝારે તુશને ગમે અશકાર હે
દમ બ દમ ઓરોં પે સયલે લશકરે અગિયાર હે
ખોશ કયા ? ફજલે ખુદાસે અપના મેડા પાર હે
મા ખુદા દારેમ મારા ના ખુદા દરકાર નીરત

સીન ચોથા.

અયવાને હુકુમતે અંગોરા.

(પુઝરાએ સલતનત ઓર મુશીરાને હુકુમત રવનક અરશેઝ હે)

મુસ્તુફા કમાલ—(કુર્સીએ સદારત સે) હમારી આઝાદ હુકુમતે તુર્કીકા નઝમે નસ્ક બ ફઝલે ખુદા દુશ્ત હો ગયા સખ કામ બ તરઝે એહસન અન્જમ પા રહે હે, દુશમનોંકા અઝમ હે કે ઇસ્લામ ઓર પરસ્તારાને ઇસ્લામ કે સફહએ હસ્તીસે મીટાદે ઓર સલતનતે ઉસમાનીયાકા હમેશાકે લિયે ખાતમાં કરદે. હમારા મીટાના આસાન નહી. અગર મીટના હે તો અયસે મિટા કે સફહએ હસ્તી પર અખદુલ આખાદ તક રવશન ઓર તાખન્દા રહો. આજ તક અલમ બરદારાને તેહઝીબને હમારે લાખોં બાઇ પયવન્દે ખાક કર દિયે, ગારતગરી ઓર કુશ્તો ખુનસે અપની સલીખ પરસ્તીકા સુખુત દિયા. સુખએ સમિનાં મેં મોતકા ખાઝાર ગર્મ હે. સકુતે ખિલઅહસાર કે ખાદ પંદરા જેર મસાશી અરશેઝે કોમકો મોતકે ઘાટ ઉતારા. શહેર દિહાત ઓર કસબે તખાડો બરખાદ કિયે જ રહે હે. યુનાન અપને સરપરસ્તોંકે બલપર વેહશીયાના મઝાલિમસે 'મુઝદિલિકા ઇઝાર કર રહા હે. દામાદ ફરીદને કોમ ફરોશીકા તહધયા કર લિયા. પેરીસસે વાપિસ આકર ધમકી દી હે કે મુઆહીદએ સુલેહ પર દસ્તખત ન કરનેસે ખાત ખિગઝ જયગી ઓર અગલબ હે કે કુસ્તુનતુનીયા પરબી યુનાની કબજા હો જાયે. યુનાંએ ઉસ્કે ઝઅમમેં હમારે હમલએ અસમદસે મુઆહીદએ સુલેહમેં એકબી અહમ તરમીમ હોનેકી તમામ ઉમીદેં ખાકમેં ખિલ ગઇ હેં મુઅહાનલ્લાહ ! મુલકો કોમકી ખુબ નિયાખત કી.

કરને ગયે યે ઉઝરો તગાકુલકા હમગિલા
કી એક હી નિગાહ કે અસ ખાક હો ગયે

ખિરાદરાને મિલ્લત ! અખ ખાતોંકા વકત નહી, હંજામ અમલ હે. સીના સિપર હોકર અયદાનમેં જવ ઓર ઝખાને તયગસે દુશમન કી મુંહ ઝોરીયોંકા જવખ દો. કોમ ફરોશ વિઝરત ઓર ગારન ગરાને સલતનત કે અતાદો કે તુર્ક અમી જિંદા હેં ઓર આખરી દમ તક અપની ઝિન્દગીકા સુખુત દેજે. “તુર્કો તુર્કોં કે લિયે હે” ઓર હસપર કોઇ જેર તાકત મુસલ્લત નહીં હો સકતી.

બકર સમીચ બે.

ಭಜರಾಜ್ ಪಾಶ್ಲೆ.

હાઝરીન-(હમ આવાઝ હોકર) જિન્દા બાશ મુસ્લુક કમાલ જિન્દા બાશ!

બાકર સમીઅ બે-હઝરાત યે ઇસ વકત મંજલીસે દોમીયાઃ અઝમીયા કે મનઝુર કરદા મુતાલિયાત પેશે ખિદમત કરતા હું ઓર સુલતજી હું કે હમારે સદરે આઝમ બ તોર યાદ દાસ્ત અપની તારૂસે મુનાસિઅ તમહીદકે સાથ તમામ મમાલિકકે વઝુરાએ ખારિજ કે નામ ઇરસાલ ફરમાયે તાકે મોઅતરેઝીન કે આયંદા હમારે તરીકે કાર પર હફંગીરીકા મોકા ન મિલે.

હાઝરીન-ઇરસાલ ફરમાઇયે.

બાકર સમીઅ બે-મુતાલિયાત હરબે ઝેલ હે

(૧) કુરતુનતુનિયા જે સુલતાનુલ મોઅઝઝમ ખલીફતુલ મુસલેમીન ઓર સલ્તનતે ઉસમાનીયાદા દારૂલ હુકુમત હે ચુકે ઉસમાની કેમ ઉસે ઇતતિહાદીયોં કે ઝેરે નગીન ખ્યાલ કરતી હે ઇસલિયે વહાસે જે એહકામ ઓર શતાવા સાદિર હોતે હેં કાતુનન યા મઝકબન કિસ્સીતરાહ વાજીય નહીં હો સકતે. કુરતુનતુનીયાકી ઇસ મશરૂઆ હુકુમતને અગર શાહ મુઆહિદા કિયા તો કેમ ઉસે બાતિલ ખ્યાલ કરતી હે.

(૨) ઉસમાની કેમને બાવુજુદ અપની અમન પસંદી ઓર મોઅતદિલ મિઝાજ કે યે શયસલા કિયા હે કે એક આઝાદ ઓર ખુદ મુખતાર કેમકી તરાહ અપને મુકદ્દસ ઓર બે શુમાર પાકે હુકુકે કી હિફાઝત કરે ઓર એલાન કરતી હે કે વો એક મુનાસિઅ ઓર બાદઝત સુલેહકે અનબમ પિઝીર હોનેકી અવાહિશમંદ હે. બહર નુઅ વો દિસી અયસે મુઆહિદે કે તસલીમ ન કરેગી જસમે ઇસકે હકીકી સશીર શામિલ ન હોંગે ઓર વો બી જન્હે ઇન્કે નામપર ઓર ઇરકી તરફસે મુઆહિદા કરનેકા ઇખ તિયાર દિયા ગયા હે.

(૩) ઇસ મમલકતે ઉસમાનીયામે જે ઇસાઇ ઓર અબ્જનબી લોક આબાદ હેં વો કેમકી હિફાઝતમેં રહોંગે લેહિન ઇસપર બી વો મબજ ન હોંગે કે મુલકકે આમ મશાદ કે ખિલાફ કેઇ કાર સ્વાઈ કરે.

અસમત પાશા-મેં જાનતા હું કે યે વાદદારત દવસે ઇતિહાદ કે મુજવવીઝા મનસુબેપર કુજ અસર અનદાઝ ન હોગી જબતક ઇન્હે મહેસુસ ન કરાયા જયમા કે તુર્ક આસાનીસે મગબુથ નહીં કિયે જ સકતે. વો અપની રીશાદવાનીયોસે ખાઝ નહીં આઇગે. બતોર ઇતમામે હુબજત ઇન્હે અપને ખ્યાલાતસે આગાહ ર દના ઝૂરી હે. ઓર યે મુરસિલત

ગોષા હમારે આયંદા દસ્તુરલ અમલ ઓર નસલુલ અયનકી એક
ઇતતિલાઅ હોગી. જો કિસી તરેહ ગેરમુશીદ નહીં હો સકતી. ઓર યે
ખમાલ ઉન્હેં કિસી હદ તક ગોરો ખોઝ કરને કે લિયે મજબુર કરેગા કે
કુસ્તુન પુનીયાપર કખ્ખા કરકે ઉન્હોને તમામ કોમકો મગલુઓ મુતીઅ
નહીં કર લિયા. મજલિસે કોમીયા કે ધરશાદતકે આગે હમારા સરે
તસલીમ ખમ હે ખુદા હમારે ધરાદોમેં બરકત દે.

હમ મઝહબો મિલ્લત પે ફિદા હોકે રહીંગે
મર જાઇંગે યા ઓહદા બરા હોકે રહીંગે
ઇસ ગુલશને બે ખાર મેં રખીંગે નશીમન
ખુલ ખુલ ફી તરાહ નગમા સરા હો કે રહીંગે
ના કામ ગયા કાફલા અપના જો યહાસે
અવરોં કે લિયે બાંગે દિરા હોકે રહીંગે
ઇનસાન કો લાઝિમ હે સઘ તા દમે આખિર
કિસમત મેં જના હે તો જના હો કે રહીંગે
મહેરમ હુએ મુ કો હકુમતસે જો ફરજખ
ફરમાઇયે ફિર ખસ્ત મેં કયા હોકે રહીંગે

ફરીદ બે—મેહરમી ફી કોઇ વજોહ નહીં, કોમ હમારે સાથ હે
ઓર અપને સુદો જિયાંકો સોચતી હે. ઓરતોં ઓર બચ્ચોં તક મેં કોમ
પરતીકા એહસાસ પાયા જાતા હે. ઇનશાઅલ્લાહ ફતેહ હમારી હોગી.

ફક્રમન અગર કવીસ્ત નિજેહ્યાં કનીતરસ્ત.

કુસ્તુર કમાલ—ખિરાદરાને મિલ્લત ! મેં દેખતા હું કે જુલમતે
મસાયબો આલામસે ઉમ્મીદો રાહત ફી નુરાની શુઆએ જલવા અશરોઝ
હો રહી હેં. જીનસે મેરા દિલ મુનવ્વર હો ગયા હે ઓર મેં યકીન
કરતા હું કે આપકી ચરમે બીનાબી અપને દરખશાં મુસતકાઅલ ફી ઝલ
કિયાં દેખ રહી હે. વો કાદિરે જુલ જલાલ જો અધેરી રાતકે પંદેસે
આફતાબ આલમતાબકી સુરત દિખાતા હે હમારી શામે હસરત કો બી
સુમેહ ઉમ્મીદસે મુબદદલ કરેગા. જાવ ઓર અપને શરાયઝ હિમ્મતો
ઇતતિકલાલસે અનજામ દો. ખુદા હાદિઝ.

(ઇજલાસ બરખાસ્ત હોતા હે)

મઝાલિમે યુનાન-બરબાદ શુદા ઇસ્લામી આબાદી.

સીન પાંચવા.

અફચુન કારા હિસાર.

(એક તુર્ક ખાતુન મએ ખુદ સાલ બચ્ચે આતી હે દોનો કુમાં કરતે હે.)

ઝોરોં પે બોહોત દુશમને બેદાદ હે ચારખ ફરિયાદ હે ચારખ
મસરફે સિતમ વો સિતમ ઇબદ હે ચારખ ફરિયાદ હે ચારખ
પાખદે મુસીબત હે હરેક મુસલિમે બે કસ બે ચારખો બે બસ
તુઝસે બ અદબ તાલિમે ઇમદાદ હે ચારખ ફરિયાદ હે ચારખ
આયે જહાં, યુનાનીઓને આગ લગા દી હેં જુદમ કે આદી
ધરખાર હમારા કિયા ખરખાદ હે ચારખ ફરિયાદ હે ચારખ
લાશોં કે લગે ટેર હેં હર રાહ ગુઝરમેં હે દર્દ જીગર મેં
આલુદા બખુ ખનજરે જદ્દાદ હે ચારખ ફરિયાદ હે ચારખ
કર ફઝલ હસ આધ હુધ આફત સે બચાલે જાં કે પડે લાલે
ફરિયાદ હે, ફરિયાદ હે, ફરિયાદ હે ચારખ ફરિયાદ હે ચારખ

લડકા-આહ ! અમ્માજન, અબ કહાં જાયેં, કયા કરેં, પ્યારે
અબ્બાકો દુશમનોને કતલ કર દિયા, શહેરકો આગ લગાદી, જન બચાકર
ઇંધર ભાગ તો આયે, વો ઝાલિમ કહીં ચહાંબી ન આ જાયેં.

ખાતુન-બેટા ! કોઇ ફિકર ન કરો, ઇંધર નહીં આતે.

લડકા-અગર ન આયે બી તો હમ કહાં જાઇંગે. ન કોઇ મમ
ખવાર હે ન રિસેદાર, જહાં જાકર પનાહ લેં, અગર બચ ગયે તો જાંગ-
લોમેં શિરતે લુકે પાસે મર જાઇંગે યા વેહશી દરિન્દે હમેં અપના
લુકમા બનાઇંગે.

ખાતુન-આહ ! મેરા પ્યારા ગાંડ ! બેકુસકા નકશા આબોંકે
સામને શિર રહા હે. ઉસ્કે બાસિન્દે કહાં ગયે ઉસકે દરો દીવાર કયા
હુએ (ગોલી લગી, ઝોરત તડપને લગતી હે.)

લડકા-(હયરત ઝદા હોકર) ઓહ ! મેરીમાં !.....મેરી પ્યારી
માંકે કયા હો ગયા ? યે કયોં તડપતી હે. (દીવાનાવાર ઉસસે લિપટકર)
અમ્મા, અમ્મા ! પ્યારી અમ્મા ! કયા હુવા ?

ખાતુન—(આંખેં જોલકર) ખેટા! ખુદા હાદિઝ! તરે અબ્બાકે પાસ.....આહ! આહ!

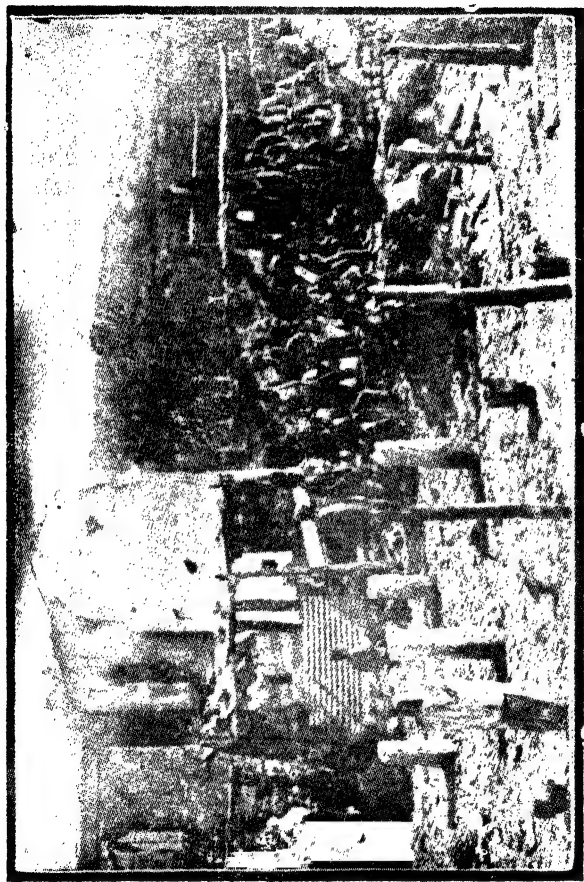
લડકા—(રાકર) ખાગેશ હોગમ (દિયજીયાં લેકર) જરમ સર્દ હે (જોરસે દેખકર) હાં! ચે ખુન નિકલ રહા હે. શાનેમેં જોલી લગી ઓર દિલમેં ચીરતી હૂધ પાર હો ગમ. ઉશ! જુસ્મકીબી કોમ મનતિહા હોતી હે. હમ બે કસોંને કયા બિગાડા થા. બાપકા સાથા તો સરસે ઉઠ ગયા થા અથ પ્યારી માંઝી આરામ દેહ જોલસેબી જવાબ મિલા.....(કાઝમ કારા બકર રોનેકા આવાઝ સુનકર આતે હેં ઓર એક તરફ હો જાતે હેં) આહ મેરી પ્યારી અમ્મા! તુમબી અબ્બાબનકી તરાહ બે વફા ન હો, ન રહો, ખુદાકે લિયે મુંહસે જોલો, કયા તુમારા બી ખુન સુદેહ હો ગયા. ઇસ વીરાને મેં મેરા કોન? સિર્ફ તુમારા સહારાથા. અગર દિલમેં ચેહી કાની હે તો મુઝેબી બેહરે ખુદા સાથ લે ચલો. હાય, અથ કયા કરંગા? જરમ કમઝોર, પાડ' મેં છાલે, ચલ નેસે આરી, હાં, અથ દુશમન સફાક! મેરે હાલે જાર પર બી રહેમ શરમા, એક જોલી ઓર ચલા ઓર મુઝે પ્યારીમાં કે આગેશે મોહબ્બત મેં લિટા. (કાઝમ કારા બકર સામને આતે હેં.)

કાઝમ કારા બકર—અલ અમાન, કાલિમ કિસ કદર શકાવતે દલખીસે કામ લે રહે હેં. બલા ઇસ ખાતુમા બરબાદ ખાતુનકા કયા ગુનાહ થા. નહીંકાં ઓર કમઝોરોં પર હાય ઉઠાના કહાંકી જવાંમર્દી હે (લડકો દિલાસા દેકર) ખેટા! સખકર, જલ્દ ઇન વહેશીયોંકો ઇસ જુસ્મે નારવાકી સજા મિલેગી.

લડકા—મેં અથ કય કરં, કિસ હાં જાડ' એક બેકસો બે પરહું, ન માં ન બાપ ન બાપ ન બેહેન. (ચંદ સિપાહી આતે હેં.)

કાઝમ કારા બકર—ખુદા તુમારા મુહારિજો મદદમાર ઓર કામ તુમારી પરવરિશ કી ઝિંબેદાર સિપાહીયોંસે) લાશ ઉઠાકર લે ચલો ઓર ઉસ સખજા જાર મેં દફન કરો (લડકેસે) બરખુરદાર ! આવ મેરે સાથ ચલો.

સિપાહી લાશ ઉઠાતે હેં, કાઝમ કારા બકર ઓર લડકા કમઝાક હો બેતે હેં.

મજાલિમે યુનાનકા નઝારા.

મહાલક્ષ્મી ચુનાન.

જે ઝોડી ડાન મુમલિમ લાશે.

સીન છઠ્ઠા--કુસ્તુનતુનીયા.

(કુસ્તુનતુનીયાકે ચંદ અમીરોંકી ગુફતોગુ.)

ધસિમાબલ હુદી-દામાદ ફરીદ પાશાને દિલવાકેઅ અપની કમઝો રીકા સુખુત દિયા હે. મુમકિન હે ઉસ્કી નીયત નેક હો ઓર વો તુર્કીકી બેહતરી ઇસીમેં સમજતા હોકે ઇતતિહાદીયેકે રયસલેકે આગે સરે તસલીમ ખમ દિયા જાય, લેકિન શરાયતે સુલેહને કોમકે જઝબાતકો સખત હેસ લગાઇ હે. મુરતુફા કમાલ જો હમારી હુકુમતસે બગાવત કે જુમ્મેં સઝાએ મોતકે મરતુજખ કરાર પા ચુકે હેં અપની શુજબતકે જવહર દિખા રહે હેં, ઓર કોમ પસંદ અનાટોલીયા મેં જુક દર જુક જા રહે હેં. જો લોગ ઉન્કે મુખાલિફથે અખ તરફદાર હુએ જાતે હેં, મુરતુફા કમાલ કે ગીત ગાતે હેં. અનઝાવરફી શિકસ્ત ઓર યુનાનકી પખ હમ નાકામિયેંને તેહરીકે એહરારકો ના કાબિલે તસખીર અનાદિયા હે. મુરતુફા કમાલકા ઇરાદા ખુદ બાદશાહ બનનેકા હરગિઝ નહીં, વો હુકુમતે ઉસમાનીયા કે કયામ ઓર ખિલાફતકી બકાકે ખવાહિશમંદ હેં. ઉન્હેંને ઇબતિદા કરતે વકતહી અપના મકસદ ઝાહિર કર દિયા થા કે:-

(૧) એશિયાએ કુચકકા પુરા કબજા.

(૨) ઉરકો એક ખુદ મુખતાર હુકુમત તસલીમ કરના.

(૩) દુરકીકે તમામ હિરસોંકો આઝાદ કરના જો અખ મમાલિકે ગેરકે કબજે મેં હેં.

ઇજઝત પાશા-આમ રાયેતો પેહેલેહી મોજુદા વિઝારત કે ખિલાફ શી મગર શરાયતે સુલેહકી ઇશાઅતકે બાદ તો તમામ સયાસી ફરીક ખિલ ઇતતિફક દામાદ ફરીદકી તબાહકુન રઝામંદીકે ખિલાફ ઓર હુકુમતે અંગોરાકે મુતાલિખાતકે મોઅઇયદ હો ગયે હેં. સબકા યે ખ્યાલ હે કે અગર આજ હમારી કમઝોર હુકુમતને શરાયતે સુલેહકો મનઝુર કર લિયા તો ઉનપર અમલ દર આમદ મહાલ હો જાયગા. કોમ પસંદ તેહરીક ઓર પકડ રહી હે. રહસે એહરારકો મુતીઅ કરના ના મુમકિન હે, જખકે બાલશવીકી રસ, કુરદિરતાન, રિયાસતલએ જમહૂરીયએ કરકાઝ વગયરા ઉનકી મુમિદો મુઆવિન હેં ઓર તમામ દુનિયાએ ઇસ્લામ દર મુમકિન ઇમદાદ દેનેકે લિયે આમાદા હેં. યુન.ન અગરયે ઇતતિહાદીયેકે બલબુતેપર અપને હમખમ દિખા રહાહે મગર તા બ કય?

રશીદ પાશા-બેશક, મુસ્તુફા કમાલને કમાલ કર દિખાયા. તમામ એશિયાએ કુચકમે જિંદગીની રહ ફુંકદી. ખુદને મુસ્લિમ તુરકીની ખાકસે એક જિંદા તુરકી પેદા કરનેકા સામાન કર દિયા આજ કોમ પસંદ ના બબ્બ ઇસ મજબુતકે બડે બડે ઇસતિહાર ચરપાં કર રહે હેં કે “હમ દલ્લો ગારત ગરી કરનેકે લિયે નહીં આ રહે હેં બલકે તુરકીકો ઇસ્કે બડે ફુસ્ખનોસે બચાનેકે લિયે, જો ખતરનાકે હરકતેં કર રહે હેં, ઓર યુના નીચોંની પીઠ ઠોક કર હમારે મુકાબિલેકે લિયે ધકેલ રહે હેં.”

દંઝલત પાશા-જિંદાબાશ! મુસ્તુફા કમાલ જિંદાબાશ!

(શેહઝાદા અબ્દુલ મજીદ આદંદી તશરિફ લાતે હેં.)

અબ્દુલ મજીદ-અસ્સલામો અલયકુમ.

સખ-વઅલય કમુસ્સલામ.

અબ્દુલ મજીદ-(બેકર) કહીયે, કયા શુરતોશ હો રહી હેં?

ઇસમાઇલ હુકી-શરાયને સુલેહકે મુતઅલીફ.

રશીદ પાશા-આપકા કયા ખ્યાલ હે.

અબ્દુલ મજીદ-મેરા ખ્યાલ? કયા મુઝમે ઇસલામી ખુન નહીં? કોગી એહસાસ નહીં? તુરકી હમીયત નહીં? મેં ઇન શરાયતકો સલત નતે ઉસમાનિયાકે હકમેં જસે પરરતારાને મસ્લીહ “મરદે ખીમાર” કેહતે રહે હેં એહરે દાતિલ સમજતા હું. અગર કોમને ઇનકો તસલીમ કર લિયા તો સદ્દીઓની ઇઝતો જબરત ખાકમેં મિલ જાયગી. તુર્કન્ટે દુનિયાની બહાદુર કોમોમેં તુમાયાં હેસીયત રખતે હેં મુંહ દિખાનેકે કામિલ ન રહીંગે. મેરી રાયમેં તો ઇન ઝલીલ તરીન શરાયત પર સુલેહ કરના મોતસે બદતર હે. આપ સખકો મુસ્તુફા કમાલ પાશાની ઇમદાદ કરકે એક આઝાદ તુરકીની બકા વ કયામકી ફિકર કરના ચાહીયે.

ઇસમાઇલ હુકી-મગર હમ લોગ કયા કર સકતે હેં જબ ખતી શતુલ મુસલેમીન, અરબાબે હુકુમત, ઇતિહાદીયોંકે હમનવા હોં. શય ખુલ ઇસલામ પરરતારાને ખિલાફત પર બાગી વ દુશ્મનને ઇસલામકા ફતવા લગાને ઓર અનઝાવર વ અલીમાન હશીઝ જખસે બહાદુર સર ફોશાને મિલ્લતકા ખુન બહાનેકે લિયે મુસતબદ હોં? તમામ તાકત ઇનકે હાથમેં હે ઓર યે દુશ્મનોંકે કબજે મેં.

અબ્દુલ મજીદ-(જોશસે) મિલકુલ દુરરત, મગર યે સખ કુજ ઇતિહાદી કબજા ઓર દામાદ ફગીદ કી ગદદારીકે બાધસ હે. વરના કોઇની ઇસ સુલેહ નામે કે હકમેં નહીં. સુલતાનુલ મોઅઝઝમને ઝોરદાર

અલદાઝમે' મોબુદા સુલેહ નામેકો કુબુલ કરનેકી મુખાવિદત છી હે એન
બરમલા રેહદિયા હે કે ઇન શરાયત મે' અગર કિસી તરમીમકી શુન
નયશ નહીં તો વેા તખ્તે ખિલાફતસે દસ્ત કશ હો નામ'ગે. અબતે
વેા અરકાને હુકુમતલી જો તેહરીકે એહરા કે સખ્ત મુખાવિદથે ઇન્
અમ્રકા એલાનિયા ઇકરાર કરતે હે' કે અનાતોલી લીડર રારતી પર હે'.

રશીદ પાશા-લેકિન ઇસ્કા મુયુત ?

અબદુલ મજીદ-(મુસ્કુરાકર) આજ મુખલા હુકમ નાશિઝ કિયા
ગયા હે કે સુલતાની સિપાહકે દસ્તે જહાં દર્હામી મસરૂફે પયકાર હે'
રોમ પરસ્તોકે ખિલાફ જ'ગ બંદ દર દે'.

ઇસમાઇલ હકી-હમ હરગિઝ ઇસ મુઆહીદકો તસલીમ ન
કરી'ગે. અગર દસ્તખત હોખી ગયે તો જબતક ખિલાફત વ હુકુમતકી
શુઝિશતા અઝમત બહાલ ન હો નય જંદો જેહદ જારી રહેખી. વાલિદ
સાહેબકી પેરીસસે વાપીસી પર ઇસ અમ્રકા કતબ ફયસલા કિયા જયગા
કે આયંદા કયા તરીકે અમન ઇબતિયાર કરના ચાહીયે ?

સખ-ઝુર ! ઝુર !!

(મજલિસ બરખાસ્ત.)

સીન સાતવાં--સ્મિર્ના.

(જનરલ બોયુલાસ કા પરેશાન હાલસે આના.)

બોયુલાસ-તુર્કો હકુમત બોહોત ખરાબ હાલતમેં થી, કુરતુનતુનીયા હતતિહાદી કબ્જેમેં થા, વો કુછ દરનેકે ના કાબિલ થે, હમને સમજાયા કે ચંદ રોઝ મેં અનાતોલીયાપર અપના દબલો અમલ કરકે સમિર્ના ઓર ગ્રેસ કે મુતઅલસિક મનમાની શરાયત પર ફયસલા કરા લેંગે મગર તુરકાને એહરારકી તાકત રોઝ ખરોઝ બઢ રહી હે. કુરતુનતુનીયાકે મેહસુર તુર્કોની હનકે સાથ મિલ રહે હેં. ફોજી કુમક જો અનઝાવરકી સિકસ્તકે બાદ બેજની મન્જુર કી ગઈ થી વો બી માઅરિઝે અલતવા મેં હે, બલકે ખાસ ખખરોસે માઅલુમ હોતા હે કે વિઝારતે કુરતુન-તુનીયાલી હુકુમતે અંગોરાકી તરફ માયલ હો રહી હે ઓર દર પરદા ઉસસે સાઝ બાઝ કર રહી હે. ખેર, કોઇ ખાત નહીં.

(ચંદ યુનાની સિપાહી આતે હે)

એક-(ફોજી સલામ કરકે ઓર ઝરા આગે બઢ કર) હુઝુર ! હમ મયદાને જંગસે આયે હેં.

બોયુલાસ-કયસે આયે ?

સિપાહી-કરનલ સાહેબને બેજા હે, સિલ સિલએ તાર મખદુશ થા, રેલવેપર તુરકોને કબજા કર લિયા હે ઇસવાસ્તે હમ દસ્તી ખન લેકર આયે હેં.

બોયુલાસ-(હચરતસે) ચે હાલત હે ? અન્હા, લાવ.

સિપાહી-(એક લિફાફા નિકાલ કર) ચે લીજ્યે.

બોયુલાસ-(ખત બોલંકર પઢતા હે)

જનામે વાલા ! તુરકોને હન તમામ ઇલાકોંપર જો માહિ ગુઝિશ્તામેં હમને શતેહ કિયેયે કબજા કર લિયા હે. સામાને રસદ ઓર હથીયાર વગેરાકા બોહોત તુકસાન હુવા. હઝારોં ગિરશ્તાર ઓર સેંકડોં મજરૂહ હુએ. તુર્ક અસમઢકી તરફ બઢ રહે હેં. સામાને રસદ, હથીયાર, ઓર સિપાહીયોંકી કુમક જલદી બેજેં.

આપકા તાબેદાર.

ટ્રીકોસ ડીજન્સ.

અક્ષોસ! ઓર પરગામાતો અભીતક મેહકુઝ હે ?

સિપાહી-નહી જનાય ! વેલી હાથસે જતા રહ્યા. અગર ઉનકી તરફકીયે થેહી રક્તાર જરી રહી તો અદેશા હે કે સિમનાની હાથસે જતા રહે ઓર થેસ પરબી કાખિઝ હો જયે.

બોચુલાસ-અયસા ખ્યાલ મત કરો, બોહોત જલદી છત્રો પસપા ક્રિયા જાયગા. હમતો અખતક કામચાળ હો ગયે હોતે મગર હુકુમને કુસ્તુનતુનીયાને ઘોષા દિયા ખેર ! કોઇ ખાત નહીં.

સિપાહી-હાં, જનાય શુરમેં અયસાહી હુવા થા. કુંહોતે લપસાઇ પર કળ્લા કર લિયા થા, જહાંસે કિલ્લોંકે ઉસ રકમે પર જદ પડતી થી જે દરે દાનીયાલ કે દહાને પર વાકેઅ થે. પંદરમા પરબી કાખિઝ હો ગયે થે, મગર આખિર ઉંહેં પસપા હોના પડા.

બોચુલાસ-સખ કુઝ દેખા જાયગા. ધમરાવ મત, કોઇ ખાત નહીં, આવ અંગસે મેં જવાય લિખદું. અબી વાપિસ હો જવ. (ગયે.)

સીન આઠવાં-મેહેલ.

કુસ્તુનતુનીયા.

(ઇસમાઇલ હકી પાશા ટેહેલ રહે છે)

ઇસમાઇલ હકી:—(દર્દનાક લેહજે મેં)

સદમએ યુરિશે અગિયાર સે નાલાં હમ છે
નરગએ હસરતો આલામ મેં હયરાં હમ છે
ઝિન્દા અકવામ મિટાનેપે તુકી બયદી છે
હમકો એહસાસ નહીં કાલિએ બેગ્ગાં હમ છે
દસ્તે બેદાદસે શીરાઝએ મિસ્કત મિખરા
સરહએ દેહેરપે અવરાકે પરેશાં હમ છે
હો રહા સામને આખોં કે હે તારાજ અમન
દમ બ ખુદ બયદે છે વો એહલે ગુલિસ્તાં હમ છે
નગે ઇસલામ વુઝુદ અપના હે ફરરખ અફસોસ
આહ કિસ મુંહમે રહેં હમ કે મુસલમાં હમ છે

(અહમદ ઇઝઝત પાશા આતે છે)

ઇઝઝત પાશા:—તસલીમાત.

ઇસમાઇલ હકી:—આદાબ અરઝી, તશરીફ રખીયે.

ઇઝઝત પાશા:—ફરમાઇયે કયા હાલ હે ?

ઇસમાઇલ હકી:—રંજ હે, મલાલ હે, અહદનામે પર દસ્તખત
હો ગયે, વાલિદ સાહેબ તશરીફ લે આયે. નિહાયત અફસુરદા ખાતિરો
ગમગીન હેં, હંયરાન હેં કે કયા ચરિયા જાયે. તાકે ફિર વોહી આઝાદી
ખુશહાલી નઝર આયે. ગાલિબન આજહી વો ઓર ફત્તે હમ ખ્યાલ
વુઝુરા મુસતઅશી હો જાદગિ ઓર સામિકા ઇકતિદારકી બહાલીકે લીયે
કોશીશ ફરમાઇગે.

અઝમત પાશા:—અગર વો પહેલેહી મઆબિયાતે વિઝારત મેં
હાય ન બઢાતે તો મુઆહીદએ સેવરે પર દસ્તખત ન હોને પાતે.

ઇસમાઇલ હકી:—યે સહી હે, લેકિન પેહલે કામ ફત્તે શરીકે દાર
ન થા વઝીરે આઝમકી મુખાલિફત દે લિયે તૈયાર ન થા. મગર અબ
ખુદાવદે યુરોપકે મુતકબખિગના સુલુક ઓર આમ રાયેકી ઝખરદસ્ત

મુખાલિફતને ઉત્તરી આંખેં ખોલવી હેં. અહનામે પર ફરતખત હોના લાખદી થા. અગર ઈનકાર ક્રિયા જતા તો ઇતિહાદી લશ્કર ફારન મરકે સિતમપર ઉતર આતા. હમતો પેહચેહી માઅજુરો મજપુર થે. કયા તાખે મુકાવિમત લા સકતે થે ? ઓર રહી સહી આખરકો ફુસમનકી ફરતોખુદસે બચા સકતે થે ?

ઇઝઝત પાશા—(મુરકુરા કર) તો કયા અખ થે મુઆલિફા મનસુખ હો જયગા ઓર આપકે હઝમે મનશા તમઇયરો તખદુલ અમલમે આયગા ?

ઇસમાઇલ હુદી—ઇનશા અલ્લાહ ઝુરર.

(તવરીક પાશા આને હેં ઓર દોનોં મુઅદિયાના ખડે હોખતે હેં)

તવરીક પાશા—અસ્સલામો અલયકુમ.

દોનોં—વઅલયકુમુસ્સલામ.

તવરીક પાશા—(બચકર) તશરીફ રખીયે (દોનોં બચા જાનેહેં)

ઇઝઝત પાશા—ફરમાઇયે, મિઝાજ કયસે હેં ?

તવરીક પાશા—માઇ મિઝાજ કયા ! રાત ફિન પરેશાની હે. કુછ સમઝમેં નહીં આતા. કયા કરે, કયા ખનાયે, યે ઉલ્લી હુકમ ગુથ્યા કિસ તરાફ સુલઝાયે, કદીમ તુરકી રના હો ગયા, મગર જદીદ તુરકીકે એહયા વ અકાકા સલાલ દરપેશ હે. મજલિસે સુબેહને જો કુછ હો સકતા થા કર દિખાયા. નિહાયત બે રહેમીસે એક કદીમ સલ્તનતકી મોતકા શતવા સુનાયા, મગર તુરકી કોમ ગુલામાના તોરસે છ નહીં સકતી, જીતેજી એહેરકા જામ પી નહીં સકતી. મેં આજ અપને મનસખસે મુસતઅશી હો ચુકા હું, અખ માદરે વતનકી ઇઝઝતો આખર બચાનેકે લિયે આઝાદાના જદોજેહદ કરંગા. આપ જયસે બા હમીયત વ હુલુલ અઝમ ફરજંદાને ઇસલામકી મદદ ફરકાર હે ફિર ખુદકે જઝલસે બેડા પાર હે.

ઇઝઝત પાશા—અગર આપ ઇસ મુખારક તેહરીક કી સરપરસ્તી ફરમાઇયે તો મુઝકો રિશોજનસે અપના તાબએ ફરમાન પાઇયે.

તવરીક પાશા—જઝાકદલાહ ! આજ શમ ચંદ એહમાય યહાં આઈયે. આપ બી આઇયે ઓર અપને દીગર દોસ્તોકો સાથ લાઇયે. બાહમી મશાવીસ્તસે જો તરીકે કર કરાર પાચગા ઉસપર અમલ ક્રિયા જયગા.

ઇઝઝત પાશા—ખ સરો ચરમ ! મગર મજલિસે સુબેહકી આપને કોઇ ચરમદીદ કેશીયત ફરમાદ નહીં ફરમાઈ.

તવફીક પાશા—(સંજીવગીસે) મજલિસે સુવેદ રિનદાને સિયાસત કી એક મજલિસ હે. જરફે અરકાન બાદ એ કિયરો નખવતસે શરાબોર હે. ન દુનિયા વ માશીહા કી ખબર ન આકેબત કા અંદેશા. સખ હમ ખ્યાલો હમનવા હે. હઝરત દાઉડ ન્યોર્જ કે દિલોબનસે મદહા સરા હે. ઇઝહારે અકીદતમેં અઝ ખુદ રશતા હુએ જાતે હેં ઓર ઝુમઝુમ કર ખુલખુલે શીરાઝકા ચે શેએર ગાતે હેં.

બ મય સજ્જાદા રંગી કુન ગરત પીરે સુગાં ગોયદ
કે સાલિક બે ખબર ન ખુવદ ઝે રાહો રસ્મે મનઝિલહા

ઉનકે દોરે અમલ મેં અજીબ કેશીયત નઝર આતી હે. કહીં દરિયા દિલીસે ખુમકે ખુમ લુંદાયે જાતે હેં ઓર કહીં ખીયારે તિશના કામ તલછટકે લિયે પીછે હટાયે જાતે હેં. કોઇ સાગિરકી તરાહ લખરેઝ હે, કોઇ સુરાહી કી માનિન્દ તિહી દસ્ત, કોઇ શીશી કી તરાહ હયરાન હે ઓર કોઇ મીનાકી તરાહ નાઅરાઝન.

સાકી અઝ સંગે જશ શીશએ કલમમ ખિશકરત
અઝ મને ખસ્તા જીગર હાલતે મયખાના મ પુર્સે

ઇઝઝત પાશા—આહ, જખ શરાયતે સુવેદકી હવાલગીકા દર્દનાક વાકેઆ યાદ આતા હે તો જીગર ખુન હોકર આંખોસે બેહ જાતા હે. એક વો ઝમાના થા કે ઉસમાની રોઅબો જલાલ સે દુનિયાએ યુરપ લરઝા બર અનદામથી. ઉરકી ડીપલોમસી કતઅન બેસુદો નાકામથી. અશરીકા હમારા હલકા બગેશો ફરમા બરદાર થા, એશીયામેં કામિલ ઇકતિદાર થા. અમરીકાવાલે સામને આંખ ન કરતે ચે. ચીનો જપાન હમારી દોસ્તીકા દમ બરતેથે મગર અખ ચે હાલત હે કે ઇસ બા જખરત સલતનતકા તુમાઇન્દા હુકમન તલખ કિયા જાતા હે ઓર વો ગુલામાના હેસીયતસે ઇતતિહાદીયોં કે હુઝુર બાર પાતા હે. કુરસીએ સદારતસે શરાયતે સુવેદ દી જાતી હેં ઓર જોરો ફિક કે લિયે એક મહીનેકી મોહલત દી જાતી હે. ઉસમાની રખસે વફદ કાંપતે હુએ હાથસે કાગઝ પકડતા હે ઓર લરઝતી હુઇ ઝખાનસે તસલીમ કરતા હે.

દીદ એ ઇખરત કુશાઓ કુદરતે હકરો બ ખીં
જામતે આઅમાલેમા સુરતે નાદર ગિરીફત

તવફીક પાશા—(આબદીદા હોઠર.)

દિવા જુહોંને જહાંકો પ્યામે હુરરીયત
 ઉન્હીકે દમસેહે અદનામ નામે હુરરીયત
 સિતમ ઝરીશીએ સઠયાદ પર નઝર કિજીયે
 અસીર કરનેકો ફેલાયા દામે હુરરીયત
 બઢેંગી હદસે સિવા બનદિશોં ગુલામીકો
 રહા અગર થેહી કાયમ નિઝામે હુરરીયત
 અવામકો ન મિલેંગી શરાબે આઝાદી
 કે બઝમે ખાસ મેં હે દવરે જામે હુરરીયત
 ગમેા મલામપેં તો સુખહ હથ તડપેંગે
 હુધ ન સુજીયે આરામ શામે હુરરીયત
 હે આજકલ તો ગુલામીકો નામ આઝાદી
 બના હે અસ્લમેં જિનંદાં મકામે હુરરીયત
 ખુશીસે મુકતદીયે મુસ્તુફા કમાલ બનો
 વોહી હે અસલ મેં ફરશખ ઇમામે હુરરીયત

ઈસમા લ હુકી—યે સખ હમારી કમઝોરી ઓર પરત હિમ્મતીકા
 નતીજાહે. અગર હમમેં તાકત હોતીતો હમારે મુલકમેં મદાખિલતકી
 ફિરકો જુરઅત હોતી? મગર ખુદાકા શુક હે કે આજ પતથર જયસે
 દિલોંમેંબી શોઅલએ હમીયત નઝર આ રહા હે. હરેક દરદે કોમીસે
 સીમાબકી તરાફ તલમલા રહા હે. સખ અપની ગણલતો ના આકેબત
 અદેશી પર અફસોસ કરતે હેં ઓર ગમેા રંજમેં સદ્દ આહેં બરતે
 હેં. જખ ઇતતિહાદે અમલસે એક મરકઝ પર આં બધંગે, ફિલફોર મન
 ઝિલે મકસુદ પર પહોંચ જાઈંગે.

ઇઝઝત પાશા—ઇનશા અલ્લાહ! મેં હસ્મે ઇરશાદ હાઝિર હો
 જાઉંગા. અખ ઇઝઝત હે.

તવફીક પાશા—ખુદા હાફિઝ!

(ગળે.)

સીન નવવાં—દામને કોહ.

કુસ્તુનતુનીયા.

(દામાદ ફરીદ પાસા આયા)

દામાદ ફરીદ—મેં તો શરૂથીસે કલમદાને વિઠારત સંભાલનેકે લિયે તદ્યાર ન થા, ખવાહ મખવાહ મુખતિલયે મુસીખત હોનેસે સરોકાર ન થા, મેગર દોમ છી હાલત પર રહેમ આયા ઓર અપનેકો મુશ્ત કે ઝગડોમે ફંસાયા અગર મેં ઉસવકત દસ્તે ઇખાનત ન બદાતા તો સલતનતસે મિલકુલ જવાખ મિલ જાતા. છસતગાડબી હો સકા ઇતતિહાદીયેસે મિલ મિલાકર કેમી આખરકો બચાયા ઓર રહે સહે મુશ્કડો ગનીમતે દસ્તે તતાવુલસે છુપાયા, મગર આહ! ઇસકે સિલેમે કોમ ફરોશકા ખિતાબ પાયા:—

મેં હું ઓર અમુરદગીરી આગરુ ગાલિખ કે દિલ

દેખકર તરૂં તપાકે એહલે દુનિયા જલ ગયા

અખ મેરે ખિલાફ તરેહ તરેહ કે મનસુખે સોચે જ રહે હેં. શોરિશ પસદોંકે ખોદસે મેરે હમરાઈયેંકે પાયે સુખાત લડખડા રહે હેં. મુસ્તુશ કમાલકી આગરુ કામયાખીસે અવામકે ખવાલાત બદલ ગયે. સલીમુલ મિઝાજ મુદખીરબી હદદે એઅતિદાલસે પરે નિકલ ગયે. મેરે રશીક તવશીકને બી સાથ છોડ દિયા મંજધારમેં આકર હાથ છોડ દિયા, મગર વે સર ગરમીયાં.....(શેહઝાદા અબદુલ મહમ્મદ અરદી તશરીફ લાતે હેં.)

શેહઝાદા—આદાબ અર્જ.

દામાદ ફરીદ—તતલીમાત.

શેહઝાદા—આજ આપ હધર હયસે તશરીફ લે આયે ?

દામાદ ફરીદ—તખીયત પરેશાનથી, ટેડેલતા ટેડેલતા આ ગયા.

શેહઝાદા—આજકલ હાલત બોહોત નાજુક હો રહી હે, દસ્તે મુત અલ્લીક આપને કુછ મેર ફરમાયા ?

દામાદ ફરીદ—એ કુછ મુઝસે હો સકતા થા ફરદિયા.

શેહઝાદા—લેહિન કોમ ઇસકે મનસુર કરનેકે લિયે તદ્યાર નહી.

શાહઝાદા અબદુલ મજીદખાન આફઁદી.

દામાદ ફરીદ-તો ગોથા મુઝપર એતિબાર નહીં.

શહેઝાદા-સવાલ એતિબારકા નહીં, કાબિલે ગોર થે અમહે કે જે ફયસલા હુઆ વો મુલકો મિલ્લતકો કાયદા પોંદચાયગા યા મઝીદ તપ્પાહીકા મુંલ દિખાયગા. અગર હમ-શરાયતે મુલ્કકો મનઝૂર કરતે હેં તો અબનાથે વનનકો ખુદકુશીકે લિયે મજબૂર કરતે હેં. એક આઝાદ કોમકો જે ખતા પા બઝનજીર કિયા જા રહા હે, જીરકા હર ફર્દ આઝાદીકે લિયે શોરો શુલ મયા રહા હે. મુમકિન હે આપડી નીયત નેક હો. આપ ઇસીકો મુસતેહસન ખયાલ કરતે હોં લેકિન ન સિર્ફ આમ રાયેકો આપસે ઇખતિલાફ હે બલકે સલતનતે ઉસમાનિયાડી કત્ઓ ખુરીદ મુખરસેરીનકી નિગાહોં મેંબી ખિલાફે ઇતસાર હે.

દામાદ ફરીદ-(કિસી કદર તેઝીસે) જબ આપડી કોમ શિકરત પાકર, હથિયાર ડાલ ચુકી, ઇતતિહાદીયોંકે હુકમસે ફોજકો મુનતવિર કરનેપર મજબૂર હો ગઈ, તમામ ઝૂંડરી મેહેકમે ઉનકી નિગરાનીમેં આગયે તો બતાધયે, ઉનકે ફયસલેકો મનઝૂર કરનેકે સિવાં ચારા હી કયા થા ? હમને અપની તરફસે શરાયતે મુદેલકી તરમીમકે લિયે બોહોત ઝોર લગાયા. ઓર જવાબમેં નિદાયત ઝોરસે અપને મુતાલિખાતકો દોહ રાયા, મગર જબ કિસી તરેહ શનવાઇ ન હુઇ તો હમ માઅઝૂર થે, દરતેખત કરને પર મજબૂર થે.

શહેઝાદા-હાં, માઅઝૂર થે, મજબૂર થે, લેકિન કોમકી તપ્પાહી કે લિયે મસફર થે. કોમકે અહેતિજાજ કે બા વુશુદ ઉજલતસે શરાયતે મુલ્ક મનઝૂર કરના ના રવાયા, મુલકો મિલ્લતકી ખવાહિશ કે ખિલાફ ઇતતિહાદીયોંકી જાનિયદારીકા મતકબ્જ કયા થા ?

દામાદ ફરીદ-શહેઝાદા સાહબ ! મોઆફ શરમાઇયે, અયસે ના વાજીબ અલશાઝ જખાનપર ન લાઇયે.

શહેઝાદા-મેં સમ્મી બાત હરગિઝ ન છુપાઉંગા, જે દિલમેં હે વેહી જખાનપર લાઉંગા.

દામાદ ફરીદ-મુઝપર ગિદદારી ઓર કોમ શરોશીકા ઇલજામ લગાયા જતા હે ઓર ઇતતિહાદીયોં કે સાથ શરીકે સાઝિશ બતાયા જતા હે. ઓહદે વિઝારત મેં જે મુશીદ સમઝા, કિયા, કોમકા કયા ખોખા, ઓર ઇતતિહાદીયોંસે કયા લિયા ?

શેહઝાદા-ચુસ્તાખી મઆર! અગર આપ કોમકી ખેરખવાહી કર માતે તો કોમ ઓર અકાબિરે કોમકી આવાઝકો તશદદુદસે ન દખાતે. આપકો જો કરના થા કર દિખાયા, અગચારકી ખુશનુદીયે મિઝાજ કે લિયે અપનોંકા ગલા કરાયા.

દામાદ ફરીદ-ઇતતિહાદીયોંકી તરફદારીકા ઇલજામ ગલત, કોમસે ગદારીકા ઇતતિહામ ગલત. ન મેને ઇતતિહાદીયોંસે કોઇ સિલા પાયા ઓર ન કોમકો કિસી કિસમકા નુકસાન પહોંચાયા, ખવાહ મખવાહ બદનામ કરના અચ્છા નહીં, નાહક મુતતલિમ કરના ઝેખા નહીં.

શેહઝાદા-મુખ્હાનદલાહ! મુસ્તુફા કમાલકો સઝાએ મોતકા મસ્તુ જખ ઠેહરાના કયા માઅની? સદાએ હક બલદ કરનેવાસે એહલુર રાયેકો શાંસી પર લટકાના કયા માઅની? વતન પરસ્તોંકો જલા વતન કરના અચ્છી બે ગુનાહી હે, ગેરોંસે રિશકતકા દમ ભરના કહાંકી ખેરખવાહી હે. અવામકો બરો તશદદુદસે દખાનેકા મતલબ સમજાધયે, રાતકી તારી કીમેં છુપકર પેરિસ જાનેકા રાઝ બતાધયે?

દામાદ ફરીદ-મહેરબાની કરકે મેરા દિલ ન દુખાધયે.

શેહઝાદા-બરાહે કરમ મેરા ઇતમિનાન શરમાધયે, બાતોં બાતોં મેં દામન ન છુડાધયે.

દામાદ ફરીદ-બસ, બસ, મેં ગદદાર, જશકાર, આપ કોમકે રાઅયે જાનિસાર, અલી મનસખે વિઝારતસે દરતકશ હો જાઉંગા, ઇસ રોઝ રોઝ કે અઝાબસે નજાત પાઉંગા. આપ પરત હાલ કોમકો અવજે કમાલપર પોહચાધયે ઓર અઝમતે રહતા બહાલ કર દિખાધયે.

શેહઝાદા-જાકલ્લાહ! ઇસ મુબારક ઇરાદેકો જલ્દ અમલમેં લાધયે ઓર કોમકો મમતુને એહસાન બનાધયે.

(શેહઝાદા અબદુલ મજીદ અશદી એક તરફ ઓર દામાદ ફરીદ પાશા દુસરી તરફ ચલે જાને હે.)

સીન દસવાં-ખાઝાર.

એથેન્સ.

(મેરથો લેગોસ હરતા હુઆ આતા હે)

લેગોસ-હા હા હા ! વેનીઝીલોસ અપને આપકો યુનાનકા વાહક
જરમાં રવા જાનતા થા, નશએ હુકુમત મેં કિસીકી એક નહીં માનતા
થા, ઇતતિહાદાયો કે ભરોસેપર જામોં મેં ટુલે નહીં સમાતા થા, હર
ખાતમેં શેખી જતાતા થા. આખિર અયસી ઝક ઉદાઝ કે ફિર મયદાન મેં
નહીં આપગા ઝોર જીતેજી મુંહ નહીં દિખાયેગા. (એક તરફ દેખકર) વો
કોન ! હો, ન હો, વોહી ચલા આ રહા હે, હાં, હાં, વોહી હે.

(એક તરફ ધ્રુપ જાતા હે ઝોર વેનેઝીલોસ આતા હે)

વેનેઝીલોસ.

રંગ ખદલા હે જહાંકા અપને બેગાને હુએ
દુશમને જાં જાન ગયે જો દોસ્ત થે માને હુએ
ચુર આઅદાને કિયા હે શીશએ અઝમત મેરા
આજ ઉતકે સમ્રકે લખરેઝ પયમાને હુએ
કર નહીં સકતે ઝરામી નદઓ તુકસાં મેં તમીઝ
અકલ વાલેલી મગર હેં આજ દીવાને હુએ
હાથ સે જાતે રહેંગે અબ સમિરના ઝોર થેસ
છાતિયાં અપની અબીતક તુર્ક હેં તાને હુએ
આહ, કુસ્તુનતીન હે મશહુર એક ખદખ્વાહે મુલક
સમ કસીકી વાપિસી કી જી મેં હેં હાને હુએ

લેગોસ બિલ આખિર મારે આસતીન સાબિત હુઆ, ઉસને લેગોકે
બડકાયા, મેરી મુખાલિફત પર કુકસાયા ઝોર ખુદ વિઝારતકા મનસખ
માયા. મગર વો ઇસ પુર આશોખ હાલતમેં જહાંકે હુકુમતકો સંબાલ

નહીં સકતા. સિયાસતકે તુશાનખેઝ સમંદરસે સહી વ સલામત નિકાલ નહીં સકતા. કુસ્તુનતીનકે કદમ રખતેહી બના બનાયા ખેત્ર ખિગડ બચગા, ઉસકા તખ્ત નશીન હોના ઇતિહાદીયોકો એક આંખ નહીં બાચગા. વો જરમનીકા તરફદાર થા, દવલે મુતહિદાકી મુખાલિફતકે લિખે તૈયાર થા. હમારે દોસ્ત હર તરાફ હમદાદ સે દરતકશ હો જાઈગે ઓર ચુનાની થેસો સમિરનાસે ના કામ વાપિસ આઈગિ. આહ, અચસી હાલત મેં મુઝે યહાં ઠેહેરના અવારા નહીં, મુખાલેશતકી ચોટેં સેહને કા ચારા નહીં.

અખતો જાતે હેં મુત કદે સે મીર

શિર મિલેગે અગર ખુદા લાયા

(ચલા ગયા)

લેગોસ-(હંસતા હુવા) જાવ, જાવ, અચસે જાવ કે શિર વાપિસ ન આવ. ખસકમ જહાં પાક. મુલકકો તખાહીમેં ડાલકર ખેરખવાહી જતાતા હે, ઓર સાદિક મુહિબ્યાને મુલકકો મારે આસતીન બનાતા હે. હમ કુસ્તુનતીનકો વાપસ લાઈગે ઓર કંકેરી ચોટ તખ્ત પર ખિદાઈગે. વારિસે અસલીકો અપને હુકુમ્મે મેહરમ કરના કહાંકા ઇનસાફ હે. અચસી દરકત અખલાકો કાનુન કે ખિલાફ હે. અગર ઇતિહાદી ઇસ કામમેં રોડા અટકાઈગે તો હમ તુરકોંસે મુલેદ કરકે થેસો સમિરનાસે વાપિસ આ જાઈગે મગર અપને અઝમે મુસમ્મમસે હરગિઝ બાઝ ન આઈગે.

સીન ગ્યારવાં--દરબાર.

અંગોરા.

(અરાધાને મળલિસે કોમીયા રોનક અરોઝ હું.)

નકીબ-(બહારસે આકર) જનાબ સદરે મોઅઝઝમ તશરીફ લાતે હેં.

(ગાઝી મુસ્તુફા કમાલ પાશા ઇઝઝત પાશાકે હમરાહ આતે હેં સખ હાઝેરીન તાઅઝીમકે લિયે ખડે હો જાતે હેં.)

મુસ્તુફા કમાલ-અરસલામો અલયકુમ.

એહુલે દરબાર-વઅલયક મુરસલામ, જિન્દા બાશ, રહસ એહરાર જિન્દા બાશ.

ઇઝઝત પાશા-અરસલામો અલયકુમ.

એહુલે દરબાર-વઅલયક મુરસલામ, જિન્દા બાશ ખિલાયત, જિન્દા બાશ સુલતાન, જિન્દા બાશ તવશીક પાશા, જિન્દા બાશ ઇઝઝત પાશા.

(સખ બચક ગયે.)

મુસ્તુફા કમાલ-મિરાદરાને અઝીઝ! મેં અપને મુકતદર બાઇ એહમદ ઇઝઝત પાશાકા ખુલુસે દિલસે ખેર મકદમ કરતા હું જે કુસ્તુન તુનીયાસે બદીં ગરઝ તશરીફ લાયે હેં કે હુકુમતે અંગોરા ઓર હુકુમતે કુસ્તુનતુનીયાકે મા બેન રિશતએ ઇતતિહાદ કાયમ કિયા જાયે ઓર હર દો ફરીક બાહમ મિલકર મોજુદા નાઝુક હાલતસે ઓહદા બરા હોં. મેં હસ તેહરીકકી કદર કરતાં હું. ખુદા કરે હસમેં કામચાખી હો ઓર હમારા નેક દિલ મેહમાન અપને મુકદદસ સિશારતી મકસદમેં કામ ચાખી હાસલ કરે. હમને દામાદ ફરીદ પાશાકી શિકસ્તકી ખબર નિહા યત મસરરતસે સુતી. ઇનકિલાબે વિઝારતને રહતારે હાલાતમેં એક ખુશ ગવાર તબદીલી પચદા કરડી ઓર મુઝે તવકકોઅ હે કે હસસે બેહતરીન નતાયજ મુતરત્તખ હોગે. હમે અપને બાઇ દિઝ એકસેલન્સી તવશીક પાશાકા મમનુન હોના ચાહીયે કે જીનકે ઓહદે વિઝારતમેં એક બાગી સિપાહી ઓર બાગી ગિરોહસે ઇતતિહાદ કરનેકા ખ્યાલ પચદા હુઆ. (કેહકહા) મેં ઉમ્મીદ કરતા હું કે આપ અપને મોઅઝઝિઝ મેહમાનકે

ज्वालात निहायत तपज्जनेहसे सुनकर ओक अयसे नतीजे पर पहुँचे श्रीगे के हम धृतिराके अभलसे अपने धारे वतनके अभयारक्षी दस्त भुई से जया सके.

भजजत पाशा—(भडे होकर) सहरे आजम व गिरादराने वाळा कहर! मेँ आपके पुर तपाक जेर मकदम और गिरादराना हुस्ने सुलुकका क्माल जुलुसो अदयसे शुकरिया अदा करता हुं. आपकी धनायाते करीमाने मेरे दिलको तथकपुरो धमतिनानके जज्वातसे लपरेज कर दिया है. ये मुझको पुर लुद्ध सोढयत मुझे कभी इराभोश न होगी. मुझे अशसोस है के ओक अरसे तक द्यो ताअरलुक्की वज्जसे हम भुभतलिह गलत इहमियाँ और ये शुमार तहावीरका शिकार हुओ. लेकिन ये अत्र मुज्जे मसररत है के अय हाकात धसलाह पिजीर हो रहे हैं और हम गिरते परते ओक अयसी मनजिलमेँ पहुँच गये हैं जहाँसे महेले मकुद सामने नजर आता है. मुझे धंस अत्रका छक दार है के हुकुमते इस्तुनतुनीयासे गलतीयाँ सरजह हुँ, अगर ये अ धतिजाओे हाकाते मोण्डुल वकत यन'दां शयिले सरजतश न थीं. क्यों के इस वकत जयर दस्त धतनिहादी ताकतके सामने सर जुकानेके सिवा कोछ चारा न था. और वो गलतीयाँ इरजिज गलतीयाँ शुमार न होतीं, अगर इअरे मिलत जनाय गाजी सुस्तुदा क्माल पाशाका जेशे मिलत अ इओे कार न आता. (अल्लाहो अकबर) जनाओे ममदुहुरथानने अपनी जयरदस्त कुवते दिहाह और अदीमुनजीर हुस्ने तदय्युरजे हमारी इरो गुजारतोँ को आलम आशकार कर दिया, उनको तुरकी नरकका दर नेक नरस इई जण तसलीम करता है. (नाअरहाओे जिन्दा याश गाजी मुस्तुदा क्माल पाशा) और अपनी परत हिम्मती व ये असीपर शर्मसार है. तवरीक पाशा मोण्डुहा वजीरे आजम और उनके भुभलिस इकुका शरायते सुदेह के शुइसीसे पिलाइ ये अगर धततिहादी असरो धकतिहार और इरीह पाशाकी कभजेरी व जणलत पस'दीने मज्जुर कर दिया. इजरत सुलतानुल मोअज्जम, हुजुर वली अहद अहादुर, जुअरओे नामदार और आग्मतुन नास सुलेहनामे के सज्जत भुभलिश हैं, वो तुरकीके धस कहर कभजेरो मेहदुह देयना पिलकुल पस'द नहीं इरमाते के अपनी अकाओे हयात के लिये जुररी तहककुओे आसायश के ओहतिमाम के शयिल न रहे, धस लिये हुकुमते हाजिराने सयसे पेहले ये जुररी सभजा है के हुकुमते अजोरसे सुइहेमत करके मयदाने अभल मेँ कदम रखा जये ताके बुहागाना मसाहसे कोछ मजीह भराणी इनुमा न हो.

जनाये सदर! आपकी कोशिशों हिम्मत कायिने तोहसीन है। सुखता-
नुल भोअज्जम आपकी पिहमाते जखीलाके मशकुर और वजीरे आजम
आपके उलुल अजमाना कारनामोंके महदाह हैं। भेषक, आपने कामकी
हुण्ती नावको जया लिया। आपने पिशाशतको नाजुक वक्तमें महद ही
और तुरही नसले। सलतनते इसमानियाकी हिलोअनसे डिशाजत की।
(अह्लाहो अकपर) मुआहिदमे सेवरे आपकी हिम्मतसे ना कायिने
अमल हो गया है। युनानीयोंकी शिकरने काशने युरोपी तदफ्फुरके
सुतजलजल करदिया है और अहलुर रायाने युरोप हमें मजीद मराआत
हनेके लिये सर जोशीयां कर रहे हैं। हम हिलोअनसे आपके साथ हैं।
में उन तदार्थोंसे शरायतसे आगाहीका सुतमन्नी हुं उन हमें सुदोह
मिदसतकी डिशाजत के लिये सुततदिद कर सकें। उम्मीद है आप इस
मआभिलेपर जोर शरमाकर मुझे कामयाग मुराअततका अज्जज अत
शरमाईगे। अफ्फिर में आपके जुलुसे मोलज्जत और आतिरे महारातका
मुकरर शुकरिया अदा करता हुं। (नाअरहाअे अह्लाहो! अकपर)।

दरीद अे—जस दिन दामाद दरीद पागाने विजारते दज्जमाके
मनसअसे धसतिअदा दिया वो हमारे लिये निहायत शुशी व मसररतका
दिन था। दोहन आन हमें धससेली जदकर शुश हुं है के तुरही
काम और तुरही हुकुमत जे आरजी तोरपर दो हिरसों में मुनकसीम
हो गध थी सुततदिद होनेके लिये मसरई कोशिश है। और इस तोहरीके
बहां पेश करनेकी दज्जत हमारे नेकनिहाह बाध अेहमद छज्जत पाशाके
हासल हुं। दिज अेइसेले-सी तवरीक पाशाकी नेक नीयती और मआ-
भिला इहमोंके हम मोअतरिह हैं ज्जहोंने कलमदाने विजारत संलाव-
तेही मुसालिहत के लिये आमादगी जाहेर की। मजलसे कामिया अज्जमीय
अजोरा अपने बाधयोंको शुशीसे गधे लगानेके लिये तैयार है। अगर
दामाद दरीदकी हिम्मत अमलियोंने काम जिगाड दिया है। हुकुमने
कुरतुनतुनीया मुआहिदमे सेवरेकी ताअमीलकी पायंद है और हम
इसको किसी सुरत बी तसलीम करने के लिये तैयार नहीं हैं और ये
अयसा सवाल है जस्का हल करना दरीदके मुदफ्फिरीका काम है।
धततिहादीयोंके जेर मुनसिशाना शयसले और युनानीयोंके वहेशीयाना
मज्जलिमने हमें मुदरिअतके लिये मज्जुर कर दिया है और हम
इस वक्त तक तखवर न्याममें नहीं रज्जमीगे जज तक युनानी-
योंका अेशीयाअे कुयकसे निकालकर मज्जुमे आना जरयाद आन-
दानों के मसायफका काशी मुआविज्ज और जे ज्जुर्मे अता खलीदाने जद
का पुन अहा न देंगे। अगर इस कारेअरमें हमारे कुरतुनतुनवी बाध

હમારે સાથ શામિલ હોં તો યે અમ્ર બાકસે મસરત હોગા.
(અલ્લાહો અકબર)

બાકર સમીઅ બે-દિઅએકસેલન્સી તવશીક પાશા એક નિહાયત આઝાદ ખ્વાલ એર વતન પરત મુદબ્બાર હેં. એહમદ ઇઝઝત પાશાકી હારતે કોમી વ ગ્નેશે મિલ્લી અઝહર મિનંશ શમ્સ હે. આરઝી મુલેહ કે વકત હમ બિલકુલ આમોશ થે લેકિન જખ હમારે ઝરખેઝ ઇલાકે યુનાનીયોં કે સિપુર્દ દિયે ગયે એર કુસ્તુનતુનીયા પર ઇતિહાદીયોને કબ્જા કરકે તુરકોંકો તુરકોંકે હાથોંસે તખ્તા કરનેકા તહકયા કર સિયા તો હમેં નાચાર ઇલાહેદગીકા એલાન કરકે એક આઝાદ હુકુમતકી ખુનિયાદ હાલની પડી. એક તરફતો યુનાનીયોંસે મુકાબિલા કરના પડા એર ફુસરી તરફ હમ દામાદ ફરીદકી મુહિમસે નિર્બદ આઝમાઇ કે લિયે મજબુર હુએ. લેકિન ખુદાવદે કરીમકા શુક હે કે હમારે સરદાર સદ્રે મોઅઝઝમ ગાઝી મુસ્તુશ કમાલ પાશાકી ખુદાદાદ કાબેલીયત એર બે મિસ્લ શુબન-અતને દોનોંકે મુંહ ફેર દિયે. હમ સિર્ફ એક મકસદકે લિયે મસરફે જંગ હેં. એર વોં યે હે કે સલતનતે ઉસમાનિયા એક આઝાદ એર ખુદદાર સલતનતકી તરાહ સફલએ હસ્તી પર મોઘુદ રહે એર મુઝે તવકકાઅ હે કે હમારે બિરાદરોને કુસ્તુનતુનીયાકો ઇસ્સે ઇતિફાક હોગા. મુઆહિદએ સેવરેકો હમને બેહાર કરદિયા હે. ઉસકી વકઅત એક રહી પુરઝએ કાગઝસે ત્રિયાદા નહીં. યુરપ કે સયાસી હલકે અખ ઇસ્કી તરમીમકી ઝુરૂત મેહસુસ કર રહે હેં, મગર બાઅઝ હઝરાત જુન્હોંને તુરકોંકો મિટાનેકી કસમ ખા રખી હે, રખના અંદાઝ હો રહે હેં. હમેં ઇન બાતોંકી ઝરા પરવા નહીં. હમ બ ફઝલે ખુદા અપને ઝોરે બાઝુસે વો શાયત મનવાઈએ બે તુરકીકે શાયોને શાન હોંગી. અગર બિરાદરોને કુસ્તુનતુનીયા ગેરોંકે બેફા હિરાસ કો દિલસ નિકાલ કર આમાદએ કાર હો જયેં તો શહે નઝદીક હે. (નાઅરહાયે અલ્લાહો અકબર)

મુસ્તુદા કમાલ-બિરાદરોને અઝીઝ ! આજકા દિન નિહાયત મુખારક હે કે હમ એક અયસે સવાલ પર ગેર કરને કે લિયે ઇકઠકે હુએ હેં, જરકે કાબિલે ઇતમિનાન હલસે હમારો મુસતકબિલ નિહાયત ખુશ મવારો દરખશદા હોગા. હમને યુનાનીયોંકો શિક્કત દે દી. (અલ્લાહો અકબર) અમર વો ફિર હમલા કરેં તો ઉનકે બેર મકદમકે લિયે બસરો અશ્મ હાઝિર હેં. (કેહકહા) દામાદ ફરીદકી હઝીમત હમારી શીરઝ મંદીકા ગુમાયાં સખુત હે. (અલ્લાહો અકબર) એર જનાબ તવશીક પાશાકા બોહરે હુકુમતકો, ઇન્સાફસે મુસારિફા કરનેકે લિયે હાથ

બહા રહા હે. અગર કુસ્તુનતુનીયાકે ઝિમ્મેદારને હુકુમત હુમુલે આઝાદી વ તહફફુએ ખિલાફતકે લિયે હમારે હમનવા હો જાયે, ઓર ખુલુસ દિલસે મયદાને અમલમે કદમ રખ દેતો દુનિયાકી કોઇ તાકત સલતનતે હસમાનિયાકી તરફ આંખ ઉઠા કર દેખ નહીં સકતી. હમને હસ વકત એક આઝાદ હુકુમતકી યુનિયત હાલી, જળ હુકુમતે કુસ્તુનતુનિયા અપની શાનો શવકત, ઇઝતો આખર ઓર મુલકો હુકુમતમે દસ્ત બરદાર હો ગઇ ઓર તુરકી નસ્લકે દેરીના દુશમન યુનાની હમારે કુદ રતી વ આખાઇ ઇલાકામે દાખલ હોકર તખાલી, બરખાદી, ઓર કુશ્તો ખુનકા બાઝાર ગર્મ કરને લગે. હમ મઝહુમ બેવાઓ, બેકસ યતીમે ઓર ખાતુમા બરખાદ ભાઇઓકા શોરો કુંગા સુકુતે ખાતિરસે યુન નહીં સકે. (અશલાહો અકબર) હમારી રંગોમે અબો તુરકી ખુન બાકી થા, હમારે દિલમે આતિશે હમીયત મોળુદથી ઓર હમારા હુસ્મ જોશે મિલ્લાકી રહસ માઅમુર થા. અમરમે હાલાત ના મુવાફિકે થે, ઝમાના બરસરે પયકાર થા, કદમ કદમ પર ખટકા થા, મગર બ રહવાયે:-

દરી દરિયાએ બે પાયાં દરી તુફાને મોજ અદઝા

દિલ અશગનદેમ બિસમિલ્લાહ મજરીહા વ મુરસાહા

મયદાનમે આ ગયે. હમારા મકસદ કિસી ખાસ તશરીહકા મોહતાજ નહીં. હમ સલતનતે હસમાનિયાકો એક આઝાદ વ ખુદ મુખતાર સલતનત દેખના ચાહતે હે, હમ હસકે છીને હુએ ઇલાકાકો વાપિસ લેનેકા તહફફા કર ચુકે હે ઓર અપને માલી વ ઇકતિસાદી મોઆ મિલાતમે અગયાનકી દસ્ત અનઝાદીકો મુતલકન રવા નહીં રખતે. હમ હકે ઇનતિખાએ હુકુમત (સેલ્ફ ડીટરમીનેશન) કે કાયલ હે ઓર હસ પે હસ વકતસે આમિલ હે જળ ન તો મીસ્ટર વિલસનકા હુરરિયત પરસ્ત ખ્યાલ હસ્કા આશના થા ઓર ન મીસ્ટર લોપ્પિ જ્યોર્જકી મસાવાત પસંદ તખીયત હસસે વાફિક થી. કયા અરબકો હર તરાહકી આઝાદી વ ખુદ મુખતારી હાસિલ ન થી? સિર્ફ હમારે અંદ અદસર અરબોકી મદદકે લિયે વહાં મોળુદ રહતેયે. મકકા મોઅઝઝમા ઓર મદીના મુનવ્વારકી હિફાઝત વ નિગેહ દારતકે લીયે સેંકડોં રખીયેકા સાલાના ખર્ચ થા ઓર આમદની કિસી કિસમકી ન થી. શામ ઓર ઇરાકે અરબ પર વહાંકે બાથાંકે ઝરીયે હુકુમત કી જતી થી. ન મારી ટેકસ લગાયે જતે થે ન તખાહ કુન મહાસિલ વુસુલ કિયા જતા થા ઓર ન બડી બડી તનખ્વાહોંકે તુર્ક અરસર નિઝામે હુકુમતસે વાપિ રતા થે. કયા હુકમ બરદારીકે પરદેમે આઝાદી પોશીદા હે યા ગુલામી?

કયા હકે ઇનતિખાએ હુકુમતકે ચેહી માઅની હેં કે કિસી મુલકકે પાશ્વે
 હોકે મનશાકે ખિલાફ ઉનપર ફરમાં રવામ હી બરકાત નાઝિલ હી બાયે !
 (કહે કહા) કયા એહલે મગરિબહી દખિસ્તાને હુકુમત કે ઉરતાદ હેં ?
 જબ યે ન યે તો દુનિયા પર કોઇ બેહતરીન હુકુમત કાયમ ન થી ?
 (કહે કહા) ઝોર અબ ચીન, જપાન, ઇરાન વ અશ્ધાનિસ્તાન કિસ્કી
 રૈહતુમાઇમેં હુકુમત કર રહે હેં ? (કહે કહા) બહર હાલ દુનિયા અબ
 ઇન આબલા ફરેબીયોએ આગાહ હો ગઇ હે ઝોર મકામે મસરરત હે કે
 હમારે બાઇબી રાહપર આ ગયે હેં. હમ વુઝુરાયે હુકુમતકે મશવિરેસે
 એક દસ્તાવેઝ મુરત્તાય કરકે હિઝ એકસેલ-સી એહમદ ઇઝઝત પાશાકે
 સિપુર્દ કરીંગે, જુસ્કે તસલીમ કરને પર હમારે આયંદા ઇતતિહાદકા
 મદાર હોગા. ઝોર ઉમીદ હે કે હમ જુરર આપસમેં મુતતદ્દિક હો
 બાધગે. (નાઅરહાએ અદલાહો અકબર.)

ઇઝઝત પાશા-જનાબ સરે મોહતરિમ વ બિરાદરને વાલા કદર !
 મેંને આપકે મુખલિસાના ખ્યાલાત નિહાયત તવજ્જોહસે સુને ઝોર એક
 એક લફઝકો દિલમેં જગાહ દી. હમેં આપકી બહાદુરાના મસાઇકા દિલી
 એઅતિરાશ હે, આપકી બર વકત જદો જોહેદને સુરતે હાલાત કો બદલ
 દિયા હે ઝોર ચેહી વજેહ હે કે મુઝે આપકી કદમ બોસીકા શરફ હાસિલ
 હુઆ. મેં નિહાયત ખુશીસે આપકે મુતાલિખાત હુકુમતે કુસ્તુનુનીયાકે
 સામને પેશ કર દુગા જનપર જોરો બોઝકે બાદ આપકો નતીજેસે
 ઇતતિલા દી બયગી. મેં એક બાર ઝોર જનામે સરે મોઅઝઝમ ઝોર
 બિરાદરને મજલિસકા શુકરિયા અદા કરતા હું.

ખુશુદ કમાલ-મેં અપને મોઅઝઝિ ઝ મહેમાનકે એઅઝઝમેં
 ચે તેહરીક પેશ કરતા હું કે:-“મજલિસે કોમીયા અઝમીયા અઝોરા
 હિઝ એકસેલ-સી અહેમદ ઇઝઝત પાશાકે સિશરતી મકસદો દસતેહસાન
 હી નઝરસે દેખતી હે ઝોર ઉનકી તશરીફ આવરીકા શુકરિયા અદા
 કરતી હે.”

હુશુદી પાશા-મેં નિહાયત ખુશીસે તાહદ કરતા હું.

અસમત પાશા-મેં તાહદે મઝીદ કરતા હું.

એહલે દરબાર-મનજુર, મનજુર.

(કરારનાદ ઇતતિશાકે રાયસે પાસ હોતી હે)

ઇઝઝત પાશા-મેં હસિ ઇઝઝત અઝઝાઇકે લિયે મજલિસે અઝ
 મીયાકા તહે દિલમેં શુકરિયા અદા કરતા હું.

(ઇબલાસ બરખાસ્ત હોતા હે.)

સીન બારવાં-મકાન.

એથેન્સ.

(સાહે કુસ્તુનતીન ટેહેલતા હુઆ આતા હે.)

કુસ્તુનતીન-(માતા હે)

હે બાગે જહાંકી ખુબ હવા, મસરર બી હું રંજુર બી હું
કાંટે કે બગેર ન કુલ મિલા, મસરર બી હું રંજુર બી હું.
નયરંગીએ આલમકા નકશાહે, સામને હરદમ આંખોં કે
ઉમ્માદે હયાતો ખીમે ફના, મસરર બી હું રંજુર બી હું
ફિર અઝમતે રશતા બહાલ હુધ, શિર મુઝકો તખ્ત આરતાગ મિલા
અગયારકા લેકિન હે ખટકા, મસરર બી હું રંજુર બી હું
એહ્યાબહેં મેરે મદહા સરા, આર દુશ્મન ઝેહેર ઉગલતે હેં
હર જાનિય હે એક શોર બપા, મસરર બી હું રંજુર બી હું
મક્યાલ પે અપને નાઝાં હું, હે ખોફો હિરાસ તનઝબકા
ફરરખ હે અજબ તઝબકાસા, મસરર બી હું રંજુર બી હું

તો અબ કયા તરીકે અમલ ઇંજલિયાર ક્રિયા જાયે. મુલક વેનીઝે
લાસકી પાલીસી કે ખિલાશ હે આર ઇતિહાદીયોં કે ઇસકે કારનામોંકા
એઅતિરાફ હે. અગર મુલકી રાયેકે ખિલાશ ચલતા હું તો ફિર
ચહાસે બચકખીની વ દો ગોથ નિકલતા હું. આર ઇતિહાદીયોં કી મુખા
લિશ્તકી જાયગી તો કોઇ ન કોઇ આફત ઝુર આયગી. તદખીર વો
કરની ચાહ્યોં કે સાંપ બી મર જાયે આર લાડીબી ન દુટે. મગર મે કિસ
તરાહ હોસકતા હે? કુચ સમજ મેં નહીં આતા. (થોડી દેર ખામોશ
રેહકર) હાં, હાં, યે તીર નશાને પર એઠેગા. વુઝરાકો મુઝીમેં લેકર
રિઆયાકો સખ્જ બાગ દિખાઈ આર જંગ જરી રખનેકા એઅલાન
કરકે ઇસ મોઆમિલેકો નિપટાઈ. એહલે મુલકો ચકીન દિલાયા જાયે
કે ઉનકો માઆમુલી કુરબાનીસે બોહોતસા મુલક હાથ આયેગા. ઇતિ
હાદી બી ખુશ હો જાઇગે આર મુઝકો અપની ડિપલોમેસીમેં શરીકે કાર
પાઇગે. (હસકર) ઇસસે ન સિફ રિઆયાકો તાબએ શરમાન બતાઈગા
બલકે આતિરાને પુરપસેલી બાઝી લે જાઈગા.

સીન તેરવાં--ખાખે આલી.

કેરતુનતુનીયા.

(વુઝરાકા ઇજલાસ.)

ઇઝઝત પાશા-મુરતુશ કમાલકી ઝખરદરત શખસીયતને અના તોલીયામેં એક મઝખુત ઓર ના કાખિએ તસખીર હુકુમત કાયમ કરદી હે. નિઝામે સલતનત મળલીસે કોમીકે હાથમેં હે. હરેક કામ નિહાયત ગોરો શિક ઓર મુસતઅદીસે અંજામ પા રહા હે. એક જદીદ સલ તનત જે મેહેઝ મુદાદિઅતકે લિયે હાવતે જંગમેં ઝુંડુર પિઝીર હુધ હે. ઉરકે લિયે સિવાય જંગી સીંગેકે હુસરે શોઅબોમેં તરકકી કરના ખિલકુલ ના મુમકિન હે. યુરપકી બડી બડી અઝીમુશ્યાન સલતનતોંકા બી, જે કરીરત તેઅદાદ બા કાયદા અફ વાજ, જે અંદાઝા ગોલી બારૂદ વ સામાને અસલહાદ ઓર અરબોં રપે કી માલિકથી અકસર શોઅબે બંદ કરને પડે ઓર અકસર મેં ઇખાના જાતકી તખશીફસે કામ લેના પડા મગર હુકુમતે અગોરાને અવસી હાલ તમેં તાઅલીમી, સનઅતી, ઝિરાઅતી, તિજરતી, ઇકતિસાદી ઓર ઇસલાહી મોઆમિલાતમેં વયસી હી મુસતઅદી દિખાઇ હે જયસી કે કોઇ હમુર મેં. બેંક ખુલ ગયે હે, કારખાને જરી હે, હવાઇ જહાઝ તાઇયાર હો રહે હે, ગોલી બારૂદ ઓર સામાને અસલહા બન રહા હે. રસુમાને કખીલાકા ઇનસિદાદ પેશે નઝર હે. ખાલિદા અદીઅ ખાનમ વઝીરે તાઅલીમાતને તમામ મુદકમેં કસરતમેં મદદસે કાયમ કર દિયે હે. મળ લિસ મુરતુશ કમાલ કે ઇશારોં પર ચલતી હે ઓર વોલા ઇસકે મશ ત્રિરે ઓર મનઝુરીકે બજેર કોઇ કામ નહીં કરતે. મેં ચહાંકી હાલતકા મુકાબિલા કરકે નાદિમ હોતાથા. કમાલી ફેઝનેને યુનાનીયોંકા નાકમેં હમ દર દિયા હે. અગર ઇનકો ખારજ ઇમદાદ હાસિલ ન હોતી તો સમિર્ના અબીતક યુનાનીયોંસે પાક હો ગયા હોતા. ઉનકે દિલ હમારી મોહખતસે લખરેઝ હે. હમારી મજબુરીયોંસે જે ખખર નહીં. સુલતાનુલ મોઅઝઝમકે અઘીદત મંદ, વલી અહદ બહાદુરકે સનાખવાં, વઝીરે આઝમકે મદદાદ ઓર મોજુદા વિઝારતકે જેશે મિસ્લીકે મોઅતરિફ હે.

રશીદ પાશા-યે સખ કુછ સહી હે, હમને શરદન કરદન ફસ્તા વેઝઝા મુતાલિઆ કિયા હે. વો આઝાદ હે, અપને મુતાલિઆતમેં હક બખાનિય હે મગર કયા હમ ઉનકે સાથ શરીકે કાર હો સકતે હે ?

હઝઝત પાશા-કયોં નહીં.

રશીદ પાશા-વો કયસે ?

હઝઝત પાશા-આપકો ઇન મુતાલિખાતસે ઇખતિલાફ હે ?

રશીદ પાશા-નહીં.

હઝઝત પાશા-તો ફિર શરીફે કાર કયોં નહીં હો સકતે ?

તવશીક પાશા-લેફ્ટિન જન હમારી સાબેકા વિઝારત મુઆહિદ એ સેવરેકો તસલીમ કર ચુકી હે ઓર હમારે નુમાઇન્દોફે ઉસ પર દસ્ત ખત સમત હેં તો હમ કિસ તરાહ ઇખતિલાફ કરકે હુકુમતે અગોરાકે સાથ શિરકતે અમલ કર સકતે હેં ?

હઝઝત પાશા-આપકો હરશાદ મિલકુલ બજા હે. જખતકે હુકુમતે અગોરા ઓર યુનાનકો ફયસલા નહીં હોતા મુઆહિદ એ સેવરે મિલકુલ ના કાબિલે અમલ હે. ઓર ઇસ સુરતમે અગરચે હમ કિસી કિસ મઝી ફોજા યા માલી મદદ નહીં દે સકતે લેફ્ટિન ચે તો કર સકતે હેં કે હમારી તરફસે ઉનકે ખિલાફ કોઈ કારરવાઇ અમલમે ન આચે ઓર મુઆહિદએ સેવરે પર નઝરે સાનીકે લિયે કોશિશ કરેં જસમે વોહી મુતાલિખાત હોં જે હુકુમતે અગોરાને તમ્ગીઝ કિયે હેં.

બવેદ બે-હાં ! સરે દસ્ત તો ચેહી હેં સકતા હે. કયોંકે હમ મેં ન ઇતાતલાદીયોંકી મુખાલિફતકી તાકત હે ઓર ન એદરાસે બર સરે પરખાશ હોનેકી જુરઅત.

તવશીક પાશા-હમ મુઆહિદએ સેવરેકી તરમીમકે ખવાહિશમંદ હેં. ઓર જન શરાયત પર ફયસલા હુઆ હે વો તુરકી કે શાયને શાન નહીં. હુકુમતે અગોરાકે મુતાલિખાત કતઅન કાબિલે તસલિમ હેં. મગર દામાદ ફરીદને હમારા રાસ્તા મસદુદ કર દિયા હે. હમ મનઝીલે મક્સુદકી તરફ કદમ નહીં ઉઠા સકતે. યુનાનકી શિકસ્ત, કુસ્તુનતીનકી વાપેસી, ઓર લશકરે એદરાસકી કુતુહાતને ઇતતિલાદીયોંકે મનમુખોં પર તઝઝખુલ પયદા કર દિયા હે. સરે દસ્ત ખામેશીસે કામ લિયા જાયે, ખિરાદરાને અગોરાસે નામઓ ખામ જારી રખેગે. ઓર મુનાસખ મોકે પર મુઆહિદએ સેવરેકી નઝરે સાનીકે લિયે ઉનકે હમ આહંગ હો જાયેં.

બમી બે-બસ, સરેદસ્ત ચેહી દુસ્ત હે.

સીન ચૌદવાં—ખાઝાર.

કુલ્લુનુનીયા.

(રશીદ પાશા એર જામી બે આતે હેં.)

રશીદ પાશા—અફઝલે ખુદા એહરાદ જા બખ્શ ફતેહમાઝ હો રહે હેં.

જામી બે—મુસ્તફા કમાલ બ નરસે નરીસ બરસા કે મહાઝે જંગમેં તશરીફ લા રહે હેં.

(એક કાસિદ આયા.)

કાસિદ—(સલામ કરકે એક બડા લિશારા પેશ કરતા હે.) ઇસ્તી ડાકમે વસુલ હુઆ હે.

જામી બે—(લિશારા ખોલ કર પઢનેકે બાદ) લાંડનસે સમ્બિદ અમીર અલી સાહબને ઉન રૂપે એર કમ્બલોંકે મુતઅલિલક તશરીફ લિખી હે જીનકી રવાનગીકી ઇતિલિલા હમેં ચંદ રોઝ કબ્લ બ ઝરીમે તાર પહોંચી થી.

જામી બે—હમારે હિંદુસ્તાની ભાઇ બલાકશાને તુરકીકે મુતઅલિલક અપની હમીયતે મઝકબી એર કબુલવતે ઇસલામીકા સમુત દે રહે હેં, લાખોં રૂપે ઇરસાલ કર ચુકે હેં એર અબી એર બેજનેકી ઉમ્મીદ દિલાતે હેં.

રશીદ પાશા—(મુસ્કુરા કર) તો ભાઇ બિરાદરાને યુસુફ બન કર હમારે ખુનમેં હાથબી ઉન્હીને રંગે થે.

જામી બે—વો બિરતાની રિઆયા હોનેકી વજેહસે માઅઝુરો મજબુર થે. ગવરમેન્ટે બિરતાનીયાને અએલાન કિયાથા કે થે એક મુલકી જંગ હે એર મુસલમાનોકે મકામાતે મુકદ્દસા પર કોઇ હમલા નહીં કિયા જાયગા. મીસ્ટર લોઇડ જ્યોર્જને પશ્ચીન દિલાયા થા કે હમારે ઝરખેઝ મકેયુઝાત હમસે છીને નહીં જઈગે લેકિન આઅદ જંગ જબ ઉન્હેં માઅલુમ હુઆ કે ઇસકા નતીજા મઝકબી જંગકી સુરતમેં રહુઆ હુઆ હે, હમારી વસીઅ સલતનતકે પડખથે ઉડા દિયે ગયે હેં, મકામા તે મુકદ્દિસાપર ખલીફતુલ મુસલમાનીકા કોઇ ઇતિહાર નહીં રહા તો ઉન્હોને ફેરન અપની ગલતીપર છઝઢારે પડેમાની કિયા એર ન સિર્

સાત કરોડ મુસલમાન બલકે ખીસ કરોડ હિંદુની હમારે મુખિદો મુખ્યાવિન હોયો. તુલાંયે એક શોહરએ આશાકે હિંદુ લીડર મહાત્મા ગાંધીજી સર પરસ્તીમેં તેહરીકે ખિલાફત નિહાયત શદો મદસે શુર કી ગઈ હે. મવલાના મોહમ્મદઅલી, મવલાના શવકતઅલી, મવલાના આઝાદ, હકીમ અબ્દુલ ખાન, ડોક્ટર કિયલુ સેઠ છોટાની, સેઠ ખત્રા ઝોર અકસર બિરાદરાને હુનુદ ઇસ તેહરીકે રહે રવાં ઝોર ખિલાફતકી બહાલીકે લિયે સર બકશ મસાઇ અમલમેં લા રહે હેં. સુલેહ કાનશરન્સકે મોકે પર હિંદી વક્ટે ખિલાફત ને મવલાના મોહમ્મદ અલીજી સર કરદગીમેં આયા થા અપને ઝખર દસ્ત દઆવી ઝોર નાકાબિલે તરદીદ ઇસતિફલાલ સે પુરોપી દુનિયાકો લરઝા પર અનદામ કર દિયાથા.

રશીદ પાશા-બેશક!

બીબીએ-લ'હન, પેરીસ ઝોર રમામેં વો ઝખરદસ્ત તકરીરેં કી કે ફુરમનબી લોહા માન ગયા. મગર કલમ હન લોગોકે હાથમેં થા ને અપને મુજબવિઝા મનસુમેંસે સરે મુ પીછે નહીં હટના ચાહતે યે ઇસ લિયે નાકામ વાપિસ જના પડા.

રશીદ પાશા-ખુદાવહે કરીમકા લાખ લાખ એહસાન હે કે ઇસ ગયે ગુઝરે ઝમાનેમેંબી મુસલમાનોમેં ઇતના એહસાસ મોજુદહે કે અપને દુર ઉશતાદા મઝલુમે ખાના બરબાદ બાઝયોંકી ઇમદાદ કર રહે હેં ખુદા હનકો જઝબે ખેર દે.

(ગયે)

સીન પંદરવાં--રઝમગાહ

મહાએ બહસા.

(અસમત પાશા એર ફોજ અફસર મહાઝકા મુઆઇના કર રહે હે)

અસમત પાશા-અસ અખ કામ હીક હે' દુસરા ખત્તે દિકાઇ મહાં કાયમ કિયા જાયે. મોરચોકે લિયે યે મકામ નિકાયત મોઝુ' હે. તોપોંકી ઝડ હીક પડેગી. બેકતર હે કે કમાલી ડીવીઝન ચડી ડેરે ડાલ દે.

અફસર-એર ઝુરત પોતો થેહી સિપાહ કદમે લશ્કરકી મદદકે લિયે આગે ભેજ જી સકતી હે.

અસમત પાશા-એર સનોસી જયશ જો અનકરીખ આનેવાલા હે ઉસે બાઈ બાઝુકી તકરીબતકે લિયે બહસાકી જાનિય રવાના કિયા જાયે.

અફસર-

આહસોસકે ફિર ખર સરે પયકાર હે યુનાં

ખુરેઝીકા ખીચે હુએ તલવાર હે યુનાં

બે દર્ હે, મકકાર હે, અઘ્યાર હે યુનાં

મસરૂકે સિતમ દર પયે આઝાર હે યુનાં

કિસ ઝોરસે બાઝારે જશ ગર્મ કિયા હે

દેખા હે જહાં જાકે ખસ એક હથ્ર બપા હે

અસમત પાશા-(જીશસે.)

વો ખરસરે પયકાર હે તૈયાર હે' હમ બી

દાહિલ નહીં, બુઝદિલ નહીં, એહરાર હે' હમ બી

સીના સિપરો સાહેબે તલવાર હે' હમ બી

હાં દાદે શુળઅતકે તલબગાર હે' હમ બી

આ જાયે, ઝરા લડકે મેરે સાથ તો દેખે

સર તનમે ન છોડુંગા વો દો હાથ તો દેખે

અફસર-જંગ ઝોરોશોરસે હો રહી હે.

અસમત પાશા-હાં, હમારી ફોજે આગે બંદ રહી હે' એર યુનાન સમિનાંકી જાનિય પીછે હટ રહે હે.

અફસર-સમિનાં પર કયોં હમલા ન કર દિયા જાયે તાકે ઉનકી તવજ્જોહ ઉસી તરફ મરકુઝ હો જાયે.

અસમત પાશા-યે સહી હે લેકિન જો ફોજ મસરૂકે જંગ હે વો દોસો મીલકી મસાફત તય કરકે સમિનાંપર ધાવા નહીં કર સકતી

યે રક્તા રક્તા આગે બહેમી ઝોર જમ તાઝા દમ ફાળે કાશી તેમ દાદમે ઉસકે સાથ મિલ જાઈગીતો ઉસ્કો ચહે આરામકે લિયે સમુકોલ કરકે હમલા કિયા જ સકેગા.

(બુગલ બજતા હે, ગાઝી મુસ્તુફા કમાલ પાશા ઝોર જનરલ અલીશવાદ પાશા આતે હે)

મુસ્તુફા કમાલ-જંગ કિસ મનઝિલમે હે ?

અસમત પાશા-ઇસ વકત બરસાકે મશરિક ઝોર સમિનાસે દોસો મીલ પર જંગ ઝોરો શોરસે જરી હે, યુનાની ફાળે પહેલે હમલોમે કિસી કદર આગે બઢી થી ઝોર હસી ખ્યાલસે હમને યહાં દુસરા ખતે દિદાર કાયમ કિયા હે જો હર હાલતમે ઝુરરી હે, મગર બાદકી મતલિલા આતસે માઅલુમ હુવા હે કે હમારે જયશને નિહાયત દિલેરીસે મુદાશી અતકી. યુનાનીયોંકે દદમ ઉખડ ગયે ઝોર અમ હમારી સિપાહ પેશ કદમી કર રહી હે.

મુસ્તુફા કમાલ-ઇસ વકત મયદાને જંગમે કિસ કદર ફાજ આ ચુકી હે.

અસમત પાશા-તીસ હઝાર.

મુસ્તુફા કમાલ-અબી બોહોત કમ હે.

અસમત પાશા-ખ્યાલ થાકે સમિના પર હમલા કિયા જાયે, મગર ઇસી ખ્યાલસે સરે દસ્ત ઇરાદા મુલતવી કર કિયા ગયા હે.

મુસ્તુફા કમાલ-હાં, હાં, ઝોર ફાળે આ લેને દો.

અસમત પાશા-બોહોત બેહતર, મગર તાઝાદમ જેથ જલ્દ આ જાને ચાહીયે તાકે પેશ કદમીકે સાથકી હમલેકી તૈયારીકી જાયે.

અલી શવાદ-અનદરને મુલકસે સિપાહે અઝીમ ફરાહમ હો રહી હે. છયાલીસ સાલસે કમ ઉમ્મતકે આદમી ફાજમે જરતી કિયે જ રહે હે, બોહતસી ફાળે આ રહી હે ઝોર યે સિલ સિલા બરાબર જરી રહેગા.

(બુગલ બજતા હે ઝોર કમાલી ડીવીઝન સલામી દેકર ગુઝર જતા હે.

મુસ્તુફા કમાલ-હમારી ફાજ કહાંતક આગે બઢી હે ?

અસમત પાશા-ઇસમત, બરસા ઝોર સમાવાકે કુર્બો જવારમે હમે બોહોતસી કુતુહાત હાસિલ હો રહી હે. ખુદકે ફઝલસે ફતેહ કરીય હે.

(ખયે)

સીન સોલવાં-ખાઝાર.

કુસ્તુનવુનીયા.

(જામીએ ઝોર રશીદ પાશા આતે હે.)

રશીદ પાશા-અલહમ્મો લિલ્લાહ !

જામીએ-મુઆરક ખાશદ !

રશીદ પાશા-મુઆરક સદ મુઆરક !

જામીએ-આજ તો એહરારકી કામિલ ફતેહકી ખબરે આ રહી હે
મુનાબી ફોળે બદલવાસ હોકર બાગી જ રહી હે.

રશીદ પાશા-ખુદા ગાઝી મુસ્તુફા કમાલ કો મનઝિબે મકસુદ પર
પહોંચાયે તાકે સમિનામે શિર ઇસલામી પરચમ લેહરાયે.

જામીએ-આમીન મુઆ આમીન.

(નવજવાન લડકોંકા જુલુસ ગાતાં હુઆ આતા હે)

લડકે-(જોરો મસરરલસે)

રિયાઝે દીકા નવ નિહાલ મુસ્તુફા કમાલ હે

હાજીએ રખે હુલ જલાલ મુસ્તુફા કમાલ હે

મુહિબ્બે ડોમ વ ખુશ ખિસાલ મુસ્તુફા કમાલ હે

હસીનો સાદિબે જમાલ મુસ્તુફા કમાલ હે

શિદાયે ખનજરે હિલાલ મુસ્તુફા કમાલ હે

મુખાલિફોંકા ઝોર થા ઝરા ન હમ્મે તાબ થા

અલીલ ઇસકદર કિયા હે ઝિંદગી ખરામ થા

હરેક ગમમે મુખતિલા ખુશી ખ્યાલે ખ્યાલ થા

ગરીબ કોમ જે ખતા સિતમ કરો અઝાળ થી
 દિયા હે છરને દિર સંભાલ મુરતુશ કમાલ હે
 નિયામસે હુધ અયાં જો ઉસકી તેજે ખુશકાં
 હુએ અહુએ જાં સિતાં ગમે અલમસે નીમજાં
 શિરે બોહોત દવાં દવાં મમરવી દિર અમાં કહાં
 પુદાર ઉઠે અલ અમાં બહીં લટકી નહિયાં
 વો શાહે અઝમતો જલાલ મુરતુશ કમાલ હે
 વો દસ્તગીરે જે કસાં રશીકે દિલ નવાજ હે
 અનીસે દિલ શિકરતગાં શશીકે ચારા સાજ હે
 બ શિકલે ગઝનવી અયાં મગર કોઇ અવાજ હે
 ઝમીપે મિસ્ત્રે આરમાં ખુલદો સર દરાઝ હે
 ખુલસ્તા બખ્તો નેક ફાલ મુરતુશ કમાલ
 દિખાયે ઉસને હાથ જબ સિતમશિઆર ઉર ગયે
 ચક્કાં જો ખનજરે ગઝબ વહીં ગુરેઝ કર ગયે
 હુએ હઝારોં જાં બલબ બહાલે ઝાર મર ગયે
 એ દરરખ આજ સખકે સખ કહાં ગયે કિધર ગયે
 જહાં મેં મરદે બા કમાલ મુરતુશ કમાલ હે

(ગયે)

એક્ટ દુસરા.

સીન પહેલા—અયવાને હુકુમત.

પેરીશ.

(મી० લોમડે જ્યોર્જ, લેડ' ઈર્જન, મોશ્યો બ્રાન્ડ, મી० આર લેન્ડો, ડાક્ટર રુદ્રજા ઓર અરાકીને મજલિસ બયકે હેં.)

આરલેન્ડો—સાહિબાન ! જંગ ખતમ હુએ અરસા ગુઝર ગયા, જરમનીસે સુલેહનામેકી તકમીલ હો ચુકી, આરટ્રીયા ઓર બલગા-રીયાસે કામિલ મસાલિહત હે ઓર શરાયત પર અમલ દર આમદ હો રહા હે. મગર તુરકીસે બા વુજુદ મુઆહિદા હો જાનેકે કાબિલે ઇતમિનાન તસરીયા નહીં હુઆ. ઓર મુરતુશ કમાલ પાશા મુઆહિદાએ સેવરેકે તસલીમ નહીં કરતે. યુનાનકો ડ્રેસ ઓર સમિનાં દેકર ખવાડ મખવાહકી ઉલજન પચદા કરલી. ખ્યાલ થા કે વા અમન કાયમ કર સહેગા ઓર કમાલીયોંકી તાકત માઅદુમ હો જાયગી લેદિન મખામિલા તુલ ખીચ રહા હે. યુનાન કમજોર હે ઓર તુરકાને એંદરાર દિન બદિન તાકાતવર હો રહે હેં. હુકુમતે કુરતુનતુનીયાબા બેઅસ હોકર રેહ ગઈ બલકે બાસિન્દાને કુરતુનતુનીયાકા મીલાનબી ઉસી તરફ પાયા જતા હે. દાઆદ ફરીફ પાશાકો અશસોસનાક હઝીમત હુઇ. હમને વેનેલોએસિકો હર તરાહસે ઇમદાદ દી મગર યુનાનીયોંને ઉસકો અરતરફ કર દિયા ઓર કુરતુનતીનકો બહાલ કરકે હમારી ડીપલોમેસીકી ખામોશ મુખાલિફતકી. દન હાલાતકો પેસે નઝર રખકર હમેં ઝિયાદા તાખીરસે કામ નહીં લેના ચાહીયે વર ન બાલકલીકોંકી બદતી હુઇ રવ હમારી તમામ કેશિશોંપર પાની ફર દેગી. બાલકલીકોંકી રોઝ આફઝુ તરકીકો ઇન્સિદાદ, મશરિકે કરીબમેં મુસતકિલ અમન ઓર જંગે અઝીમકો કામિલે ઇતમિનાન ફયસલા ઉસી હાલતમેં મુમકિન હે કે મુઆહિદાએ સેવરે પર નઝરે સાતી કી જાયે. ફ્રાંસ ઓર બિરતાનીયામેં ઇસ ઝરતકો શિદ્દતસે મહેસુસ કિયા જ રહા હે કે મશરિકે કરીબમેં જલ્દ તર અમન કાયમ કિયા જાયે.

લોહાડ જ્યોત્સ્ન—મુઆહિદએ સેવરેપર અમલ હોના ગુરૂરી થા. તુરકાને એહરાયકી કોઇ હકીકત નહીંથી. ક્યોં કે શરાયતપર અમલ કરાના મજલિસે સુલેહકો કામ થા ન કે યુનાનકો. ઓર યે કામ હમ ચંદરોઝમે કર સકતે થે. ક્યોં કે જળ હમ ધરિકે અરબ ઓર શામકો ફતેહ કર ચુકે હેં તો અનાતોલીયાપર મુસલ્મત હોના કોનસી બી બાત થી મગર બાઅઝ હુમુરમે જીનકી વજેહસે હમેં મઝીદ પુરેઝીસે ઇબ્તિનાબ કરના ગુરૂરી માઅલુમ હોતા હે. અગર હમ અબ તુરકોં પર ચઢાઇ કરતે હેં ઓર અનાતોલીયા થા એશિયાએ કુચકમે માઅરિકએ કારકાર ગર્મ હોતા હે તો ગેયા હમે બાલકશીકેસેબી નબદ આઝમા હોના પડેગા. જો તુરકોંકે સબસે ચિયાદા મુમિદો મુઆવિન હેં. અગર હમ મુસ્તુશ કમાલ પર બરાહે રાસ્ત ફોજ કરી કરતે હેં તો ફુનિયાએ ઇસલામમેં શોરિશ વ બદ અમનીકા એહતિમાલ હે ઓર મુસલમાનાને હિંદ જીનકે મુતાલિબાત તુરકોંસેબી બદે હુએ હેં જો ગઝીરતુલ અરબ, ઇરાકે અરબ, શામ, શિલીસ્તીન વગયરાકી વાપેસીકે લિયે બજિદ હેં, ચિયાદા બર અશ રોખતા હો જીનકે. અગર હમ અબ યુનાનકે ઝરીયે ઇસ મુહિમકો સર કરના ચાહેં તો હમારી સુખકીકા બાઇસ હેં ક્યોં કે કુરતુતતીનકી વાપિ-સીને જો જરમનીકે સાથ સાજિશ રખનેકે ઇસલામમેં માઅજુઝ કિયા ગયા થા યુનાનકો હમારી મુઆવિનતકા મુસતહક નહીં રહેને દિયા ઓર હાલકી શિકરતે શશને હરકો મઝીદ નબદ આઝમાઈકે ના કાબિલ સાબિત કિયા હે. બસ મોજુદા હાલાતમેં મુઆહિદએ સેવરેપર નજરે સાની કરના કરીને મતલેહત માઅલુમ હોતા હેં.

મોંશયો બરાન્ડ-ક્રાંસકી રાયે આબ્મા, ક્રાંસકે અબખારાત ઓર ક્રાંસકે આઝાદ એહલુરરામ શુરૂસે શરાયતે સુલેહકો ના કાબિલે અમલ ઓર ગેર મુનસિહાના કરાર દે રહે હેં મગર અકસર હાલતોમેં હુકુમતે વકતકો આમ રાયેસે મુસતમની હોકર કામ કરના પડતા હે. મુમકિન થાકે હમ હસ વકતબી જળકે મુઆહિદએ સેવરે મુરતબ હુઆ થા હન શરાયતસે કતિતિદાક ન કરતે મગર અમરીકાકી હલાહેદગીને હમેં મજબુર કરદિયા થા કે અયસે ખાઃજી મોઆમિલાત મેં જો બરાહે રાસ્ત હમ પર અસર અંદાઝ નહીં હેં, અપને હલીફોંકે સાથ મુતતહીદ રહેં. (બીબર્ક) ઓર હમને કયામે અમનકી ખાતર ઇસપર રઝામંદી ઝાહિર કીથી. મુઝે વો વાકેઆ ચાદ હે જળ મેને શરાયતે સુલેહ તવશીકે પાલાકે સિપુર્દ કી. ઓર મોંશયો બોઝકે લિયે એક મહીનેકી મોહલત દીતો હસને કાંપતે હુએ કાચસે કામઝ પઢતા ઓર લરઝતી હુઇ આબાઝસે તસલીમ કિયા. હસ વાત મેરી અજબ હાલત થી. મેરા દિલ ધડક રહાથા ઓર

ઝીર મલામત કરાવવાના છે. એક કદીમ બા અઝમત સહતમત કે તુમામ-ટોક સાથે મુલુક ! ઝીર ઇસલામી એ ઝલીલ હાલત ! અમર શુક્રે કે આદિમર કુદરતને હમમે' એ એહસાસ ખમદા કર દિયા કે ઉન શરામત પર દુઆરા ગોર કિયા ગયે. (ચીયર્જ)

લોહ કર્ઝન-તુરકો સાથે જો મુલુક કિયા ગયા, જરમની ઝીર આરઘીયા વગમરામે મુખતલિશ નહીં છે. ઝીર જો કુછ કુવા "સેલ્ફ ડીટરમી નેશન" (હકે દનતિઆમે હુકુમત) કે ઉમુલકે તેહેત કુઆ. કિસી તઅ રમુમ' બા આદાવતકી વજેહસે ઉનકો તુકસાન નહીં પહોંચાયા ગયા. ચુકે ઉનકો તુકસાન ઝિયાદા પહોંચા છે ઇસ વારતે આમ તોર પર ઉનસે હમદદીયા ઇજદાર કિયા જ રહા છે. ઉનસે જો ઇલાકે ઇલાહિદે કિયે મયે છે' ઉરકે વુજુહ યે છે'.

(૧) વો ઇલાકે જેર કોમ યા જેર મઝહબકે લોગોકે યે જો ઉનકે ઝેરે ઇકતિદાર રહે નહીં સકતે.

(૨) જો જેર અકવામ પર હુકુમત કરનેકે ના કામિલ સાથે ત હુએ.

(૩) હમને જંગ આઝાદીકે લિયે શુરૂકી થી. અગર અરમન અરબ ઝીર કુદ' તુરકોકી ગુલામીકી ઝનજીરોમે' બદરતુર જકડે રહેતે તે ઇસ કદર ઇતલાફે જાન ઝીર તુકસાને ઝરકા કયા કાયા? હમને અરબકો કામિલ આઝાદી દે દી. (ચીયર્જ) હમને ઇરાકે અરબકો ઇસલિયે અપની હુકમદારીમે' કબુલ કિયા કે ઉનકો તરીકે હુકુમતકી તાઅલીમ દી જાય. (ચીયર્જ) હમને શામ ફ્રાંસકો ઇસલિયે સિપુર્ફ દિયા કે વો ઇસે તેહઝીબો આઝાદીકી દોલતસે માલામાલ કરે. (ચીયર્જ) હમને શીલીરતી નકો ઇસલિયે એક ઇલાહદા રિયાસત બતાયા કે ખાના બદોશ મહુદીબી એક મસકનો મામનપર કબ્ર કર સકે. (ચીયર્જ) હમને આરમીનીયાએ ઇસલિયે એક જમહૂરી રિયાસત કરાર દિયા કે અરમન હમેશા તુરકોકે મુલ્કો સિતમકે શાહી રહેતે યે. અગરયે વોબી માઅસુમ ખુઝાલે નહીં છે' ઇસ કદર ઇલાકો હાથસે જલેકે બાઇસ યે કુદરતી બાત છે કે તુરકો ઝીર ઉનકે તરફદારોકો સદમા હો મમર સવાલ યે છે કે જગ ન તો વો જેર અકવામકો અપની ગુલામીમે' રખોકે મુસતહક યે ઝીર ન ઉન ઇલાકો પર અઝરએ કાતુન ઇનસાફ ઉનકો કબ્રા રેહના જાઇઝ થા, તો કિસ તરાફ દાનિરતા ચક્રમ ચોલી કી જ સકવીલી? ઇસ સુરત મે' વો ઇસ કદર દુર દરાઝ ઇલાકો પર હુકુમત કરનેકે એહલબી નહીં યે ઝીર મેહકુમ લોમ ઉનસે આઝાદ હોવોકે લિયે જો કરાર રહેતે યે, તુરકોકો ઉલ્લી ઇલાહદગી પર આવરો ઝેરખા હોના કામિલે તેહસીન રેએલ નહીં છે.

એગ્રિયાએ કુચકે બે ઉનકા કુદરતી વ આખાઈ પ્રલાપ હે જોર ઉસમેં તુરકોંકી કસીર આખાઈ હે ઉનકે લિયે કાશી હે. (એક આવાઝ-મગર થેસો સમિનાં નહીં) વહાં વો ખાતર ખવાહ તરકહી કર સકતે હે (ચીયર્જ) બહર હાલ દુનિયાએ ઠસલામ જોર મુસલમાનાને હિંદી ખુશતુદી, ઇનકિલાએ યુનાન જોર બાલશવીઝમ કે ઇનસિદાઈ ખાતર મુઆહિદએ સેવરે પર તવજ્જોડ દેના ઝુરરી હો ગયા હે જોર ઇસલિયે મેરી ચેં તજવીઝ હે કે:-

‘મશરિકે કરીખકી સુરતે હાલાતપર જોર કરને કે લિયે મગ

લિયે મુથેહકે તાઅલુકકેમેં બ મકામ લંડન એક કાન્દરન્સ

મુનઅકિદ હી જાયે જીસમેં તુરકોં, યુનાનીઓં જોર અરમનોકો

અપને બા ઇખતિયાર વુકુદ ભેજનેકી દાઅવત દી જાયે.’,

મેં ઉમ્મીદ કરતા હું કે આપ ઇસ તજવીઝકો મનઝુર ફરમાવુંગે તાકે હમ જલ્દસે જલ્દ મશરિકે કરીખમેં અમન કાયમ કર સકેં.

માં. બ્રાન્ડો-મેં ઇસસે પહેલે અપને જોર રિઆયાએ ક્રાંસકે હકીકી ખ્યાલાત વ જઝબાતકા ઇઝહાન કર ચુકા હું. લોર્ડ કંઝરન ઇસ લિયે મુઆહિદએ સેવરેકી નઝરે સાનીપર રઝામંદ હેં કે મુસલમાન ખુશ હો જાયેં, વો અપને રયસલે પર ઇસ લિયે નિગાહે બાઝ ગરત હાલના ચાહતે હેં કે યુનાનને વેનેઝીલાસ સે ખુરા સુકુક કિયા જોર કુસ્તુનતીનકો બાદશાહ બનાયા. વો ઇસ લિયે કિસી કદર પીછે કદમ હટાને પર મજ ખુર હેં કે તુરકાને એહરારકી તાકત બદ રહી હે જોર વો ઇસ લિયે લંડન કાન્દરન્સ મુનઅકિદ કરના ચાહતે હેં કે મશરિકે કરીખ મેં અમન કાયમ કરકે બાલશવીઝકા ઇકતિદાર કાયમ કરેં. મગર મેં ઇસલિયે ઇસ તજવીઝકી બજોર તાહદ કરતાં હું કે ઇસસે મેરે ઝમીરકો સકુન જોર દિલકો તસક્કીન હાસલ હોતી હે. (પુરજોર ચીયર્જ) અમરચે વુકતએ નિગાહ મુખતલિફ હે મગર મકસદ એક હે. (ફહાહા) જોર મેં ઉમ્મીદ કરતા હું કે તમામ મજલિસ બિલા કિસી કિસમકી તરમીમકે ઇસસે ઇતિતિશાક કરેમી. (કસારદાદ નાઅરહાએ મસરરતમેં પાસ ફહ.)

સીનીયર સહેાશલા—દુઆ । કશયે કે હમને શસ મકસદસે જંગમે
શિરકત કી થી હસમે કામવાળ હોં ઝોર દુનિયામે અમન કાયમ કરકે
સર સજો સાદાળ હોં.

સખ—(દુઆ પઠતે હેં)

તેરે કુતુર હે દુઆ	અય ખુદાએ દોજહાં
કર મઆશ સખ ખતા	તુ હે કરીમો મહેદયાં—તેરે
મામને બે પનાહ તું	સાહિબે અલીગહ તું
સાહોંકા બાદશાહ તું	તેરે તમામ મદહે ખવાં—તેરે
હો નહસાદ ઝોર શિર	અમનકા આયે દોર શિર
બદશે જહાંકે તોર શિર	દિલહોં હમારે શાદમાં—તેરે
મુખતિલાએ રંજે ગમ	મુઝતરિખ બચરમેનમ
હમયે કર કરમ કરમ	દસ્તગીરે બે કસાં—તેરે

સીન દુસરા--શારંગે આમ.

એથે-સ.

(એમ કેલો જરૌ પોલસ ઝોર એમ ગોનરસ આતે હે.)

એમ કેલો—યે હો નહીં સકતા કે હમ સમિનાસે વાપિસ આયે
ઝોર તુર્ક હમારે બાધયોંપર ઝુલ્મો સિતમ હાયેં.

એમ ગોનરસ—હાંડન કાનફર-સકે ઇનકાદકી ખયર એલસે
મુલકને નિહાયત રંજે ઇઝતિરાયસે સુતી હે.

એમ કેલો—ઇસમેં કયા શક હે, ખાતહી અફસોસનાક હે.

એમ ગોનરસ—ઇસ મોઆમિલેમેં કાંસ ઘોહોત કમઝારી દિખા
રહા હે.

એમ કેલો—કમઝારી કયા ! તુરકોંકી હાં, મેં હાં મિલા રહા હે.

એમ ગોનરસ—ઝોર ઇટલીની ઇસી તરફ માયલ હે.

એમ કેલો—બલકે તુરકોંકે મુતાલિખાતકા કાયલ હે.

એમ ગોનરસ—હાંડન કાનફર-સકે ઇનકાદકા મુશ્વબી ઉન્હીકા
ઇસરાર હે.

એમ કેલો—હાં ! વર નખિરતાનીયા તો હમારા હોસ્તદાર હે.

એમ ગોનરસ—હાંડન કાનફર-સકે હમારી મરઝીકે ખિલાફ કોઇ
શયસલા સાદિર નહીં કર સકતી. હમ તા બ હદદે ઇમકાન પુરા ઝોર
સર્ફ કરીંગે કે મુઆલિદએ સેવરેમેં કોઇ રદદો બદા ન કિયા જાયે ઝોર
જો મુલક હમારે કબઝમેં હે બ ફરતુર રંડેને દિયા જાય.

એમ કેલો—(કદે અફસોસ મલકર.)

હવા ઝમાનેકી હે સિતમગર, કબી ઇધર હે કબી ઉધર હે
ચલે યે ઝાલિમ મયલ મયલકર, કબી ઇધર હે કબી ઉધર હે
જરૂજો ઇકબાલ ઇસ જહાંમે, મિસાલ ખવાબો ખવાલ દેખા
હે ધુપ છાઉંકા એક મનઝર, કબી ઇધર હે કબી ઉધર હે
હમારે પારોંકે કયાહી કેહને, કરાર એક ખાત પર નહીં હે
તખીયત ઇનકી અજબ હે મુઝતર, કબી ઇધર હે કબી ઉધર હે

એમ ગોનરસ—ઇધર હો યા ઉધર કુછ પરવા નહીં. અમર
અવસાહી હુઆ તો હમબી ખુબ હાય દિખાઇંગે તુર્ક આસાનીસે થેસ
ઝોર સમિના ન લે જઇંગે.

એમ કેલો—મરહબા ! આશી બાદ બરી કિમ્મતે મરદાનએ તુ.

સીન ત્રીસરા—મેહેલ.

કુસ્તુનતુનીયા.

(શહેઝાદા અબદુલ મજીદ અરંદી બેઠે હુએ હે')

શેહઝાદા—(અપને આપસે) મુઆહિદએ સેરે ને કિસી સિયાહ-કારકા નામએ આબમાલ થા જીસકી સિયાહીકા ઇન્જો નિયાઝકે આંસુઓસે ધુલના મહાલ થા, ખામએ શમશીરકી જુખ્ખીશસે રહી હે। જયગા ઇસપર ખુનકી સુરખીસે ખતે તનસીખ ખીયા જયગા. શાતિરાને યુરપ સખ ચાલેં બુલ જાઈગે ઝોર હમારે મુખાલિફ યુનાની અનકરીખ શિકરત ખાઈગે. (શહેઝાદા અબદુલ મજીદ ધધર ઉધર ટેહલને લગતે હેં.)

રાહ પયદા હુધ મયદાંમેં નિકલને કે લિયે
મુઝતરિખ પાઉં હુએ જાતેહેં ચલને કે લિયે
ફિર હુધ અઝમતે રશતાકી બહાલીકી ઉમીદ
મિલ ગયા કુછ તો સહારા હે સંબલનેકે લિયે
સુરતે શમ્મા હુઆ હાલ યે સખપર રોશન
મેહરિશે દેહેરમેં હમ આયે હેં જલનેકે લિયે
ચેનસે હમબી ન બેઠીગે જહાંમેં હરમિઝ
ગર ઝમાના હે સદા રંગ બદલને કે લિયે
આહ! ઇસ સરહએ હસ્તીસે હમારા મિટના
શુગ્લ ફરશ હે ઇન્હેં છુકે બહેલને કે લિયે

(ઇઝઝત પાશા આતે હેં)

ઇઝઝત પાશા—ઇસ દરજ આપ મેહલ હુએ કિસ ખ્યાલ મેં.

શહેઝાદા—હોં બે કરાર કોમકે રંગે મલાલ મેં.

ઇઝઝત પાશા—આનેકો હે હમારે ચમનમેં બહાર ફિર.

શહેઝાદા—દેખેગે હુસ્ને શાહદે ગુલકા નિખાર ફિર.

ઇઝઝત પાશા—ક્યોં નહીં, આસાર કિસી કદર બહેતર નઝર આતે હેં, મુખાલિફ હમારે તરફદાર હુએ જાતે હેં, લાંડન કોનફરન્સમેં હમેં મદદે કિયા ગયા હેં ઝોર હુકુમતે અંગ્રેજીસે આઝાદાના સલાહો મલગિરેકા હખતિમાર દિયા ગયા હેં.

શેહઝાદા—મેકિન એકરાર માત બલકિ ?

છગ્ગત પાશા-વઝીરે આઝમને મુસ્તુશ કમાલ પાસાકો બઝરીયે તાર ઇતિલાદી હે કે લાંડન કાનફર-સકે લિયે અપને તુમાકાન્દે તબવીક શરમાયે' ને હુકુમતે કુરુનતુનીયાકે સાથ મિલકર કાનફર-સમે' આવાઝ હાથે'.

શેહઝાદા-મગર જમ હુકુમતે અંગેરાકો અપની અહમીયત પર ઇસરાર હે ઓર હમારી હસ્તીસે કતલ ફનકાર હે તો વો કિસ તરાહ હમારે સાથ મુતતશિક હો જાઈયે ?

છગ્ગત પાશા-વો નહીં તો હમ ખુદ મુસાશિહેકે લિયે હાય અદાઈયે.

શેહઝાદા-દેખા ચાહીયે.

સીન ચોથા—ખાઝાર.

લંડન.

(એમ ડેવો એક તરફથી એર નોખર પાશા દુસરી તરફથી આવે છે)

એમ કેલો—

જનાબે ખાલી, ગરીબ પરવર, બતાવ્યે હાલ ચાલ કયા હે ?
હુએ ઈશ્ટે હેં ચારે શાતિર, હે ખેલ બેઠમ ખ્યાલ કયા હે ?

નોખર પાશા—

હુઆહે કયેં આપકો તરફદુદ, ચે શિક કયા હે, મલાલ કયા હે ?
વો તુક લે જયેં હમસે ખાઝી, જનાબ હાકી મજલ કયા હે ?

એમ કેલો—બટે હુએ હેં બોહોત કમાલી

નોખર—ન કામ આયેગા જોશ ખાલી.

એમ કેલો—શુબખત હનકી હે દેખો ખાલી

નોખર—બતાવ આખિર કમાલ કયા હે ?

એમ કેલો—વો આ ગયે હેં

નોખર—ખુશીસે આયે

એમ કેલો—તદખ્ખુર અપના,

નોખર—યહાં દિખાયે

એમ કેલો—કહીં વો હમસે,

નોખર—ન મુંહકી ખાયે

એમ કેલો—કહાંકી શરકત

નોખર—જલાલ કયા હે ?

એમ કેલો-જીસ સરઝમીન પર હમને બઝોર કમશીર તસક્કુત
જમાયા, દોલત બરખાદગી ઓર હઝારોં રરઝ-દાને વતનકો ખુન બહાયા,
ધરકા બિલા હીક્ષો હુજજત છોડ આના હુશવાર હે.

નોબર-હુશવાર કયા ? બાદસે નંગો આર હે.

એમ કેલો-બેશક ! ઇસસે કિસકો ઇનકાર હે.

નોબર-તુર્ક ઝાલિમ હેં, ખુજવાર હેં, હર વકત દર પયે આઝાર
હેં, અગર અરમનો યુનાની ઉનકે માતેહત રહીંગે તો હમેશા કે લિયે
જબરો તશદ્દુકા તખતએ મશક બનીંગે. ઇતતિહાદી કયસેહી સખ્સ બાગ
દિખાયેં આપ સમિનાં ઓર થ્રેસસે હરગિઝ કમઝા ન હોયેં. હમબી
જીન શહેરોમેં અરમન આબાદી ઝિયાદા હે, જમહુરીયએ આરમીની
યાસે ઉનકે ઇલહાકકા સવાલ હોઘગે, વર ન કમ અઝ કમ અપને બાઇ
યેકે તહરકુઝકી ઝમાનત લેકર ઉન્હેં તુરકોંકી દસ્તખુર્દસે નયાઇંગે.

એમ કેલો-બેશક ! અવસાહી હોના ચાહીયે.

નોબર-અસ ! યે વકત હાથસે ન ખોના ચાહીયે.

(અથે.)

સીન પાંચવાં--અયવાને સેન્ટ જેમ્સ.

લંડન.

(મજલિસે સુલેહકા ઇજલાસ. તુર્કી વ યુનાની વુફુદ ખાર
ચાખ હોતે ઝોર મુતાલિખાત પેશ કરતે હે')

રશીદ પાશા--(તુમાઈન્દા હુકુમતે કુરુનતુનીયા) જનાબ સદે
મોહતરિમ ! મેં અપની હુકુમતકી તરફસે અરમુગાને તશકકુર પેશ કરતા
હું કે મુઆહિદએ સેવરેકી નઝરે સાનીપર આપકી તવજ્જોહ મખસુસ
કુછ. હમારે રહસે વફદ જનાબ હિજ એકસેલેન્સી હઝરત તવશીક પાશા
ખ વજોહ અલાહત તશરીફ નહીં લા સકે. હુકુમતે કુરુનતુનીયા ઝોર
હુકુમતે અંગોરાકા મકસદ એક હે ઝોર વો અપને મુશ્કે કોમકે હુકુમકી
દિશાજત કરના ચાહતે હેં, ઇસલિએ દોનોં વુફુદ ઉસુલન મુતદરિફ હેં.
ઇસલિયે જનાબ બાકર સમીએ રહસે વફદે અંગોરા અપને મુતાલિખાત
પેશ કરમાઈગે.

લોઈડ જ્યોર્જ--બી પુશીસે.

બાકર સમીએ--જનાબેવાલા ! મેં ચે અમ્ર નિહાપત અદબસે
વાજોહ કરના ચાહતા હું કે, અગર તુર્કીકી કિસમતકા મુનાસિખ ઝોર
મુનસિફાના ફયસલા કિયા જતા, ઇસસે ઉસકી અઝમતો શાન બર કરાર
રેહતી તો અનાતોલીયામેં એક જદીદ આઝાદ હુકુમતકી ઝુરરતકી પેશ
ન આતી. હમ સુલ્હો અમનકે ખવ દિશમંદ હેં, હમ ઇનસાફો મસા-
વાતકે તલબખાર હેં. મુઆહિદએ સેવરેને હમારી કોમી હસ્તીકા ખાતેમા
કરદિયા ઝોર ઇસી હર્ફનાકે વ ચાસ અંગેઝ મુસતકબિલ કે ખ્યાલને
હમારે સદરે મોઅજ્જમ આઝી મુરતુકા કમાલ પાશાકો ના કાબિલે અમલ
ચરાયતકી તાઅમીલસે ઇનકાર કરનેપર મજબુર કિયા. યુનાનીયોને સમિર્ના
ઝોર ગ્રેસપર કબજા કરકે હઝારોં તુર્કીકો તોગે આબદારકે ઘાટ ઉતારા,
લાખોકો ખાતુમા બરબાદ કિયા ઝોર ચે સિલસિલા તો હાલ બદરતુર
જરી હે. અગરચે હમ બેખસ ચે, મજબુર ચે, અગર દનકે મઝલિમ
સુકુને ખાતિરસે દેખ નહીં સકતે ચે.

(૧) હમ સમિર્ના ઝોર ગ્રેસકી વાપિસીકા મુતાલિખા કરતે હેં.

(૨) તમામ મમાલિકે જનમેં તુર્કી આબાદ હેં, તુર્કી સુલ્હો-સાહતમેં રહે

(૩) હમ કલીલુત તેઅદાદ અકવામકે હુકુક તસલીમ કરને પર રજામંદ હે, બ શરતેકે દીગર મમાલીકમે જહાં તુર્ક આપાદી કમ હે તુર્કોકાલી વયસેહી હુકુક દિયે જાયે.

(૪) હમ તુર્કી સપાદતમેં ફરદાનીયાલકી આઝાદાના જહાઝરાની પર રજામંદ હે.

(૫) કલમરુએ હસમાનિયા ઓર કુસ્તુનતુનીયાસે ગેર મુફ્કી ફેજે વાપિસ ખુલા લી જાયે.

(૬) હમ અપની ઝૂરી હિફાઝતકે લીયે મુનાસબ વ માઅકુદ્દ ફેજ રખનેકા ઇસતેહકાકે ચાહને હે.

(૭) તુર્કોકો માલી ઓર ઇકતિસાદી નિગરાનીકી કુબુદસે આઝાદ ક્રિયા જાયે.

મુઝે ઉમ્મીદ હે કે મજલીસે મુલેહ જો મશરિકે કરીખમેં અમનો મુલેહકી ખવાહિશમંદ હે હમારે જયઝ ઓર હક બ જાનિખ મુતાલિખાત કુમુલ કરકે અપની ઇનસાફ પસંદીકા સુમુત દેગી.

લોહકાદ જયોર્જ—(રશીદ પાશાસે) આપણી કુઝ કેહનાં ચાહતે હે. ?

રશીદ પાશા—(ખડે હોકર) હાં, અગરચે હમને મુઆહિદએ સેવરે પર રજામંદીકા ઇઝહાર કરદિયાથા ઓર દામાદ ફરીદ પાશાકી વિઝારતને ઇસપર મોહરે તસદીક સખત કરદીથી મગર તુર્કો કોમને હસકી ખઝોર મુખાલિશતકી હે. જરૂર બદીહી સુમુત યે હે કે આજ મજલીસે મુલેહમેં મોઆમિલા દુબારા પેશ હુઆ. હમ જંગકી તકાલીફસે થકે માંદે યે, હમમેં જિયાદા સદમે ખરદારત કરનેકી તાકત ન થી લેકિન અદમ તકમીલે મુલેહને હમારી ઝિંદગી ખતરેમેં ડાલ દી હે. હમ એક મુનસિદાના ઓર બા ઇઝઝત મુલેહકે દિલસે મુતમની હે. હમ ચાહતે હે કે હમારે મુફ્કી હુકુકમેં દસ્ત અંદાજી ન હો ઓર હમારે મજહબી જઝબાતકા એહતિરામ ક્રિયા જાયે. હમને હથિયાર ઇસ દિયે ડાલેયે કે હમેં અમનો રાહતકી ઝિંદગી ખસર કરનેકા મોકા મિલેખા ઓર ફરજ-દાને વતનકી કીમતી જાને તલશ ન હોંગી. મગર યુનાનીયેનિ અપને ઝુલ્મે તા રવાસે હમેં ઇસ કદર તુકસાન પહોંચાયા જો દોરાને જંગમેં બી ન હુઆથા.

(૧) હમેં સમિનાં ઓર થ્રેસ જો દિલ હકીકત હમારે ઇલાકે હે ઓર જહાં તુર્ક બકસરત આપાદ હે વાપિસ દિયે જાયે,

(૨) બખતુલ અકવામ કમીશનમેં તુર્કોકો કાફી નિયાખતકા હક દિયા જાયે.

(૩) હમ દરદાનિયાલમે આઝાદાના જહાઝ રાનીકે લિયે મુતતરિકે હેં બ શરતેકે તુરકી સયાદત પર હસકા કોઇ અસર ન પડે.

(૪) તુરકી અદાલતી ઇખતિયારાતકો તસલીમ કિયા જાયે.

(૫) જનહારમેકી દુઆરા તરતીબ ઓર જેર મુશ્કી અફસરોંકી ઇમદાદકા ઇસતહેકાક દિયા જાયે.

(૬) મુઆહિદેકી તસદીકે બાદ જેર મુશ્કી ફોર્મોંકો તાપિસ મુલાયા જાયે.

(૭) તુરકીકો કામિલ માલી વ ઇકતિસાદી આઝાદી દી જાયે.

હમ હસસે કિયાદા કુછ નહીં ચાહને કે હમારા હક દિયા જાયે, હમસે ઇનસાફ કિયા જાયે તાકે હમ અપની હસ્તી બર કરાર રખ સકેં.

મોંશયો બ્રાન્ડ-મુતાલિખાત તકરીબન એકહી હેં.

આરલેન્ડો-હાં,

લોહડ જ્યોર્જ-અગર થેસો સમિર્નાકો જેર જનિઅદારાના ઇલાકે બના દિયા જાયે, આખનાયેકી આઝાદ જહાઝ રાની, ફોર્મ, માલી, ઓર ઇકતિસાદી નિગરાની બહાલ રખી જાયે તો હમને ક્યા હઃજ હેં?

બાકર સમીબે-ચેહી બાતેં તો હમારી કોમી હસ્તીકા ખાતેમા કરનેવાલી હેં.

રશીદ પાશા-મુઆહિદેકી ઇન શરાયતપર હમેં એઅતિરાઝ હે.

લોહડ જ્યોર્જ-(મોંશયો એમ કેસો જેરો પોલસસે) વરદે યુનાનકા ખ્યાનબી હમ મુનના ચાહને હેં.

એમ કેલો-(ખડે હોકર) જનાબેવાલા! હમ મુઆહિદએ સેવરેકો નાં કાબિલે તરમીમ સમજતે હેં. હમને ઇતતિહાદી ફયસલેકે મુતાબિક થેસ ઓર સમિર્નાપર કબજા કિયા ઓર જનો માલકી બોહોત બારી કુરબાની કી. અગર હસમેં રહો બદલકી ગુનગશયથી તો હમેં પહેલે હી હસ ખારિસ્તાનમેં કદમ રખનેકી તરગીબ ન દી જતી. જુરકી ઝાડીયાં અબતક હમારે દામનસે ઉલઝ રહી હેં ઓર હમારે જુસ્મ ઝખ્મેંસે લાલાઝાર બને હુએ હેં.

(૧) સમિર્ના ઓર થેસમેં યુનાની આખાડીકી અફસરીયત હે હસલિયે દોનોં મકામાત હમારેહી કબજેમેં રહેને ચાહીયેં.

(૨) તુરકી હુકુમતને દેાનો મકામાતકે યુનાનીયોપર બોહોત મજા લિમ કિયે હે' ઇસલિયે ઉનાકી હિફાઝત ઇસી તરાહ હો સકતી હે કે વેા કિસ્સી ઇસાઇ સલતનતકે માતેહત રહે'.

(૩) હમને થ્રેસ ઓર સમિનીપર કબજા કરનેકે લિયે બોહોત કુછ દોહતો તાકત સર્ફ કી હે ઇસલિયે હમ ઇરકે હરતરાહ મુસતહેક હે'.

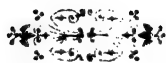
(૪) સમિની ઓર થ્રેસકે બાશિન્દે યુનાની હુકુમતસે ખુશ હે' ઇસ લિયે ઉન્હે' માયુસ નહીં કરના ચાહિયે.

(૫) હમ મુઆહિદએ સેવરેકો સરાસર કાબિલે અમલ સમઝતે હે' ઓર ઇસમે' ઈસી તરમીમકી ઝુરરત મેહમુસ નહીં કરતે.

હમ યકીન કરતે હે' કે હમારે મુતાલિબાત મુસતરદ નહીં કિયે બાકીએ ઓર હરદો ઇલાકે હુકુમતે યુનાનકે માતેહત રહીયે.

લોહડ બચોર્જ-ઇલાકે ઇજલાસમે' ઇસપર જોર કિયા બચગા.

(ઇજલાસ બરખાસ્ત.)

સીન છઠ્ઠા--ખાઝાર.

છાંડના.

(નાખર પાશા આતા હે.)

નાખર પાશા-

ખુદા જાતે હુવા ક્યોં આરમાં ના મેહેરમાં હમ પર
કિયા સેરાખ મેરેકો ગીરાઈ બિઝલિયાં હમ પર
નહીં હે મુનિસો ગમખવાર કોઈની ઝમાને મેં
જદાઓ જોર કરતે હેં અદુએ જાંસિતાં હમ પર
મિરેજે સરહએ હસ્તીસે બે નામો નિશાં હોકર
અગર હોતી રહીં અયસી સિતમ આરાધમાં હમ પર
મિસાસે છસ્મે બે જાં આજ અપની કોમી હસ્તી હે
બશુઝ થાસો અલમ કોઇ નહીં હે નવહાખ્વાં હમ પર
પડે હેં જાનકે લાસે નહીં હે દમમેં દમ બાઝી
અદુ આ આ કે ચમકાને હેં તયમે ખુચકાં હમ પર

(એમ કેલો આતા હે.)

એમ કેલો-મુશ્કિલ! યે હાલ પરેશાં ક્યોં હે? યે આહો યુગાં
ક્યોં હે?

નાખર પાશા-એક તરફ સુલેહ વ અમનકી તઇયારીયાં હેં તો
દુસરી જાનિબ જદાવ જોરકી ગર્મ બાઝારીયાં.

એમ કેલો-કોઇ તાઝા ગુલ ખિલા હે?

નાખર પાશા-હાં, અબી એક બરકી પવગામ આયા હે.

એમ કેલો-ખેર બાશદ!

નાખર પાશા-હમારે કદામી દુશમન તુરકોને એલેઝાન્ડરા પોલમેં
પચાસી શી સદી આબાદીકા ખુન બહાયા હે.

એમ કેલો-તવબા, તવબા, ઈસી વારતે સનિર્ના ઝોર ઘેસકે લિયે
ગુલ મયા રહે હેં ઝોર અરમની આબાદીકે બાખઝ કિસ્સોંકી વાપિસીકે
લિયે એડી ચોટીકા ઝોર લગા રહે હેં.

નોખર પાશા-ક્યા એ મજાલિમ ઇસ અમરો ઇજાત દેતે હેં કે તુરકોસે નરમીકા બરતાવ કિયા જાયે ઓર દનકા ઢિના હુઆ કોઇ ઇલાકા વાપિસ દિયા જાયે. હમતો મરના કુમુલ કરીએ મમર અરમનીડન નરલ આબાદીકો ઉનકે માતેહત રહેને ન દેજે.

એમ કેલો-ઇતતિહાદી પાલીસી હમારી સમજમે' નહીં આતી. કબી હકોકે ઇનસાફકે લિયે હમપર મહેરબાની શરમાતે હેં ઓર કબી ક્યામે અમનકે ઉઝર પર તુરકોસે હમદહીં જતાતે હેં. દેખીયે કલકે ઇજલાસમે' એ શયસલા હુઆ કે તુરકોં ઓર યુનાનીયોંકે મા બેન ડ્રેસ ઓર સમિનાંકી આબાદી કે ઇતિહાદે રાયકે મુતઅલલિક એક બંધનુલ અઠવામી દેહકી કાતી કમીશન મુકરર કિયા જાયે. બશરતે કે સાલિસાના ફયસલા ઓર મુઆહિદએ સંવરેકે દીગર ફિકરાતો દોનો ફરીક બગેર કિસી તબદીલીકે મનઝુર કરશે. લડાઇ ફારન બંદ ઓર કેદીયોંકા મુઆહિલા કિયા જાયે.

નોખર પાશા-તો આપને ઇસકો મનઝુર કર લિયા?

એમ કેલો-નહીં, હમને ઇસકે મુતઅલલિક એથે-સસે રાય દરિયા ફત હી હે, ગાલિબન હુકુમત ઇસ ફયસલોંકો રદ કર દેગી.

નોખર પાશા-ઝુરર રદ કર દેના ચાહીયે વર ન તુર્ક બાઝી લે જાકે.

(મી૦ સઠયદ હુસેન આતે હેં.)

સઠયદ હુસેન-હલ્લો મીરટર કેલો! ક્યા બાતચીત હો રહી હે?

એમ કેલો-(કિસી દર તાઅમ્મુલસે) યેહી મજલિસે મુલેહકી નિસબત!

સઠયદ હુસેન-મજલિસે મુલેહકે નતાયજકી નિસબત આપકી ક્યા રાય હે?

એમ કેલો-જહાંતક મેરા તુકતએ નઝર હે, મુફતકા દરદેસર હે.

સઠયદ હુસેન-કોઈ તાઝા ખબર?

એમ કેલો-નોખર પાશાકો એલેકઝાન્ડ્રા પોલસે એક તાર આયા હે કે તુરકોંને પચાસી શી સદી આબાદીકા બે જુમોં ખતા ખુન બહાયા હે.

સઠયદ હુસેન-કિસીને ખુબ બર વકત ગપ ઉડાઇ હે.

નોખર પાશા-નહીં, અબી બઝરીયે તાર યે ખબર આઈ હે.

સઠયદ હુસેન-ક્યા તાર ઝુટે આ નહીં સકતે?

નોખર પાશા-(જોલસે) ક્યા તુર્ક ખુન બહા નહીં સકતે?

સમયદ હુસેન-ચે સખ શરઝી કહાની હે, તુરકોંકો બદનામ કરનેકી દાની હે. અગર અયસી ખબરેં સહી હોતી તો આજતક એક અરમન બી નઝર ન આતા ઉનકા નામે નશ્વાન સફલએ હસ્તીસે મિટ જતા. આયે દિન તુરકોંકે હાથસે હઝારોં મારે જાતે હેં મગર ફિર બી હશ્વરાતુલ અદ્દકી તરાહ બઢતે નઝર આતે હેં. અગર મકતુલ અરમનોંકે શુમારો આઅદાદ જમે કિયે જાયેં તો ઉનકી કઈ સાલા મરદુમ શુમારીસે હઝાર ગુના બઢ જાયેં.

નોખર પાશા-હિંદુસ્તાની મુસલમાનોંકો ઉનસે ઇસ કદર હુરને જન હે કે તુરકોંકો ફિરરતે જાનતે હેં નિહાયત કાગિલે, એહતિરામ ઓર બેઝરર હસ્તી માનતે હેં.

સમયદ હુસેન-હમ એક શરીફ કોમ સમજકર ઉનકી ઇજઝત કરતે હેં. ઓર સિશતે દનસાનીયતસે માઅમુર હોનેકી બદોલત મોહબબ તકા હમ બરતે હેં. વો બે સખ તલવાર ઉઠાને વાલે નહીં, અરમનબી બકોલ લોઈ કરજન માઅમુમ બુઝગાલે નહીં.

(એક અખબાર શૌશ લડકા આતા હે)

લડકા-આજકા તાઝા પરયા “મોરનીંગ પોસ્ટ,” તુરકોંકે તાઝા મઝાલિમ, પચાસી શી સદી અરમની કલ, તુરકી વ યુનાની જંગકી તઇયારીયાં, યુનાનકા જારેહાના હમલા.

સમયદ હુસેન-ખુમ! ચે ખબર શાયેબી હો ગઇ! કાગિલે તારીફ પ્રોપાગન્ડા હે.

(તીનોં એક એક પરયા લેતે હેં ઓર પઢતે ચલે જાતે હેં)

સીન સાતવાં--સેવાય હોટેલ.

લંડન.

(સેવાય હોટેલકે હાલ કમરેમે હિંદુસ્તાની વફાફી તરફસે ઉસમાની તુકુદ કે એઅઝઝમે દાઅવત-તુરકી, હિંદી મિસરી ઓર દીગર મિલાદે ઇસલામીકે તુમાઇન્દોંકા ઇજતિમા)

સેઠ છાટાની--(કુરસીએ સદારતસે) પિરાદરને મિલ્લત! મેં અપને આપકો ઓર અપને રૂકાકો નિહાયત ખુશ કિસમત સમઝતા હું કે આજ સરકારેશાને ઇસલામકી મીઝબાનીકા શરફ હાસલ હુઆ જે દુનિયાકી શુબઅ ઓર ખલાફુર કેમોંમે ખાસ ઇમતિયાઝ રખતો હેં. હમ એક દુસરેસે હઝારોં કોસ દુર યે મગર મુસીબતને હમે ગલે મિલા દિયા. હમારા મઝહબ એક હે, હમ એક હી ખુદાકે પરસ્તાર, ઓર પયગમ્બરે આખિરઝમાન અલમ કે તાબએ ફરમાન હેં. હમારા ફર્ક હે કે હમ ઇસલામકી હિફાઝત કરે ઓર એક સરચે મુસલમાનકી તરફ ખિલાફત પર અપના માલોઝન કરવાન કરે. અગર ખિલાફત જાતી રહી, ખલી ફતુલ મુસલમાનીકી સિવાદત મકામાતે મુકદ્દસાસે ઉઠ ગઇ તો “મુસલમાનાન દર ગોર વ મુસલમાની દર કિતાબ” કી મસલ સાદિક આયગી. મુઝે તવકકાઅ હે કે હમ ઇસ પાક મકસદમે કામચાળ હોંગે. ખુદા હમે મુતતહિદ હોકર ઇસ કઠન મનઝિલમે ગામ જન હોનેકી તવશીક દે. મેં કમાલ જઝબએ મોહબ્બત ઓર એહસાસે ઉખુવ્વતકે સાથ અપને વાલા કદર મેહમાનોંકા ખેર મકદમ કરતા હું.

મી. દાબે--મસઅલએ ખિલાફત મુસલમાનોંકા ખાસ મઝહબી મસઅલા હે. મુલતાતુલ મોઅઝઝમકી વસી સલતનતકી દલ્ઓ ખુરીદ ઓર ઇનહિદામે ખિલાફતકે સદમેને જહાં સાત કરોડ મુસલમાનાને હિંદકો આતશ બળ કર રખા હે વહાં ખીસ કરોડ હિંદુલી મુઝતરીબે હાલ હેં. ક્યોંકે વો આપસમેં હકીકી બાઇ હેં ઓર એકહી માદરે વતનકે આમોશમેં પરવરિશ પાયે હુએ હેં. વો હર તરાહ અપને પિરાદરને ઇસલામકે હમ આહમ વ મુતતહિદુલ અમલ હેં. ઇસલિયે મેં મુનાસબ સમઝતા હું કે કેમે હુતુદકી તરફસે જનાબે સફકી હમનવાઇ કર.

મી. જમનજી--મસઅલએ ખિલાફતકી વળેહસે પિરાદરને ઇસલામકો સખ્ત રંજ હે. ઇસ્કા લાઝમી નતીબયાકે ઉનકે દુસરે હમ વતન બીઇબેમિબી તલ્લીફ હોતી.

ચીરત ઇનસાની તપીદન અજ ગમે હમ સાયમાં
અજ સુમુમે નજદ દર બાગે અદન બિરયાં શુદન

જ્યાં જે તકાઝાએ ઇનસાનીયત હે તો પારસી જમાઅતકી અપને
મુસલમાન બાંધયોંસે શરકત લાઝમીથી જરૂરે એક નુમાઇન્દેકી હેસીયતસે
મેં સેઠે છોટાની સાહેબકી તાજદ કરતા હું.

હસને ઇમામ-મેં અપને મોઅજ્જિઝ તુર્ક બાંધયોંકા ખુલુસ દિલસે
ખેર મકદમ કરતા હું જે એક અહમ તરીન મકસદકે લિયે યહાં તશરીફ
લાયે હે. મસઅલએ ખિલાફતને તમામ દુનિયાએ ઇસલામમેં એક યાસ
અજેઝ ઇઝતિરાખ પચકા કર દિયા હે. મુસલમાનોંકી ઝિંદગીકા એક એક
લમહા યાસો ઉમ્મીદ ઓર ખીમો રખમેં બસર હો રહા હે. હિંદુસ્તાન
નાહમ હે ઓર મુસલમાન શરમિંદા હે. કે ઉલોંને ખિલાફતકે
ઇનહિદામમેં હિરસા લિયા ઓર અપને મુસલમાન બાંધયોંકા
પુન બહાયા, મગર દાનિસ્તા નહીં. ઉનકો બારબાર યજ્ઞન દિલાયા ગયા
થા કે જે જંગ એક સયાસી જંગ હે, મજહૂબી નહીં. મગર અંજમકાર
માલુમ હુઆ કે મતલબે સામ્મદી કુજ ઓર થા. હમને હુકમતકો વાઅદે
યાદ દિલાએ લેકિન કોઇ યુનવાઇન હુઇ. હાં, કબી કબી ઝયાની હમદદીકી
સદા સુની ગઇ ઓર હિંદુસ્તાની મતાલિખાતકો ઉમુરે શેહેનશાહીયતમેં
મદાખિલત કહેકર ટાલ દિયા. ગુઝિરતા સાલ મજલિસે મરક
ઝીયએ ખિલાફતે હિંદી તરફસે એક વહદ મવલાના મોહમ્મદઅલીકી
સર કરદગીમેં આયા. ઉસને લંદન, પેરીસ, ઓર રમામેં અપની ખ્વા
હિશાતકા ઇઝકાર કિયા, અદમે ઇનસાફકે નામ પર ઇસતિદાએ કી,
મીસ્ટર લાઇક જ્યોર્જ, મીસ્ટર એસ્કવીથ, વર્ગેર હોંદ ઓર દીગર વુજુરાએ
ખિરતાનીયાકી ખિદમતમેં હાજિર હુઆ. મોંચો કલેમે-શો, ઉન્કે હમજલીસોં
ઓર એહલુર રાયને ફાંસકો અપની દારતાને ગમ સુનાઇ. મીસ્ટર આર
લેન્ડો ઓર ક્રીનીયર સફારકાકા શરફે નિયાઝ હાસિલ કિયા. જનાબ
તકદુસ મઆબ પાપાએ રમકી આસ્તાન ખોસીકી મગર બ હકવાએ
“અયે બસા આરઝુકે ખાક શુદા” બેનીસો મરામ વાપિસ જના પડા.
ઉમ્મીદ સુનકતા હો ગઇ, મુઆહિદએ સેવરે સુરતખ હો ગયા ઓર
રિહાયને ઇસલામને જદો જેહેદ જરી રખનેકા ફયસલા કર દિયા. મગર
ઉનકી જદો જેહેદ કયા હકીકત રખતીથી? તુરે ઇસલામકા એક શોઅલાથા, જે
ઉન્કે બે કસર લિયે ફિરલાયા. એક હદીથા જે કિસી જગા એનસે નહીં બેઠેને
દેલાથા આખિર આપલીકી કબરદસ્ત સમને સુરતે હોલાત બહાલી, પરદાએ તારીકે
યાસસે તુરે ઉમ્મીદને ઝલક દિખાઈ (ચીપર્ક) ગાઝી મુસ્તાફા કમાલ
પાશાને હુબતી નાવકો બચાલિયા (દેરતક પુરઔર ચીપર્ક) ન સિર્ફ

તુરકી કોમકો કનારે લગાયા બલકે દુનિયાએ ઇસલામકી આગર રખલી. (ચીયર્જી ઝોર જિંદાબાદ ગાઝી મુસ્તુશ કમાલ પાશાકે નાઅરે.) અજ મજલિસે સુલેહકા ફર્જ હે કે મઆમિલેકી અહમીયતકો સમજે ઝોર હમારે હરખે મનશા સોચ સમજકર ફયલલા કરે. તુર્કીકા સવાલ સારી દુનિયાકે અમનપર અસર અંદાજ હે. અખખારાત કેહતે હેં કે એસ તુર્કીકા વાપિસ ન કિયા જમયા. તુરકીકો કિસી ચીઝકે દેનેકા યહાં સવાલહી નહીં, બલકે સવાલ યે હે કે જો કુચ્છ તુરકીકા હે વો કરકે પાસ રહને દોગે યા નહીં? અગર એસ તુરકીકો દેનેસે ઇનકાર કિયા ગયા તો હિંદુસ્તાન ઉન્હેં એક અચસી કોમકે ઇસ્કી રિવાયાત શાનદાર હેં ગિરે હુએ અશ-આસ સમજેગા. મેં ઉમ્મીદ કરતા હું કે આપ મુઝે ઇસ સાદ જોઇકે લિયે મઆદ ફરમાઇગે. યે ખ્યાલાત મેરે નહીં બલકે મેં સાત કરોડ નહીં, નહીં, તેંતીસ કરોડ હિંદુસ્તાનીયોંકી તરજુમાની કર રહા હું.

(ચીયર્જી)

સર આગાખાન-મુઝે યકીન હે કે તુર્ક મુસલમાનાને હિંદ ઝોર દીગર મમાલીકે કલમા જોયોંકી નિસમત અપની જિંમેદારીયોંકા કિયાદા એહસાસ રખતે હેં ઝોર અપને ફરાયજ નિહાયત જાં ફરોશીસે અનજમ દે રહે હેં. હમારી હર ઇમકાની ઇમદાદ ઉનકે લિયે હાજિર ઝોર દિલી દુઆયેં ઉનકે શામિલે હાલ હેં.

(સર આગાખાનકે બેડ જાનેકે બાદ તુરકી તુમાઇન્દે બાકર સમીબે ખડે હુએ ઝોર ઇસતરાહ તકરીર શુરકી)

ખાકર સમીબે-બિરાદરને મોહતરિમ! હમારે લિયે આજ યે કમાલ મસરરતકા દિન હે કે હમ ઉન એહબાબકી દાઅવતપર યહાં હાજિર હુએ હેં જુન્હેં હિંદુસ્તાનકે તેંતીસ કરોડ બાશન્દોંકી નિયામતકા હક હાતિલ હે. ઇસમેં કલામ નહીંકે હમ મિટ ચુક્યે. હમ એક જાં બલખ મરીઝકી તરાહ હમ તોડ રહેયે ઝોર હમારે જિન્દા રહનેકી કોઇ ઉમ્મીદ બાકી ન રહીથી મગર શુકર હે ખુદાવદે ઝુલજલાલ વલ ઇરસ મકાકે ઉસને હમારે સદરે મોઅજ્જમ ગાઝી મુસ્તુશ કમાલ પાશાકો તાકતે મસીહાઇ અતા ફરમાઇ ઝોર હમ મુરદોંસે જિન્દોમેં આયે. હમારી હાલકે ઝાર આલમ આશકાર હે. અપને પરાયે સજ દુસમનયે મગર રજાસે રખીને ઇસ કાબિલ કર દિયા કે હમ અપને આપકો બચાનેકે એહેલ હો ગયે. મુઆહિદએ સેવરે ના કાબિલે તનસીખ યા ઉસકા એક એક લશ્કર તવિરતએ તકદીર ખ્યાલ કિયા જાતા થા મગર અજ ઇસમેં રહોં બદલકી ઝુરરત મેહેમુસ હો રહી હે. અગર બિરાદરને કુસ્તુનગુનીયાને ઇવતિશકે રાયે ઝોર ઇવતિહાદે અમલસે કામ લિયા જમસેકે ઇસ વકત

હે તો હમે' કોઈ અદેશ નહીં કામચાખી ચકીની હે. (ચીખર્જ) હમ ફસરોંકો ઉનકી આઝાદીસે મેહરમ કરના નહીં ચાહતે લેકિન અપની આઝાદીકી હિફાજતકા તહય્યા કિયે હુએ હેં. હમારા મકસદ ચુકે હુસુમે ઇનસાફ હે ઇસલિએ હમે' ન સિર્ફ અપને મુસલમાન ભાઈઓકી તાઇદ હે બલકે તમામ હામિયાને હકો સદાકત હમારે હામી હેં. (ચીખર્જ) તુર્ક સમિરના ઓર એસ કલી નહીં છોડિજી. વો બા ઇઝઝત મુમેહકે ખવાહાં હેં, વો બે ઇઝઝતીપર મોતકો તરજીહ દેજે. ઓર અપને પુત્રોગોંકી સઆદતમંદ અવલાદ સાબિત હોંગે ઓર હમારી દિલી ખવાહિક હેકે અરબોંકો મુકંમલ હુકમતે ખુદ ઇખતિયારી દી જયે.

રશીદ પાશા-બિરાદરાને હિંદ! મેં દોનાં વફૂકી તરફસે આપકી મેહમાન નવાઝીકા શુકરિયા અદા કરતા હું કે આપકે જોશે મિલ્લી ઓર ઉખુવતે ઇસ્લામીને હમે' ન સિર્ફ સુખાદિલએ ખ્યાલાતકા મોઠા દિયા બલકે હમારી બેહદ હોસલા અજાઇકી. ઓર ઇસવશત દુનિયાએ ઇસ્લામ કે તુમાઇન્દોગી રોનક અપરોઝ દેમકર મેરાદિલ મસરરતો. ઇનખિસાતસે લખરેઝ હે આપને ચાસો બેકસીકી હાલતમે' હમારે સાથજમાની હમદદી નહીંકી બલકે લાખોં રૂપે બેજકર ખાલિસ મોહબ્બતે ઇસ્લામીકા સુખુત દિયા. જીસસે દરમાંદા વ ખાનુમાં બરબાદ મરહોં, બેકસ મેરાઓં ઓર લાવારસ ચનીમ ખચોંકો બેહોત રહારા મિલા. હમારે રહસે વશદ જનાબ તવરીક પાશાકો બ વજેહ અલાહત' યહાં હાજિર ન હો સકનેકા બેહોત અપસોસ હે. વો હિંદુસ્તાનકે ઉલુલ અઝમ મુસલમાનોં ઓર શરીફુજ્જહસ હિંદુઓંકે ઇસારો મોહબ્બતકે દિલોગનસે મદાહ હેં ઓર મેં સાહિબે સદ્રસે મુલતજી હું કે ઉનકી ખુલુસો હમદદીકા શુકરિયા બિરાદરાને હિંદ તકે પોંહયા દેં.

શુખ મુશીર હુસેન કિદવાઈ-મેં હરદો તુરકી વુફૂકી તશરીફ કરમાઇકા શુકરિયા અદા કરતાહું ઓર ઇસતિદઆ કરતાહું કે વો બાહમ શિરકતે અમલસે ઇસ મુહિમકો અંજમ દેં.

ડા. અનસારી-મુઝે હામિલ ચકીન હે કે બિરાદરાને ગિરામી કદર અપની મસાઈ બેશ અઝ પેશ મુસતઅદીસે જારી રખેજે. ક્યોંકે ઇસવશત ઇસલામ ઓર દુનિયાએ ઇસલામકી લાજ ઉઠીકે હાથમે' હે.

શેઠ છોટાની-મેં અપને તુર્ક ભાઈઓં ઓર દીગર મોઅમ્મઝિક મેહમાનોંકા શુકરિયા અદા કરતાહું કે ખુદાવહે કરીમ હમે' અપને મકસદમે' કામચાખ કરે ઓર ઇસલામો ખિલાફતમે હર તરાફ મેહકુઓ મસકિન રખે.

સખા-આમીન સુઆ આમીન.

(સખા આતેકે કમરમેં જાતે હેં)

સીન આઠવાં—ખાખાર.

કુરુતુનતુનીયા.

જામી બે—યુનાનીયોને તેહકીકાતી કમીશનકી તજવીઝકો મનઝૂર નહીં ક્રિયા.

જાવેદ બે—ઇનકા હકીકતમેં મનશા ચે ચા કે તુર્ક સુલેહકે ખ્યાલમેં મહવ હો જાયેં ઝોર વો જંગી તૈયારીયાં કર લેં. યુનાંચે અથસાહી હુખા. આજકલ અફઘુન કારા હિસાર પર હમલા કર રહે હેં.

જામી બે—ખેર ! એહારે ઇસલામલી ગાદિન નહીં વોલી ખરાખર તૈયારીયોમેં મસરૂ હેં ઝોર અપને અકબમેં એક દુસરા ખ-તે દિશાઈ તાઅમીર કર રહે હેં.

જાવેદ બે—મગર યુનાની દિન બ દિન આમેં બદ રહે હેં.

જામી બે—કોઇ પરવા નહીં:—

૧૪મે ખુદાસે ૧૪હકી મનઝિલ કરીબ હે

કરતી બદાયે જાવકે સાહિલ કરીબ હે

યારાને નજદ ! નાકઓ મેહમિલ કરીબ હે

સુનતેહેં વકતે રોનકે મેહશિલ કરીબ હે

એકદિન બહાર અપને શુલિસ્તાં મેં આચમી

બહેનરીમ શુનચએ દિલકો ખિલાયમી

જાવેદ બે—ઇન્સાઅલ્લા હુલ અઝીઝ.

(મયે)

સીન નવાં--ખંદરગાહ.

સમિર્ના.

(જનરલ પાપોલાસ સિપેહ સાલારે આઝમ ઓર હિગર ફોજ અરસર સર ખસતા ખડે હે'. શાહી જહાઝ લંગર અંદાઝ હોતા હે. સલામી સર હે.તી હે, શાહ કુસ્તુનતીન, વલીઅહદ, વઝીરે આઝમ ઓર વઝીરેજંગ ઉતરતે હે'. સખ ફોજ સલામ કરતે હે', ખેંડ ખેર મકદમકા ગીત ગાતા હે બાદશાહ ઓર વલીઅહદ ખેઠ જાતે હે' સિપેહ સાલાર સિપાસ નામા પેથ કરતા હે.)

સિપેહ સાલાર-શહે વાલા જાહ ! હમ નિહાયત અદખો એહ તિરામસે ઇસ સર ઝમીનપર આપકા ખેર મકદમ કરતે હે' જહાં હમારે કસીરત-તેઅદાદ હમ કામ એક અરસએ દરાઝસે મુકીમ હે'. વા હમારી તરેહ આઝાદો પુથહાલ નહીં બલકે મેહકુમ થે ઓર હમેશાં ઝુલ્મો સિતમકા તખતએ મરક રહે. અગરચે હમારી હુકુમત હમેશા ઇસ અમ્મકી સાઈ રહી કે હનકો દામે ગુલામીસે નજત દિલાય જાયે મગર કામચાખી ન હુમ આબિર જંગે યુરોપમે તુરકોને શિકરત ખાહ ઓર ઇતિહાદીયોને હમારી ગિરાંકદર ખિદમાતકે સિલેમે' થે ઇલાકા હમારે સિપુર્હ ઠરદિયા. હુઝુર અનવર ! મગર અબી હમારા પુરા દખલો અમલ ન હુવાથા ઓર ઇસલામી આબાદી પુરે તોરપર સુતીઓ ફરમાં બરદાર ન હુમથી કે સુરપુશ કમાલને હમસે જંગ છેડદી. હમને તુમાયાં કુતુહાત હાસલ કરી મગર મુઆવેનીને ખારિખી સર્દ મેહરી ઓર મુલકકે અનદરની ઇખતિલા-ફાતકે બાઇસ હમે' વાપિસ આના પડા ઓર ઇસસે સુતાસર હોકર લંડન કાન્ફરન્સ મુનઅકિદ હુમ. મુઆહિદએ સેવરેકી તરમીમકા મરઅલા છેડા ગયા મગર હમ ઇસ મઆમિલેમે' હરખિઝ સુતતશિક ન હો સકતેથે કયેકે સમિર્નાસે દસ્ત બરદારી હમારી બેશબહા કુરબાનીયોંકી તેહકીરથી. શાહે વાલાજાહ ! ઇતિહાદી તબવીકો મુસતરફ કરનેમે' હમને નિહાયત દુર અંદેશી ઓર તટખુરસે કામ લિયા હે હમ મઝીદ કુરબાનીયોંસે અપના મુદદઆએ દિલી હાસલ કરીજે. હમને ખુદાવંદ બાપકે બરોસેપર જંગ છેડદી. હમારી ફોજે નિહાયત બરિયાનીસે મસરફે કાર હે'. અફઘન કારા હિસાર પર પેહલેકી હમલેમે' હમને સતરાસો ઠેકી ગિરફતાર કિયે. મહાઝે અસમદપર તુમાયાં કુતુહાત હાસલકી. બદાખાઝરપર હમારા કમ્યા હો મયા ઓર મનીમમે

અપને અકબ્રમે એક દુસરા ખતે દિશાઇ કામમ કરના પડા. અરહી શેહે રકે સિખાલમે ઝખરદસ્ત જંગ હુમ મગર વહાંસે હમ મસલેહતન આરઝી તોરપર વાપિસ આ ગયે. સાહિબે ઝીશાન! અપને બાઇયેકો આઝદીકી નેઅમતસે માલામાલ કરના ઓર ઇસ ઠલાકેકો અપને ઝેરે નગીન રખના હમારા મુકદ્દસ ફર્જ હે. હમ ફિર અનકરીબ અરહી શેહેરપર હમલા કરીગે ઓર અંબુરાપર કબજા કરકે તુરકાને એહરાસે અપની શરાયત મનવાઇગે. હુઝુરેવાલા ઓર વલી અહલ બહાદુરકી બરવકત તશરીફ શર માઇસે હમારે હોસલે બદ ગયે હે. ઓર હમ બોહોત જલ્દ ફતેહ હાસલ કરીગે. ઉરકે એકલોતે બેટે ખુદાવંદ યસુ મસીહકે વસીલેસે. આમીન.

કુસ્તુનતીન-હમારે બહાદુર સિયેહ સાલારે આઝમ ઓર દીગર અશસરાન! હમે ઇસ સર સામ્રાજ પિતતએ ઝમીનપર આકર બે મઝબુ મોંકે ખુને નાહકસે લાલા ઝાર બના હુઆથા નિહાયત મસરરત હુમ દિ। બાગ બાગ હો ગયા કે યહાંસે મેહકુમીકી ખિત્રાં દુર હુમ ઓર આઝાદ વ ખુશાહાલીકી બહારે બાંશિકા દિશોંકી ખામોશ ઓર પઝમુરદા કલિયોંકો ખિલા રહી હે. સમિનાંપર હમારા કુદરતી હક હે. ન સિદ્દિ ઇસલિયેકે યહાં બોહોતસે યુનાની આબાદ હે બલકે ઇસલિયેબીકે ઇસ ચમને ઝારકો હમને અપને ખુનસે સેરામ કિયા હે. ઇસમે યુનાની ગોસ્તો પોસ્તકી ખાદ પડી હુમ હે ઇસકે ઝરે ઝરેમે મઝબુમોંકી હકડિયાં પચવસ્ત હે ઓર હમારી બાંદોશના અર્ક રેઝીસે ઇરકે અશબર શાદામ હે. નતો હમ ઇતતિહાદીયોંકી નવા રેઝીયોંપર કાન ધર સકતે હે ઓર ન કમાલીયોંકે શોરો શુલકો ખાતિરમે લાઇગે. અબ યહાંકે કામિલે રહેમ બાશિન્દોંકો દુઆરા તુરકોંકે કબજેમે દેના ચેહી માઅની રખતા હે કે કિસી મુરમે અસીરકો આઝાદીકી હવા ખિલાકર ફિર પિંજરેમે બંદ કર દિયા જાય. અબ ઇસ્કા રયસલા તલવારકે કબજેમે હે કે યે ઇલાકા તુરકોંકે પાસ રહે યા હમારે કબજેમે. હમે અપને બહાદુર ઓર વતન પરસ્ત સિપાહી થોંપર કામિલ એઅતિમાહલકે વો ઇસકો એક માઅમુલી જંગ નહીં બલકે મુઝબૂતો આબરકે તાહકુઝકો એક અહમ તરીન માઆરિકા તસબુર કરીગે. હમારી કિલી દુઆ હે ખુદાવંદ ખુદા હમારી ફાજલે શહેઝાદ અતા શરમાયે, અપને એક લોતે બેટે યસુ મસીહકે વસીલેસે.

સખ-આમીન.

સીપેહ સાલાર-હરદમ હે સિપાહ તાખએ ફરમાન હમારી
રખખેગી દિલોખનસે યે આન હમારી
હરદમહે તમન્નાકે બટે શાન હમારી
પરવા નહીં, જાયેલી અગર જાન હમારી

હમ સીના સિપર હોકે બટે જાઇગે આગે
પીએ નહીં હટનેકે ચક્ષે જાઇગે આગે

વલી અહદ-(જેશસે.)

મશહુર એહસે સયર હેં નઝદીકે દુર હમ
હાસલ કરીગે ફાહો ઝરર મિઝ ઝરર હમ

સિપેહ સાલાર-(તલવાર નિકાલકે)

હમ તયગે આખદારકે જવહર દિખાઇગે
અપની પયાસ ખુને અદુસે ખુઝાઇગે

બાદશાહ-(ખડા હોકર.)

મયદાને કારઝારકે જાને હેં હમ અલી
અમયારકે પરખયે ઉડાતે હેં હમ અલી

(સખ સર ઝુકાતે હેં.)

વઝીરે જંગ

ફરમાને આં જનામકે તાખે તમામ હેં
હર ચકત જાન દેનેકે હાઝિરે ગુલામ હેં

(સખ ગયે.)

સીન દસવાં-ખાઝાર.

કુસ્તુનતુનીયા.

(હકી પાશા ઓર રશીદ પાશા આતે હેં.)

હકી પાશા-મયદાને જંગહી કયા હાલત હે ?

રશીદ પાશા-આજહી એક મુરાસિલા મહાઝે જંગસે આયા હે પહેલેતો યુનાનીયોંકો પય દર પય શિકસ્તેં હુમથીં. ઉન્હોને અપના ખારજ ફાજી મરજી છોડ દિયાથા ઓર કરીયએ અઝમીદ ઓર જઝીર એ માલુમકોબી ખાલી કરકે ચલે ગયેયે ઓર અદા ખાઝારસેલી પરપા હો ગયે થે મગર શહે યુનાનકે મયદાને જંગમેં પહોંચનેસે સુરતે હાલત બદલ ગઈ હે. ખતે પિઝીરકુધ ઓર અસમદકે સાથ સાથ ઓર બરસાકે મશરિકમેં યુનાનીયોંકો જરહાના કારરવાપ તરકકી પર હે. તુરકી ફાજોં બજેર મુઝાહિમતકે વાપિસ હો રહી હેં. યુનાની ફાજોંને બિલા તકદલુદ કોતાહીયા ઓર અરકી શહેર પર કબજા કર લિયા ઓર અંગુ રાકી જનિબ નિહાયત તેઝકદમીસે બદ રહી હેં.

હકી પાશા-રિરતો હાલત નિહાયત અફસોસ નાક હે.

રશીદ પાશા-કમાલીયોંને અંગુરાકે નવાહમેં અપના મહાઝ કાયમ કિયા હે ઓર મુરતુદા કમાલ ખુદ કમાન કરનેકે લિયે આ રહે હેં.

હકી પાશા-મગર યુનાનીયોંકો ઇસ દર આગે બદને દેના બિલાફે મસલેહત માલુમ હોતા હે.

રશીદ પાશા-લેકિન ઇસ પસપાઇસે કેનકા મનશા થે માલુમ હોતા હે કે યુનાનીયોંકો આગે બદને દિયા જયે ઓર સિલસિલએ રસલ રસા ચલ કે તવીલ હોજનતેસે મુશકિલાતમેં મુખતિલા કિયા જયે.

હકી પાશા-મુમકિન હે, લેકિન સરે દસ્ત સખત રંજ દેહ હાલત હે. ઇસવકત યુનાનીયોંકો ખુશીકી કોઇ ઇનતિહા ન હોગી. અસલમેં મુરતુદા કમાલ અપની તાકત કે હુમડમેં જિયાદા જોરો ફિક્કે કામ નહીં લેતે. ઇધર થે હાલત હે, ઉધર બિરતાનીયાસે મઝીદ કશ મ કશ પયદા કરલી હે.

રશીદ પાશા-જબ હાલતહી અયસે પયદા હો જયેં તો વો કયા કર સકતે હેં ?

હકી પાશા-ખિરતાનીવાને મેર જાનિખદાર રહેનેકા એલાન કર દિયા થા મગર બાકો વહેઆતસે અંદેશા હે કે કહી મુખાલિકતપર આમાદા ન હો જાયે. મુસ્તુફા સમીરકો જો એક ખિરતાની હાંદકા ખાશિન્દાથા જાસુસીકે ઇલાઝામમે' શંસી પર લટકાયા એર બોહોતસી ખિરતાની રિઆયાકો ગિરફતાર કરકે યુગઝો ધનાદ બઢાયા. અઝેઝી જહાઝોકો અપને બંદરગાહમે' આનેસે રોક દિયા. જનરલ હેરીંગટનકો જો મુસ્તુફા કે લિયે આનાતુલીયા જા રહાથા યે કેહકરકે દરખવાસ્ત ખિરતાનીયાહી તરફસે હે બના બનાયા ખેલ ખિગાડ દિયા. ઇસલિયે અજ ઇન્દિસ્તાનને અંગુરકે સાથ નામઓ પ્યામ મુનકતાઅ કર દિયા હે.

રશીદ પાશા-બાઇ જાન, ખવાહ કુલબી હો મગર યે મુસ્તુફા કમાલહીકા ખુદાદાદ તદખ્યુર હે કે ઉસને બા વુજુહ અયસી માયુસાના હાક્કતકે તુરકીકો બયા લિયા એર તમામ દુનિયાકે સાથ જંગ ઇખતિયાર કરકે મરદાના વાર સીના સિપર હે. મેં તો યે જાનતા હું કે:—

શિકસ્તો ફતહા નસીબોસે હે વહે અય મીર
મુકાબિલા તો દિલે નાતવાને ખુશ કિયા

(ચંદ લડકે દુઆઇયા ગીત ગાતે હુએ મુઝરને હે')

લડકે-તેરી જનાબમે' હે ફરિયાદ યા ઇલાહી
ઇમદાદ કર હમારી ઇમદાદ યા ઇલાહી
આઝાદ હે' પ દિલમે' હે ખતરએ અસીરી
હર વકત ધાતમે' હે સમયાદ યા ઇલાહી
મકતલ બના વતન હે હોતે હે' ઝિજ્હે સદહા
ખનજર બક્ર હે હર દમ જલ્લાદ યા ઇલાહી
તુહી હમારા માવા, તુહી હમારા મલબ
દુશમનને કર દિયા હે બરખાદ યા ઇલાહી
વકતે મદદ હે મવલા જલ્દી હમે' બયાથે
બેદાદ કર રહે હે' બેદાદ યા ઇલાહી
રાહતસે રંજકો હે તુહી બદલને વાલા
કર કમદે ગમસે હમકો આઝાદ યા ઇલાહી
ઇસલામકો હો તુસરત ખાથે' શિકસ્ત દુશમન
મુસલિમકો કર કરમસે દિલચાદ યા ઇલાહી

(સખ મયે.)

સીન ગયારવાં—મહાએ જંગ,

અંગોશ.

(હરેર અંગોશકા મનઝર દિખાઈ દેતા હે. યુનાની હવાઇ જહાઝ મંડલા રહે હેં. મુસ્તુફા કમાલ પાશા, અસમત પાશા, કાઝમ કારા બકર આર ચંદ ફાઝ અરસર આતે હેં)

મુસ્તુફા કમાલ—(તલવાર ખીંચકર) દુશમન ખુંખવાર હદસે ત્રિયાદી તેજ હો ગયા, હમારે સખકા પયમાના લખરેઝ હો ગયા. ગેર મસાફી આબાદી પર બમ ગિરા રહા હે, અપની બરબરીયતકે કરિશ્મે દિખા રહા હે. એહમકાના પેશ કદમી પર કુલે નહીં સમાતા, નશએ ગુરરમેં કિસીકો ખાતિરમેં નહીં લાતા. અપની આરઝી કામયાબીપર મસ્ત હે, લેકિન માલુમ નહીં કે ઇસ પ્રતેહકે પરદેમેં ચિકરત હે. (દોઝાનુ હોકર) અય શહેનશાહે હકીકી ! હમ ઝાલિમ નહીં મઝલુમ હેં, સિયાહકાર નહીં માઅસુમ હેં. હમને કુરતો ખુનસે હમેશા એહતિરાઝ દિયા હે, હર મોકે પર નેકો બદમેં ઇમતિયાઝ કિયા હે. ગેરેસે અપનોંકી તરાહ સુલુક કિયા હતતુલ ઇમકાન દુશમન તકકો આરામ દિયા મગર અય હમ મોતો હયાતકી કશ મકશમેં મુખતિલા હેં, રહે ગુઝારે હરતીમેં મિસાલે નકશે પા હેં, અગર ઇસ વકત હાથ ન ઉઠાઇગે તો ફનાં હો જાઇગે. (સર ઝુકાકર) અય બે કસોંકે મદદગાર ! અય સિતમ રસદોં કે ગમ ગુસાર ! તુફાને બલાસે નુરકા બેડા પાર લગાને વાલે ! શિકમે માલીમેં યુનુસ્કી જાન બચાને વાલે, ફિરઝોનપર મુસાકો ફતેહ દિલાને વાલે ! આતશે નમરૂદકો ખલીલકે લિયે ગુલઝાર કર દિખાને વાલે ! મદદ, મદદ ! !

હે વકતે મદદ જલ્દ મદદ કર મેરે મવલા
આ પહોંચો, હેં આઅદાએ સિતમગર મેરે મવલા
અંબોહે સદ આફાત હે સરપર મેરે મવલા
હે સામને એક હમકા મનઝર મેરે મવલા

નાચીઝ હું હસ્તી મેરી મયદાનમેં કયા હે
હતરેકી હકીકત બલા તુફાનમેં કયા હે

યે તલવાર હવસે મુશ્કીરીકે લિયે ન્યામસે જહર નહીં આઇ, યે તલવાર મેને બેગુનાહોંકા ખુન બહાનેકે લિયે નહીં ચમકાઇ, યે

તલવાર હિમાયતે ઇસલામકે લિયે બે કરાર હે, યે તલવાર મુલ્કો કોમકો મનીમકી દસ્તો ખુર્દસે બચાના ચાહતી હે, યે તલવાર ગસબ શુદ્ધ હુકુક વાપિસ લાના ચાહતી હે. મુઝ નાતવાનમે ઉમરો ખાલિફકી રહ સારી કર દિખા. મેરી તલવારકો ઝુલ્ફિકારે હમદરકે જવહર અતા ફરમા. ગાઝી સલાહુદ્દીનકી કુવ્વતે ઇમાન મરહમત કર, સુલતાન ઉસમાનકી શતેહાના શાન મરહમત કર. આહ! અબ ન ગાઝી અદહમ પાશા હેં જો યુનાનકી શેખી ખાકમેં મિલાયેં ઓર ન મારશલ શરકત હેં જો મુલ્કકો મુખાલેફીનકી દસ્તો ખુર્દસે બચાયેં. મુઝમેં ન હિમ્મત હે ન જુર અત. હાં! તેરે હખીબ સલ્મ કા હમનામ હું, ઉસ્કા એક અદના ગુલામ હું. ઉસીકે નામકી લાજ રખ, મેરે સરપર શહે઼ા ઝફરકા તાજ રખ.

અબ હોતા હું સીના સિપર અબ હાશિજો નાસિર
બેતાબ હેં કલ્મો જગર અબ હાશિજો નાસિર
તુ હામી હે, ફિર કયા ખતર અબ હાશિજો નાસિર
દેતાહું રહે હકમેં સર અબ હાશિજો નાસિર

જબ તકકહે દમ હાથમેં યે તયમે દુદમ હે
જુઝ ફાહો ઝફર પીછે ન ઝિનહાર કદમ હે

સખ-આમીન, યા ઇલાહિલ આલેમીન.

મુસ્તુફા કમાલ-(ખડે હોકર) ચલો, ચલો, અબ મેરે જાંબાઝ બહાદુરો! તવકકલ બ ખુદા આગાઝે જાંઝ કરો દુશમનપર અરસએ કાર ઝાર તાંઝ કરો.

અસમત-બોહોત અચ્ઠા.

(અસમત પાશાકે ઇશારે પર બ્યુગલ બજતાહે, ફાજે ઘુઝરતી હે, ગોલામારી શુરૂ હોતી હે)

સીન ખારવાં--દામને કોહ.

મહાએ અંગોરા.

(તોપોંકી આવાજ આ રહી છે. ખાલિદા અદીબ ખાનમ ઓર ચંદ ખવાતીન અરાકીને જમીઅતે હિલાલ એહમર આતી હે')

ખાલિદા અદીબ ખાનમ-હાં, હાં, સખ મયદાને જંગમેં ફેલ જલ્લ ઓર ગાઝીયાને મજરૂહકો બહિશ્શત તમામ ઉઠા લાવ.

એક-શતિમા એહરાકી સર કરદગીમેં એક દરતા મસફે કાર હે ઉસકી વાપેસીપર ચે ગિરોહબી જાનેકે લિયે તૈયાર હે.

ખાલિદા-(ફરખીનસે દેખકર)

શિદદતસે ગર્મ માઅરિકએ કારઝાર હે
બાદલ હે વો ધુવેશ કે ગરદો ગુબાર હે
આતશ ફેરાઝ તોપ હરેક શોઅલા બાર હે
અરઝો સમામેં મનઝરે બરકો શરાર હે

એ ઝમીપે ખુનકા દરિયા બહા દિયા
લેકિન તિપાહકા ખિરમને હસ્તી જલા દિયા

ફુસરા-અબ્બ દેહશત અજેઝ નઝઝારા હે, ખોફો હિરાસસે જીઅર પારા પારા હે.

(ચંદ ખવાતીન ઝખ્ખીયોંકો લાતી હે')

ખાલિદા-(ઝખ્ખીયોંકો સુઆમના કરકે) મરહબા! બહાદુરાને જાં નિસાર મરહબા! જલદી સેહત પાવ ઓર શિરે મયદાને જંગમેં જલ્લરે શુબ્બત દિખાવ.

એક-ચે ખુન બેહ રહા હે, ઝખ્ખ કારી હે

ફુસરી-ઝખ્ખ નહીં ચશમએ રેહમતે બારી હે

‘ખાલિદા-શતિમા એકરા મહા ઠેકર જાયે’ ઓર ખાલી મજરહોં
કો કેમ્પમેં પહોંચાયેં મરહમ પટ્ટી કરકે આરામસે સિદાયેં.

(મધ)

શતિમા-સડાઇ ઝારોશોરસે જારી હે. શવજે દુશ્મનપર ખત્તો હિરાસ
તારી હે.

ખાલિદા-અલ હમ્દો લિલ્લાહ! ખુબ યુઝદએ જાં દિજા સુનાયા
દિલે ગમઝદાકો પ્યામે ઉમ્મીદસે મસરર કરમાયા.

શતિમા-હમારી ફોજ શતેહાના કદમ બડા રહી હે, દુશ્મનપડી
સેફોકો ચીરતી જ રહી હે. હમારે સરદારે મોઅઝઝમપડી સિપેહસાહારીને
ફોજકે હોસલે બડા દિયે ઓર ગનીમતે તમામ મનસુમે ખાકમેં
મિલા દિયે.

(સખ ગાતી હે)

વો માલીક હે ગમ ખ્વાર અપના
હામી હે લયસો નિહાર અપના
રખ્ખેગા બકાલ વિકાર અપના
કર દેગા બેડા પાર અપના-વો માલીક
દિન અયશો નિશાતકે આઈમે
સખ ગીત ખુશીકે ગાઇમે
હમ ફત્હે અદુ પે પાઇમે
જયેગા ન ખાલી વાર અપના-વો માલીક
અખ ફત્હે ખુદાએ અકબર હે
અમયાસી હાલત અખતર હે
મસ્લામત ગાલિખ લસકર હે
શતેહ હે સિપેહસાહાર અપના-વો માલીક

(મધ)

સીન તેરવાં—દરિયા.

સકારીયા.

(ચાંદણી ચાંદની હે, દરિયા બેહ રહા હે. યુનાની વઝીરે જંગ જનરલ થિયોટોકસ ઓર સિપેહસાલાર જનરલ બોયુલોસ અપને ચંદ ફોજ અફ-સરેકે સાથ દરિયા કનારે આતે હે.)

થિયોટોકસ—આહ ! હમને કિન ઉમીદોંકે સાથ યે દરિયા ઉપુર ક્રિયાયા. ઇશતિયાકે ફતેહને જાન દેનેપર મજબુર ક્રિયાયા. દિલ્લેરીસે કદમ આગે બઢાતે ગયે ઓર દુશમનકી ઝંમેં આતે ગયે. (જનરલ બોયુલોસસે) મેંને હરચંદ તુમહે સમજાયા લેકિન યે તુકતા તુમારી સમજમેં ન આયા કે અપને મરકઝસે પરે નિકલ જાતેમેં તુકસાન હે, દુશમનકે હલકઝે અસરમેં જા ફંસનેવાલા નાદાન હે. અહ કિસમતીસે બાદશાહ સલામતબી તુમારે તરફદાર યે ઓર અગેરાપર અલમે ફતેહ બલંદ કરનેકે લિયે બેકરાર યે. લેકિન આબિર બ મિસ્દાક “તદખીર કુનદ બંદા તકદીર જનદ ખનદા” અયસી શિકસ્ત ખાઇ કે પરપાઇકે સિવા કોઇ સુરત નજર ન આઇ. તુર્ક હમેશા ઘોડા દેકર રંદમેં લાતે હેં પીછે હટ કર ગનીમકા દિલ બઢાતે હેં. જો ઉનકી ચાલખાઝીયોસે વાકિફ હેં ઉનકે દામમેં નહીં આતે ઓર ઉનકી પસપાઇસે શરેખ નહીં ખાતે.

બોયુલોસ—હાલાત હમારે મુવાશિક ઓર સુરત ઉમ્મીદ અશકા થી. દુશમનકા અપને દારૂ બિલાદા તક પરપા હોના શિકસ્તકા ઇજ્જાર થા. ઓર યહાંતકકે ઉસે ખાલી કરદેનેકો તૈયાર થા. ઝુરર કિસી બેરની ઇમદાદસે ઉનકે પાઉં જમ ગયે ઓર વો ભાગતે ભાગતે ચકદમ થમ ગય.

થિયોટોકસ—બેર ! હમારી તમામ તદખીરે બેકાર ઓર જંગી અસલેહતે મુજબે આઝાર સાબિત હુક.

બે સરો સામાં હેં આશત સરપે હે આઇ હુઇ
જેશે તુજાને અલમ ગમકી ઘટા છાઇ હુઇ
ખનદાજન નાદાં હેં હમસે અયસી દાનાઇ હુઇ
આમર જતી રહી દુનિયા મેં ફરવાઇ હુઇ
આહ જાઈગે તો કિસ મુંહસે વતનમેં જાઈગે
કયા ખામે યાસ એહલે કોમકો પહોંચાઇગે

(ગયા.)

બોયુલોસ—અગર મેં અપની હિકમતે અમલીમેં કામચાળ હો જાતા તો હરએક મેરી બહાદુરીકે ગીત ગાતા ઓર વઝીરે જંગની

જામેમે' કુલે ન સમાતા. ફલે અજોરાકા અપને એહદકા એક ઝરરીન કારનામા બતાવતા. અખ મુઝે ઇલ્લામ દિથે જાતે હેં, મેરી પેથ કદમીપર એતિરાઝ દિથે જાતે હેં. (સર્દ આહ બર કર.)

હોશી હવાસ :ઉઝે હેં અપને દિલકો ઝરા કરાર નહી ચારો તરફ રયલે હેં ફુશમન કોઈ રાહે ફરાર નહી આ પહોંચી હેં સરપર ફાળે ઉઝે હેં તોતે હાથો કે પાઉ હમારે અયસે ઉખડે હોસલએ પયકાર નહી પેથ આઈ હે હમકો મુસીબત અપની શુમીએ કિસમતસે દુર પડે હેં પ્યારે વતનસે ઓર કોઈ ગમખાર નહી

એક ફોળ અફસર—અપની તરફસે હરેક કામ સોચ સમજકર કિયા જાતા હે લેકિન પરદએ તકદીરસે કુછ ઓરહી ઝુલ્ફરમેં આતા હે. આગાઝમેં જો સુરત ખુશગવાર નઝર આતી હે અનજામમેં બસા અવકાત મુજબે આઝાર બન જાતી હે લેકિન ઉસ વકત અફસર મુબરસેરીને જંગ છી ચેહી રાયથીકે તુરકોંકા બગેર મુઝાહિમત પીછે હટ જાતા ખિલાફે મસલેહત નહી ઓર વો હમેશા અયસા કરતે રહે હેં.

(ખુશગવ બળ ઓર જનરલ થિયોટોકસ આયા.)

થિયોટોકસ—ફાળ આ રહી હે કિસ મકામસે ઉત્તુર કરના આસાન હોગા ?

(સખ ઇધર ઉધર દેખબાલ કરતે હેં)

બોચુલોસ—(થોડી દુર જાકર) યે મુકામ મુનાસખ માલુમ હોતા હે દરિયાકે દોનો કનારે હમવાર ઓર સાફ હેં પાની કુછ અયસા ગહેરા માલુમ નહી હોતા.

(હવા ચલને લગતી હે ઓર આસમાનપર બાદલ છા જાતે હેં)

થિયોટોકસ—(આસમાનકી તરફ દેખકર) તુશાન બાદોબારાંકી આમદ આમદ હે, જલદી પુલ બનાવ ઓર દરિયા ઉત્તુર કરનેકી ઠેગાવ.

ફોળ અફસર—હાં, ચાંદ છુપ ગયા, તારીકી છા રહી હે અગર બારિશ આ ગધ તો મુસીબતકા સામના હોગા.

બોચુલોસ—(હમરાહીયેસે) જલદી કરો.

ફોળ અફસર—બોહોત બહેતર.

થિયોટોકસ—સચ હે મુસીબત કબી તનહા નહી આતી. એક તો મુતવાતર નાકામિયોંસે પરચાન હેં ઓર ફુસરે ફુશમનકે બોધસે સરગરદાન હેં અખ તુશાને બાદોબારાંને હોશ ઉડા દિથે.

(સિપાહી પુલ બનાતે હેં ઓર ફાળ દરિયા ઉત્તુર કરતી હે.)

સીન ચૌદવાં—કુસ્તુનતુનીયા.

મકાન.

(ઇઝઝત પાશા ઓર રશીદ પાશા આતે હે)

ઇઝઝત પાશા—અલહમ્દો સિલ્લાહ ! તુરકાને ઓહરારકો ફત્હે અઝીમ હાસલ હુઈ. આજ ઘર ઘર ખુશિયાં મનાઈ જા રહી હે. શાહે કુસ્તુનતીન જે નિહાયત તુઝકો ઓહતિશામસે જવહરે શુબ્હઅત દિખાને ગયે થે મયદાને જંગસે અપનાસા મુંહ લેકર વાપિસ હો ગયે.

રશીદ પાશા—નિકલના ખુશસે આદમકા સુનતે આયેથે લેકિન બોહોત બે આખર હોકર તેરે કુચેસે કમ નિકલે

ઇઝઝત પાશા—(ગોશ બર આવાઝ હોકર) થે કયસી આવાઝે આ રહી હે ?

આવાઝ—ઝિન્દાબાદ મુસ્તુશ કમાલ પાશા ! ઝિન્દાબાદ મુસ્તુશ કમાલ પાશા.

રશીદ પાશા—આજ તો શહેર બરમેં થેલી નાઅરે ખુશ હો રહે હે. જાખજા શુકરાનેકે નિહલ પડે જા રહે હે. ઓહરારને અશ્ચુન કારા હિસાર ઓર અસ્કી શહેરકી રેલવે લાર્દન કાટ દી હે ઓર હઝાર જેકકી તરફ પેશકદમી શુર કર દી હે કે ફુશમનકો ઇતુતુકે મકામપર જમે હોનેસે રોક દે. બોતલાન ઓર પતીયારપર પરખા હોનેવાલે યુનાનીયોંકો મહેસુર કર ત્રિયા ઓર ઉન્હોને હથીયાર ડાલ દિયે.

ઇઝઝત પાશા—સુબ્હાનલ્લાહ ! કહાં શ્તેહ અંગીરાકા દિલ ખુશ કુન ખવાય ઓર કહાં થે શિકસ્તે લા જવાય ! જનરલ બોયુલાસ ગાઝા મુસ્તુશ કમાલ પાશાકો ઝિન્દા ગિરતાર કરનેકે ત્રિયે બેકરાર થા શાહે યુનાનકો નવીંદે ફતેહકા ઇનતિઝાર થા મગર તકદીરને અયસ ! પલટા ખાયા કે ઉનકે તમામ મનસુબોંકો ખાકમેં મિલાયા.

રશીદ પાશા—ઓર સિવાય યાસો હસરત કુછ હાથ ન આયા.

ઇઝઝત પાશા—જે લોગ હમરત અંગેઝ પેશ કદમીસે સુકુતે અંગોરાકે ઉમ્મીદવાર થે ઉન્હોને મુસ્તુશ કમાલ પાશાકી વુસઅતે નઝર ઓર તદખુરકા અદાઝા નહીં ક્રિયા થા લેકિન મુખરસેરીને જંગ જાનતે થે કે યુનાનીયોંકી હોસલા અશ્કાકકી મઘ હે. યુનાંથે ઉન્હોને અપના

મરકજ પીછે છોડ દિયા. આમદો રશતકી લાઇન કમઝોર હો ગઇ ઝોર ઉન બલંદીયોંપર ઉનકી પેથ કદમી રોક દી ગઈ જો સકારીયાકે શિમાલી રાસ્તેકે બાઝુપર અગોરાકી હિશઝત કરતી હેં, જહાં મુસ્તુફા કમાલ પાશાકી રઝમગાહથી ઝોર યુનાનીયોને અપની ફેજોંકો તુરકી ચોકીયોંકે મુકાબિલ મુતઅઘ્યન કર દિયા. ૧૦ સતેમ્બરકો મુસ્તુફા કમાલ પાશાને જવાબી હમલા કિયા છસસે યુનાનીયોંકો જો અપને અખાયર ઝોર ઝરાયએ આમદો રશતકે બાઝસ મુખતિલાએ મુસીબત થે પીછે હટના પડા ઝોર ઇસ હમ્મેમેં યુનાનીયોંકો અઝારા હઝાર ઝોર તુરકોંકો બારા હઝાર તુકસાને જન હુવા.

રશીદ પાશા—દર અરલ થે માઅરિકએ અઝીમ રફ સતેમ્બર ૧૯૨૧ સે શુર હોકર ૮ અકતોબર ૧૯૨૧ તક મુસલસલ ૧૭ દિન જરી રહા ઝોર ઇસ અરસેમેં એક લમહોકે લિખેલી જંગ બંદ નહીં હુઈ. સહી શુમારો આઅદાહકી રસે યુનાનીયોંકો તુકસાને જન ૬૫ હઝાર રસે કમ નહીં.

ઇઝઝત પાશા—અગર યુનાન મુલકે કાન્શરન્સ લાંડનકી તજવીજ પર અમલ પેરા હોતા તો ન ઇસ કદર તુકસાન ઉઠાતા ઝોર ન ઝંડીલો રસ્તા હોતા.

રશીદ પાશા

તકદીરસે કિસમતકી ખુરાઈ નહીં જતી

ખિગડી હુઇ તકદીર બનાઇ નહીં જતી

ઇઝઝત પાશા—ખુદાવંદે કરીમ ઇસલામો ખિલાફતકો બચાવે. ઝોર કોમકો દોલતો ઇકબાલ અતા ફરમાવે.

રશીદ પાશા—આમીન.

ઇઝઝત પાશા—(મુસ્કુરા કર.)

અમકી સરે આઅદા પે જો શમશીરે હિલાલી

બાતલ હુઈ સખ ઉનકી કુતુહાતે ખ્યાલી

આમાદએ પયકાર હેં અફવાજે કમાલી

મયદાન કિયા લશકરે યુનાનને ખાલી

બાગે હેં પરેશાનીમેં વો જન બચાકર

હમ લેંગે અમાં પાઈએ એથેન્સમેં જાકર

(રોપ સીન)

એક્ટ તીસરા.

સીન પહેલા--અથવાને હુકુમત.

અંગોરા.

(મળલિસે મિલ્લીયાકા ધજ્જાત, મુરતુદા કમાલ પાશા કુરસીએ સદારતપર તથરીશ રરમાં હે, અરાકીન બથે હે.)

કુચુઝી પાશા--(ખડે હોકર) હઝરત! હમારે સદરે મોહતરિમને એહયાએ ધરલામ વ બકાએ ખિલાફતકે લિયે જસ હુસ્ને તદખ્યુર ઓર સિપાહીયાના કાબેલીયત! સુખુત દિયા હે વો કિસી તાઅરીફ તોહસીનકા મોહતાજ નહીં. ઉનકી જાત વાલા સિફાતને કોમકે જસ્મે મુરકામે રહે હયાત ટુંક દી. અપની તયગે ખારા શિગારસે દુશમનોકા લરજા ખર અનદામ કર દિયા. ઉનકી મસાપ્રએ જમીલાકા સિલા ઉન્હે થહેન શાહે હકીકીકી ખારગાહસે મિલેગા. હમ બજુઝ ધજ્જારે તશકકુરકે ઓર કયા કર સકતે હે. મેરી તજવીઝ હે કે ખતોર એઅતિરાફે ખિદમાત "ગાઝી" ઓર "ફીટક મરશાલ" કા ખિતાબ ઉનકી ખિદમતમે થેશ દિયા જયે ઓર મેં ઉમ્મીદ કરતા હું કે કોમકા હર રદ ખુલુસો અકીદતમે મેરા હમ આહંગ હોગા.

શેખુલ ધસ્લામ--હમારે સદરે મોહતરિમકે ધસારે નરસ હુસ્ને તદખ્યુર, ઓર જવહરે શુજાઅતને કોમકો હમેશાકે લિયે અપના બંદએ બે દામ બના લિયા હે. મુઝે નિહાયત મસરરત હોગી અગર યે નામીઝ થેશકશ મુલકો મિલ્લતકી તરફસે પેશે ખિદમત કી જયે.

અસમત પાશા--મેં કોજે એહરાશકી તરફસે ધસ તજવીઝકી નિહા અત ઝોરસે તોષદ કરતા હું.

હાઝરીન--(હમ આવાઝ હોકર) મનઝુર, મનઝુર.

કુચુદ કમાલ--હઝરત! ધસ વકત મેં એક ઝુરી મોઆમિયેકા તરફ મળલિસકો તવજજેક દિવાના આહતા હું ઓર વો યે હેકે હમ ઉસ

મક્ષત ફેલમીકે રહા કરે' જો હમારી નિસખત આમ તોરપર ફેલાઇ જ રહી હે કે હમ બાલકશીકે ઝેરે અસર મુરોમ મા દીમર અકવામકે સાથ બરસરે જંગ રેહનેકે ખવાહિશમંદ હે. બાલકશીકે રસકે સાથ હમારે તાઅલ્લુકાત નિહામત મુખલિસાના હે' હ-હોને જંગે હાઝિરામે' હમે' મોહોત મદદ દીહે ઝોર હમ તા બહદે ઇમકાન ઇસકા મુઆવીઝા દેનેસે મુરેઝ નહીં કરીગે લેકિન હમ રસકો અયસા તંગ દિલ નહીં સમજનેકે વો ઇસિ ગિરાફદર ઇમદાદકે ઇરિઝ હમસે અપને ઉમુલકો ખેરખાદ કેહનેકી તવકકેઅ કરે, મા હમ અપના ઝમીર ઉરકે હાથ શરોખત કર દે. હમ યે વાઝેહ કર દેના ચાહતે હે' કે હમ ઇસલામકે ઝરરીન ઉમુલોંપર દિલો જાનસે અમલ પેરા રહીગે લેકિન મોબુદા જંગ જો યુનાનને મુર ઇ હે ઉસી વકત બંદ હોગી જબ હમારે મુલકસે ગેર ઇસ્લામી અસરો ઇકતિદાર દુર હો જાયગા. હમ કિસીસે બિલા વજેહ બરસરે પર ખાશ રેહના નહીં ચાહતે. અગર હમ તલવાર ખીચનેકે લિયે મજબુર હુએ હે' તો ઇસિ વજેહસેકે હમારે મુલક પર ગાસિખાના કબ્જા કિયા ગયા. હમારે હુકુકો ઇખતિયારાત હમસે છીન લિયે ગયે ઝોર હમે' એક ઝલીલો હકીર સલ તનત બનાનેકે લિયે તરેહ તરેહકી રીશા દવાનીયાં કી ગઇ' તિહાઝા મે' મઝલિસે અઝમીયામે' યે કરાર દાદ પેશ કરતા હું.

“મજલિસે મિલ્લીયએ અઝમીયએ અંગોરા તમામ દવલસે મા સિવાય યુનાનકે મુલેહ કરનેકે લિયે તઇયારહે બશરતેકે વો તુરકી વ યુનાની જંગમે' ગેર જાનિબદાર રહે. તુરકીકી ઇમિલ આઝાદીકો તસલીમ કિયા ઝોર ગેર જાનિબદાર રકમેસે યુનાની બેડેકો હટ લિયા જાયે.”

ખાકર સમીએ-હમ સિવાય યુનાનકે કિસી ગેર તાકતસે મુખાલિફત નહીં રખતે લેકિન અશસોસકે ઉરકો ખુરીયા ઝોર એલાનીયા મદદ દી જ રહી હે. અગર યુનાનકો ઇસ કિસમકી ઇમદાદ હાસલ ન હોતી તો ઉરકી કયા હકીકતથી કે હમસે બરસરે પચકાર હોતા. બહર હાલ ઇસ કરાર દાદસે હમ યે બતાના ચાહતે હે' કે હમે' કિસીસે કોઇ ઇનાદ નહીં હમારા રસસે ઇતતિહાદ હે, જરમનીસે ઇતતિહાદ હે, ફ્રાંસે ઇટલીસે મુશ્તોમુ હો રહી હે. અમરીકાની માઝલ નઝર આતા હે. રિયાસતહાએ કશકાઝ, ઇરાન ઝોર અશ્ધાનીરતાનસે હમારે સિશરતી તાઅલ્લુકાત કામમ હો ચુકે હે' અગર ફુસરી વાકતેંબી સાફ દિલ હોકર હમસે હાથ મિલાયે તો હમ બખુશી મુસાશિહા કરીગે. મે' ઇસ કરાર દાદકી તહે દિલસે તાદદ કરતા હું.

ખાલિદા અલીબ ખાનમ-હમ ફુનિયામે કિસીસે બિગાહના નહીં ચાહતે. કિસીકે હુકુમ પર ફસ્ત અંદાજી કરના નહીં ચાહતે, હમ ઇનસાનીયતકે નામ પર અપ્રઆસે હયવાનીકે ઇરતિકાબકો નફરતકી નિગાહસે દેખતે હેં. હમ ઇનસાફકે પરદેમેં ઝાલિમાના હરકાતકે અકદામકી હિકાયાત કરતે હેં. યુનાનને હમારે લાખોં અબનાએ મિલ્લતકા ખુન બહાકર અપની સહકારી કા સુખુત દિયા. ઇસવક્ત સમિર્ના ઓર ઉસ્કે મઝાહાતમેં પાંચ લાખસે ઝિયાદા નોકુસ તહે તેગ હો. ચુકે હેં (અપ્રસોસ અપ્રસોસકી આવાઝે) થ્રેસ ઓર દીગર મકામાતકે શહીદાને જશ ઇસસે અલાવા હેં. હરેક ગલત ફેહમીકો દૂર કરના હમારે લિયે ઝુઝરીહે ત્રિહાજા મેં ઇસ કરાર દાદકે હકમેં હું.

સખ-કરાર દાદ મનઝુર હે.

(કરારદાદ ઇતતિફાકે રાખસે મનઝુર હુકું)

મુસ્તુશા કમાલ-બિરાદરાને આલી કદર ! બહેસીયત એક હલકા બગોશે ઇસલામ, બલિહાઝ એક ખાદિમે ખિલાફત, ઓર બએતિયારે એક નાચીઝ ફરઝંદે વતન હોનેકે મેરા ફર્જ થા કે મેં અપની નાચીઝ હસ્તી કુરબાન ગાહે મિલ્લતમેં પેશ કરતા. યે જો કુછ હુઆ મેરી હિમ્મતસે નહીં બલકે ખુદાકે ફઝલ ઓર કોમકી જલ્લીલુલ-કદર ફરબાનીયોંકી ખદોલત હુઆ. મેં આપકી કદર અફઝાઇકા ખુલુસે કલ્પસે મશકુર ઓર અતાએ ખિતાબકે લિયે હઝાર જાનસે રહીને મિન્નત હું. ખુદા હમેં અપને મુલકો મઝહબકે તહફકુઝો બેહખુદીકે લિયે બેશ અઝ પેશ ગર્મ જોશી વ ઇસતિકલાલ અતા ફરમાયે.

સખ-આમીન, આમીન, ઝિ-દાખાશ મુસ્તુશા કમાલ ઝિન્દા બાશ.
(ઇજલાસ બરખાસ્ત)

સીન દુસરા—અદાના (સીલીશીયા)

બાઝાર.

(તખલીયએ સીલીશીયા પર ગવરનર જનરલ ગુરદીન પાશાકા ધરાન-
સીસી સરીર તુર્કી અફવાજકે સાથ અદાના મેં દાખિલા.)

જનરલ ગુરદીન પાશા—હમ ક્રાંસકી વાઅદા ઇશાઈ, નેકનીયતી
ઝોર હક શનાસીકે મશકુર હેં કે ઉસને હુકુમતે અંગોરાસે સુઘેહ કરકે
અપની કદીમ દોસ્તી ઝોર હુરરીયત પસંદીકા તુમાયાં સુમુત દિયા.

સફીર—ક્રાંસ હુરરીયતો મસાવતકા દિલદાદા હે. વો હમમેં મુલકગીરીકા
શિકાર નહીં ઝોર કિસીકે હુકુકપર દરતઅંદાઝી કરના ગુનાકે અઝીમ
ખ્યાલ કરતા હે. હમેં યકીન હે કે આપ ઇસાઈ આબાદીકે તસખીર
કુલુઅકી હર તરાહ કોશિશ કરીંગે.

ગુરદીન પાશા—મુઝે અફસોસ હે કે બાવુબુદ હમારે મોહતરિમ
દોસ્ત જનરલ ગોરાકે ઇતમિનાન બખ્શ એલાનકે કસીરત તાઅદાદ
ઇસાઈ તરકે વતન કરગયે. હમારી સલતનતમેં બેશુમાર ઇસાઈ આબાદ હેં.
હમને ઉન્હેં ઉન તમામ મરાઆતસે બેહરા અંદોઝ કિયા હે જે મુસલ-
માનોંકા હાસલ હેં ઝોર ઉસ કાનુનકો મનસુખ કરદિયા ગયા હે જુસ્કી
ફસે ઉનકી જબદાદકા ચાલીસવાં હિરસા ઝખ્ત કિયા જતા થા. ઉનહેં ફોજ
ખિદમતસે મુસતસના કરકે મુસલમાનોંસે બી ફાયકો મુમતાઝ કરદિયા હે.
ઉમ્મીદ હે કે ક્રાન્સીસી તુર્કી કમીશન ઉનકે કામિલ ઇતામનાનકા
બાગુસ હોગા. હમારે સદરે મોઅઝઝમ ગાઝી મુસ્તુફા કમાલ પાશા એક
નિહાયત ફરાખ દિલ ઝોર બે તાઅરસુખ ફરમાં રવાં હેં. ઉન્હેં હાલને
જંગમેંબી ગેર ઇસલામી આબાદી ઝોર આસીરાને જંગપર કિસી કસમકા
તશદદુદ નહીં હોને દિયા.

સફીર—હાં, ચેહી વજેહ તોહે કે હમને બા વુબુદ હમકીશી ના
રઝામંદીકે મુઆહીદા કર દિયા ઝોર ફારન તમામ સીલીશીયાસે અપની
ફાજે વાપિસ કર દી.

ગુરૂદીન પાશા—તમામ મુલકમેં એલાન કરદિયા ગયા હે કે
 ઇસાધેંકે તમામ હુકુક મહેકુક હેગે. ઓર ઉનપર વે તમામ મરાઆત
 મરદ રખી જમગી જરસે મુસલમાન બેહરાયાબ હે. ઉમ્મીદ હે ઇસસે
 વે તમામ ગલત ફહેમી રહે હે. જમગી જો શેરા પુશત અરમનેં ઓર
 સિયાહ જાતિન યુનાનીયેંને ફેલા રખી હે.

સફીર—ખુદા હમારી ઉમીદેં જર લાયે ઓર દોસ્તાના તાઅયુકાત
 કાયમ રખે.

(જતે હેં ઓર ફાજે મુઝરતી હે)

સીન તીસરા—કુસ્તુનતુનીયા.

આખે આલી.

(સુલતાન વહીવટદાર તખ્તપર રોનકે અફરોજ હે. વજુરા હરને મરાતમ બયો હે)

તવશીક પાશા-હાહ કમીશનર બિરતાનીયા જનરલ હેરીંગટન શરફે હુઝરીસે મુતમતતામ હોનેકે મુતમન્ની હે, ઇરશાદ હો તો ઉન્હે ઇફતિખારે બારયાખીસે બહેરા અંદોઝ કિયા જાયે.

સુલતાન-બહેતર.

(તવશીક પાશા જાતે હે, જનરલ હેરીંગટનકો સાથ લેકર બારગાહે સુલતાનીમેં પેશ કરતે હેં ઓર વો આદાબો મરાસમે શાહાના બજા લાકર સુલતાનુલ મોઅઝઝમે ઇશારેસે બેઠ જાતે હે)

જનરલ હેરીંગટન-મેં હુઝરે વાલાકા નિહાયત મશકુર હું કે નિયાઝમંદકો શરફે બારયાખીસે મુમતાઝ ફરમાયા.

સુલતાન-હમ આપસે મિલકર બોહોત મસરૂર હુએ હે.

જનરલ હેરીંગટન-બિરતાનીયાકી દિલી ખવાહિશ હે કે જંગકા ખાતિમા હો જાયે ઓર મશરિકે કરીબમેં અમનો ખુશહાલીકી સુરત નજર આયે.

સુલતાન-યે કોન નહીં ચાહતા. મસરૂફે જંગ તાકતોંકો ફુસરોંકી નિસબત જિયાદ તકલીફ હોતી હે મગર, અફસોસ! યુનાનીયોંને ઉસમા નીયોં પર બે ઇનતિહા મઝાલિમ કિયે હેં જીસસે મસાલિહતકી સુરત ના મુમકિન હો ગઇ હે.

જનરલ હેરીંગટન-લેકિન જનાબેવાલાકે ઇખ્તિયારમેં હે કે શાહી ઇફતિદાર ઇસ જોશો ખરોશકો ઈંડા કર સકતા હે.

સુલતાન-(ચીં બજી હોકર) ઇફતિદાર! (કહરે સુકુતકે બાદ) શાહી ઇફતિદાર જીસમેંખર હોતા હે દિલોંકો ફેરના ઉનકે ઇખ્તિયારમેં નહીં. જખતકે યે જંગ કાયમ હે મેં કયોંકર લોગોંકે એહસાસપર કાબુ પા સકતા હું. યે બાત બિશકુલ ઇંગલીસ્તાનકે ઇખ્તિયારમેં હે કે વો યુનાનકો તુરકીકી સર ઝમીનસે નિકલ જાનેકો કહે ઓર ઉસી વકત અમ નકા ઝંડા ખુલ્લ કિયા જા સકતા હે.

જનરલ હેરીંગટન-ઈંગ્લીસ્ટાન મસાલિહત કરાનેકે લિયે આમાદા હે. વો ઉસ્માનીયોંકી રાયે બનના યાહતા હે ઓર ચુકે જલા લત મઆખકા અસર સારે આલમે ઇસલામીપર હે ઇસલિયે હમારી ખ્વાહિશ હે કે સુલતાનુલ મોઅઝઝમ બઝાતે ખાસ ખ્વાહિશે અમનો સુન્નેહકા એક એલાન શરમાયે. અગરચે મેં જનતા હું કે કુરતુનતુનીયાકી હુકુમત ઇસ જંગસે ઇલાહિદા હે ઓર જંગ કમાલીયોં ઓર યુનાનીયોંકે દરમીયાન હે.

સુલતાન-એક ગેર જનિબદાર સિર્ફ તવસ્સુતકા કામ દે સકતા હે. મેં અપને શરાયઝ ઓર હુખ્ખુસ વતનીકે લિહાઝસે સમજતા હું કે મેરાભાયે ફર્જ હે કે એક માઅમુલી ઉસ્માની સિપાહીકી તરાહ યુનાની દરત દરાઝીયોંકા રોકું તા વકતેકે તુરકી સર ઝમીન ઉનકે વુશુદ્દસે પાક હો જાયે. હાં, એક ગેર જનિબદાર હોનેકી હેસીયતસે મેં ચે કેહ સકતા હું કે મેં કબી મઝલુમકો છોડકર ઝાલિમકી રિઆયત નહીં કરુંમા. (જેશસે) યુનાનીયોંકે મઝાલિમ હનસાનાયતસે બોહોત દુર હે. ઉનકે લિયે અજ હમારે દિલોંમે મહેરબાની ઓર મોહબ્બતકા કોઇ ઝરરા ખાકી નહીં રહા. હમારે દિહાતોં ઓર આખાદીયોંપર યુનાનીયોંને જો મઝાલિમ કિયે હેં તુમ ઉનસે બખુખી વાકિર હો.

જનરલ હેરીંગટન-હાં, મગર.....

સુલતાન-(માત કાટકર) મેં નહીં યાહતા કે અજ યુનાનીયોંકા નામબી મેરે કાનોંતક આયે.

(ગુફ્તોશુ ખતમ હોજતી હે.)

સીન ચોથા—એથેન્સ.

ખાઝાર.

(મોંશયો ગોનરસ ઓર જનરલ થિયોટોકસ આતે હે')

ગોનરસ—ભાઈ જન! આલમે સિવાસતલી એક બેહેરે ના પચદા કિનાર હે જસસે કશતીએ મકસુદ સહી વ સલામત નિકાલ લે જના ફુશવાર હે. ઇસકે તલાતુમમેં બડે બડે શનાવર ગોતે ખાતે હે, સરકશ બહાદુરોંકે જી હુખ જાતે હે. હમને બોહતેરે હાથ પાડે મારે મગર મંજ ધારમેં આકર હિમ્મત હારે. અખ અગર સાહિલે કામયાખી નઝર ન આયગા તો સારે કિયે કરાએપર પાની ફિર જાયગા.

થિયોટોકસ—કામયાખીકી ઉમ્મીદ કહાં? હમતો આહતે હે કે ઇન ઝગડોંસે નજાત પાયે. ઓર ઝગડાલુ ઇલાકે છોડકર અપને ધર ચલે આયે.

ગોનરસ—અખ હાથસે તીર નિકલ ચુકા, વકત ચત્તા ગયા, હાલ બદલ ચુકા. ઇસ વકત તો યે ખાતહે. કમ્બલકો હમ છોડતે હે કમ્બલ હમકો નહીં છોડતા. અપના યે મકસદ હે કે મુલકો હુકુમતકી શાન બંદાયે. ફુશમન કા યે અઝમ હે કે અપને ઇલાકે હાથસે ન જાયે:—

મશ્કુલ મોતકો યે ઝિદ હેકે જાં લેકે ટલુ

સર બ સિજદાહે મસીહા કે મેરી ખાત રહે

થિયોટોકસ—મગર ઇતતિહાદી હમકો અજુબ ચકમે દેતે હે. ખુદા જાને કિસ વકતકે બદલે લેતે હે. અગર હમારે વાદ્દ મદદગાર યે તો તુરકોંકે શેરૌચુલકી પરવા ન કરતે. હમેં મકમુઝા ઇલાકોંપર તસલ્લુત કાયમ કરનેમેં પુરી મદદ દેતે. કબી કોઇ તદખીર નિકાલતે હે કબી કિસ્તી બહાનેસે ટાલતે હે. લંદન કાન્ફરન્સમેં કયા બનાયા જો અખ પેરીસમેં બનાઇએ વયસેહી ચંદ રાજ અપની શાનો શવકત દિખાકર ઇશોંકો લોટ જાઉએ.

ગોનરસ-હમીદ હે પેરીસ કાનકરન્સમેં ઝગડા ખતમ હો જાયગા
 ઓર હમેં જોહરે મકસુદ હાથ આયગા. ઇસી મઠીનેકે અખીરમેં
 કાનકરન્સ હોને વાલીહે, ઇતતિહાદીયોંકી તરફસે બુલાવા આ ગયા હે.
 ઇમરોઝ ફરદા નુમાઇન્દોંકા ઇતિખામ હોગા જે હમારે મુતાલિખાત
 બઝોર પેશ કરીગે.

થિયોટોકસ-ઇતતિહાદીયોંને અસલમેં હમેં ઉશુ બનાયા હે, ખુદ
 દામન છુડાકર હમકોં એક ઝમરદસ્ત દુશમનસે ઉશ્ચાયા હે અગર
 શિકસ્ત ખાઇ તો અપને હાથોં અપની હસ્તી મિટાઇ ઓર ફતેહ પાઇગે
 તો તમામ ઉમ્મ કનકે બારે એહસાનસે સર ન ઉઠાઇગે. ઉન્હોંને અપની
 સુખ્શ્મકી ખુબ તદબીર નિકલી હે જોયા અંદરકી બલા તવેલેપર ડાલી હે.

(ગયે.)

સોન પાંચવાં--અંગોરા.

રેલવે સ્ટેશન.

(તુરકાને એલારાસા એક જગ્ગે ગરીર પ્લેટ ક્ષામ્પર મોળુદ હે. મુરતુકા કમાલ પાશા યુસુફ કમાલએ ઓર દીગર અરકાને દોલતકે હમરાહ તક્લીફ લાતે હે. સ્પેશીયલ ટ્રેન તૈયાર હે.)

મુરતુકા કમાલ--(યુસુફ કમાલએસે મુખાતિખ હોકર)) પ્યારે બાબ! હમ મુલ્કો મિલ્લતકી દિશાઝતકે લિયે મસરફે પયકાર હે, આ ઇઝઝત ઓર મુનસિફાના સુલ્હેકે લિયે હરફગ તૈયાર હે, કાનફરન્સે હોતી હે મગર કામચાખીકી સુરત નઝઃ નહીં આતી. પેરીસ કાનફરન્સમેંબી વોહ બાતેં દોહરાઇ બન્યેંગી જો ન અમલમેં આઇ હેં ન આઈંગી. લેકિન હમ તુમારી સરકરદગીમેં વશ્ક ઇસલિયે રવાના કરતે હેં કે અક વામે આલમકે રૂબરૂ સુખર્ફ હો બન્યેં ઓર ખુદાવંદાને યુરોપ હમવર તુકસે અમનકા ઇલઝામ ન લગાયેં. તુમ અપને મુકદ્દસ મકસદ ઓર હુકુમતકે તુકતએ નિગાહસેં વાકિફ હો. કોમી ફુકુક ઓર મુલ્કકી રસમેં રાહસે વાકિફ હો. કહીં શાતિરાને યુરોપકી ચાલોમેં ન આબ્નના, મુલ્કો કોમકી નુમાયંદગીકા હક અદા કર દિખાના. વો હમેં બાત બાતપર અકમા દે રહે હેં, ઝઝમકી સિતમ ઝરીપીસે કામ લે રહે હેં. લેકિન તા બ કુબ:-

ઝુરર એકદિન ઉઠેગા પરદા રૂમસારે હકીકતમેં
મુનવ્વર દીદઓ દિલ હોંગે અનવારે હકીકતમેં
રહેગી ઇસતરાહ બરી મગર મફકે સિતમ કખતક
કરીંગે નાઝ બરદારી બઝા ગેરોંકી હમ કખતક
બપા હે કિતનઓ શર કામ કયા હે અબ ખમોશીકા
હમ આજે બદાવો વકતહે ચે સર ફરોશીકા

મુસુફ કમાલ--જનાબ સદરે મોહતરિમ! મેં મજલિસે અઝમીયા કોમીયાકા બદિલ મશકુર હું કે ઉસને મુઝપર ઇસ કદર એતિમાદ ફરમાયા ઓર ચે અહમ ઝિમ્મેદારી તપવીઝ કરકે મેરા એઝાઝ બદાયા. હમ મુદ્દ-યાને તેહઝીબકી ચાલેં હમેશાસે જાનતે આયે હેં ઓર ઉનકી હરકાત

અપુખી પેહલાનતે આયે હેં મગર યે હમારી સાફ ખાતનીકા કુસુર આ કે હમ ઉનહી હર ખાતપર એતિખાર કરતે યે ઓર ઉન્હેં દોસ્તે સાદક સમજકર ઉતકા દમ ભરતે યે. લેકિન અખ યે રાઝ તરત અઝ ખામ હો ગયા હે ઓર દુનિયામેં યે ખ્યાલ આમ હોગયા હે કે ખુદાવંદાને તેહજીમ ટટ્ટીકી આઝમેં શિકાર ખેલતે હેં ઓર અપની મતલબ ખરારીકે લિયે દોસ્ત બનાકર કુવેમેં ધકેલતે હેં. મુઝે કોમકા તુકતએ નિમાહ માલુમ હે, મેં અપને મુલકી હુકુમેં અપુખી આગાહ હું. હર સવાલ સોચ સમજકર કિયા બપગા હર ખાતકા જવાબ કામિલ એહતિખાતસે દિયા બપગા. ગુરૂરી ઉમુર આપકે મશવિરેસે તય પાછમેં ફયસલા તલબ મઆમિલાત આપકી મનગુરીસે ફયસલ કિયે બપગે.

ગુર અગર ગેરને સીખાહે સિતમ સાઝી કા
હમકો કુદરતને દિયા વસ્કહે જાંખાઝી કા
આકે મયદાનમેં વો ચાકે કાઠ ચાલ ચલેં
સર ઉકાકર ચલેં કરતે હુએ પામાલ ચલેં
ખાત મતલબકી નહીં શોખીએ ગુસ્તારમેં હે
ફયસલા અખતો ફકત કબજએ તલવારમેં હે

હુઆ શરમાયેં, ખુદાવંદે કરીમ હમે કામચાખીકી સુરત દિખાયે ઓર શાદો આ સુરાદ વતનકી સરઝમીનમેં લાયે.

સખ-આમીન સુખા આમીન.

મુસ્તુદા કમાલ- જા, બડે શોકસે જા અયે મેરે જાને વાલે
વકતપર જવહરે ઇસાર દિખાને વાલે
કેમકે વાસ્તે તકલીફ ઉડાને વાલે
આપહી હોંગે ફત્તા હમકો સતાને વાલે
ગુસ્મે ખેદાદકા અંજામહી નાકામી હે
હમકો કુજ ખોશ નહીં કે ખુશ હામી હે

વિહસલ હોતા હે, યુસુફ કમાલ એ હમરાઈયાં સમેત સવાર હોતે હેં.
ગાડી ચલતી હે, સુફેદ રમાલ હિજાતે હેં ઓર નાજારાએ તકમીર
ખુત્તંદ કરતે હેં.

સીન છઠ્ઠા---લંડન.

દક્ષતરે વિઝારતે ખારિભટ્ટી બેઝની તરફ.

(માશલ ઇઝઝત પાશા અપને હમરાહીયોંકે સાથ આતે હે')

ઇઝઝત પાશા-(અફસોસનાક લેહજેમે)

પુદાને રૂએ ઝમીંપે હમકો દિખાયે હે' ઇનકિલાઅ કયા કયા
સહીં તકલીફ કયસી કયસી ઉઠાયે જાંપર અઝાઅ કયા કયા
ન વકત કોઇ ખુશીકઃ આયા ન એક સાઅત કરાર પાયા
મઝા હે એહલે જહાંને હમપર કિયે હે' જોરો ઇતાઅ કયા કયા
રહે હે' દરપેશ સખત ઝગડે નહીં હે ઇતનાલી યાદ હમકો
હુવેહે' હમપર સવાલ કયા કયા દિયે હે' હમને જવાઅ કયા કયા
કોઇ હમે' કેહ રહા હે વેહશી પુકારતા હે કોઇ સીતમગર
અન્યે તેહસીનો આશરી'કે મિલેહે' હમકો ખિતાઅ કયા કયા
જો કાંપતેયે હમારે ડરસે હમારી કિસમતકે અબહે' માલિક
કિયા હે દવરે ફલકને ઇઝઝત ઝલીલ કયા કયા ખરાઅ કયા કયા

આહ ! એક વો ઝમાનાથા કે દુનિયા ભરમે' હમારા ઇકિતિદાર થા,
શાહાને જહાંકો હમારે સાથ રાઅતએ ઇતતિહાદ રખના મુજબે ઇકિતિખાર થા.
યુરોપમે' હમારી અઝમતો જખરતકે ઝંડે ગડેયે, અશરીફામે' હમારે
લરકરોંકે લરકર પડે થે. કોઇ આલે ઉસમાનકે સામને દમ ન મારતા થા,
જો મુકાબિલ આતા ફેરન હિમ્મત હારતા થા. મગર આજ યે ગુલ
ખિલતા હે કે અપને ધરસેલી જવાઅ મિલતા હે. અફરીકી વ યુરોપી
મક્યુઝાત હાથસે જાતે રહે ઝોર ગેર હીલોં બહાનોંસે અપના
કપઝા જમાતે રહે. અબ એશિયાએ કુચકે થોડેસે ઇલાકે પરબી
દોસ્તોંકી નિમાહ હે કહીં ઇતતિહાદી લશકર હે કહીં યુનાની સિપાહ
હે. આહ ! હમારી હાલતે ઝાર પર એક ઝમાના આંસુ બહાતા હે.
ઇસ કદીમ બા જખરત સલતનતકા તુમાઇન્દા બારયાબીકે લિયે જનાઅ
કરઝન બહાદુરકા દરવાઝા ખટખટાતા હે. ફાઅતબેર યા ઉલિલ અબસાર.

અવેદ બે-ભાઈનન!

હુ હે અઝમતે દેરીના ગરચે ખવાઓ ખ્યાલ
ખળ્યે રાહતો ફરદત હુઆ નસીબ મલાલ
કિયા તશ્વફુદે સમયાદને હે બે પરા ખાલ
મગર હે હાકિઓ નાસિર વો ઇઝદે મતઆલ
મશવ મલુલકે અમ્યામે ગમ ન ખવાહદ માંદ
ચુનાં ન માન્દો ચુનીં નેઝ હમ ન ખવાહદ માંદ

(અંદર દાખિલ હોતે હે')

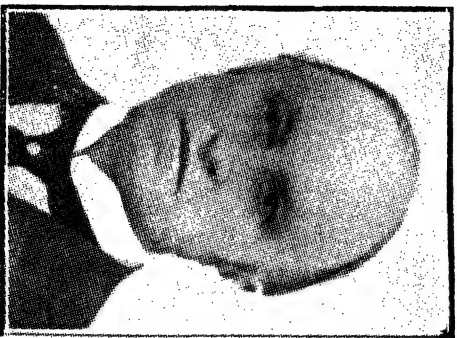
સીન સાતવાં--પેરિસ.

કે.નફેરન્સ હોલ.

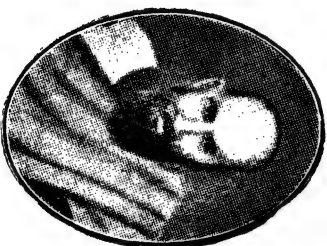
(મોરપો પોઇનકાર વઝીરે આઝમ ક્રાંસ કુરસીએ સદારતપર રવનક અશરોઝ હેં. મી૦ લોમડ ન્યેર્જ ઓર દીગર છતતિહાદી અરાકીને મજ લિસ મારશલ ઇઝઝત પાશા, મુસુર કમાલ એ ઓર નામાનિગારાને અખખારાત મોજુદ હેં.)

પોઇનકાર-હમ મશરિકે કરીખમે અમનો સુલેહકે મુતમન્ની હેં. નહીં ચાહતે કે જીસ જંગકો કામચાખીકે સાથ ખતમ ક્રિયા ગયા હે ઉસકો તતમ્મા હમારે નઝમે નરકમે ખલલ અંદાઝ હો. તમામ મુતખાસમ તાકતોંસે સુલેહ હુએ એક અરસા હો ગયા હે મગર તુરકીસે અબી સુલેહ નહીં હો સકી. હુકુમતે કુસ્તુનતુનીયાને મુઆહિદએ સેવરેઠા મનઝુર કર લિયાયા મગર મુસ્તુદા કમાલ ઓર ઉનકે હમરાહીયોંને અબી તક ઉરકી મુખાલિફતકી હે ઓર વો યુનાનસે હમારે દિયે હુએ ઇલાકે વાપિસ લેનેકે લિમે મુસિર હેં હમ તુરકીકો મુનાસિખ હુકુક દેનેકે લિયે તકયાર હેં લેકિન અગર વો ચાહે કે ઉરો પહેલી હાલતપર બદાલ ક્રિયા જયે તો યે ના મુમકિન હે. અગર અયસા ક્રિયા જયે તો જીસ ગરઝકે લિયે જંગે અઝીમકો આગાઝ હુઆયા પુરી નહીં હોતી. હમ તુરકોંકો દરે દાનિયાલ વાપિસ દેકર દુનિયાકી તિજરતકો મસદુદ નહીં કર સકતે. હમ કલીલુત તેઅદાદ અકવામકો દુખારા તુરકોંકે સિપુર્દ કરકે નાલઓ ફરિયાદ મુનનેકે આરઝુમંદ નહીં હેં. હમ અદલો ફનસાદસે કામ લેના ચાહને હેં, હમ યુનાનકે હામી હેં ન તુરકીકે મુખાલિફ, છતતિહાદીયોંકી ખવાહિશ દુનિયામે એક મુકમ્મીલ નિઝામે અમલ કામ કરના હે. ઉમ્મીદ હેકે હુકુમતે અંગુરા ઓર હુકુમતે યુનાન ઇસ મક્સદકે હાસિલ કરનેમે હમારી મમદાદ કરેગી. ઓર ખાદમી સુદકો સદાઇસે અપને અપને મુલકકી ફલાહો બેહબુદીકી તરફ મુતવજજીત હોંગી. હમને નિહાયત ગોરો ખોઝકે બાદ મિનદરજે ઝેલ શરાયત તજવીઝ કી હેં જીસપર અમલ પેરા હોનેસે તુરકી વ યુનાની જંગકો ખાતિમા હો સકતા હે.

(૧) કુસ્તુનતુનિયાકો ખાલી કર દિયા જયગા. ઓર તમામ છતતિહાદી ફોર્જ વાપિસ ખુલાલી જાગંગી. દરે દાનિયાલકે એશીયાઇ સાહિલ પર ફરિ તુરકીકો કમઝા વ દખલ હોગા.

શ્રી ૬૦ કચેરી

હાલત શ્રી ૫ સતીસી.

શ્રી ૬૦ ચોધ-કાદે.

(૨) આખનાથે ખાસફોરસપર દત્તતિહાદી કમીશનકા કખજા રહેયા, જીરકા સદ્ર એક તુર્ક હોગા. ગેલીપોલીપર દત્તતિહાદી કામિઝ રહીગે.

(૩) મશરેકી થરેસકા એક બડા હિસ્સા તુરકોંકો દિયા જાયગા લેફ્ટિન એડરીયાનોપલ યુનાનકે હવાલે દિયા જાયગા.

(૪) વિલાયતે સમિનાબી તુરકોંકો વાપિસ દે દી જાયગી અગરચે ઇસમેં ખાસ તર્જદી હુકુમત કાયમ કી જાયગી.

(૫) અનાતોલીયામેં તુરકી સિયાદત કાયમ કી જાયગી.

(૬) તુરકી માલી આઝાદીપર કિસી કિસમકી નિગરાની કાયમ નહીં કી જાયગી.

(૭) સુલતાનુલ મોઅઝઝમકે દુનયરી વ મઝહબી ઇખતિયારાત કાયમ રખ્યે જાઇગે.

લેફ્ટિન ઇન શરાયતપર બેહેસો તમહીસકે લિયે ઝુરરી હે કે તુરકોં આર યુનાનીયોંકે માબેન તીન મહીનેકે લિયે આરઝી સુલેહ હો જાયે તાકે ગુફતોગુએ મસાલિહત અમનો એનસે અમલમેં આયે.

લોઇડ જયોજ - ઇન શરાયતસે નુમાઇન્દગાને યુનાનો તુરકોંકો સુત તલા દિયા જાયે આર એક યાદ દાશત ફોરન હુકુમતે 'કુસ્તુનવુનીયા આર હુકુ મતે અંગોરાકો બેજી જાયે તાકે વા ઇસપર જોર કરકે જલદી જવાબ દે' આર ગુરતોગુએ સુલેહકે લિયે કોઇ મકામ તજવીઝ દિયા જાયે.

લોડ કંરઝન-તુરકોંકો બોહોતસી મરાઆત દી ગઇ હે. અગરચે મુઆહિદએ સેવરે નાઠાબિલે તરમીમ થા મગર મુસત્રમાનાને હિંદકે શોરો ગુલ આર દુનિયાએ ઇસલામકે દખલ દર માઅકુલાતને તરમીમપર મજબુર કરદિયા. ગાલિબન યુનાનપર ઇસકા નાગવાર અસર પડેગા મગર હમારા દિલી મનશા હેકે મશરિકે કરીબમેં અમનકા દોર દોરા હો.

લોઇડ જયોજ-એશક ! હમીદ હે કે તુર્ક ઇન મુનસિદાના શરાયતકો કુશુલ કરકે સુલેહ પસંદી આર અમન બેઇકા સુખુત દેંગે.

પોઇનકાર-મેરી દિલી દુઆ હે કે હમારી કોશિશેં આર આવર હોં. આર તુરકો યુનાની ખાહમ સુલેહો અમનસે રહેં.

(ઇજલાસ યરખાસ્ત)

સીન આઠવાં—એથેન્સ.

જંગલ.

(મોંશ્યો ગોનરસ ઓર જનરલ બોયુલાસ આતે હે)

ગોનરસ—ધતતિહાદીયેને ગઝબ હાયા કે તખલીયએ સમિનીકા સવાલ ઉઠાયા.

બોયુલાસ—યે કબી નહીં હો સકતા. જન જયગી મગર યુનાની ફોજ વહાંસે હરગિઝ વાપિસ ન આયગી. અગર ધતતિહાદી મુઆહિદએ સેવરેહી ખિલાફ વરઝીપર તુરકોંકા કુછ નહીં ખિગાડ સકતૈ તો હમારા તખલીયએ સમિનીસે ધનકાર પર કયા કર લેંગે?

ન છોડીંગે હરગિઝ દિયારે સમિની
હુઆ અપના સખ કુછ નિસારે સમિની
હુએ કુરતા જાંખાઝ અપને હઝારોં
હે અકસીર ગરહો ગુખારે સમિની
બહાધ'ં યહાં હમને નેહરેં લહુશી
ગિરાં કદ્ર હે લાલાઝારે સમિની
કાઇ છીન લે જાયે હમસે તો જતેં
કે ફિતરાકમેં હે શિકારે સમિની
હમારે લિયે ધસકે જંગલ ચમન હેં
રંગે શુલસે નાઝુક હે ખારે સમિની
કિયા હમને આદાબ ધસ સર ઝમીકે
બહાયા હે ધઝલો વિકારે સમિની
જસે તખ્તે યુનાન બખ્શા ખુદાને
રહેગા વોહી તાજદારે સમિની

ગોનરસ-લેકિન ધતિતિહાદીયોંકે તોર બદલે હુએ નઝર આતે હેં
બેહતર યે હે કે હંગામી સુલેહકા એલાન હોનેમે કબલ છસ કદર જલદી
હો સકે બકસરત સિપાહ સમિનાં બેજી જાયેં ઓર બ સુરઅત તમામ
પેશ કદમી કરકે ઓર ઇલાકોં પરબી કબજા કર લેં.

બાથુલાસ-ઓર તખલિમએ સમિનાંકી હરતરાહ મુખાલિફત ફી જાયે.
હમેં ઇજઝતે વતનકે લિયે લડ મરના ચાહીયે ઓર તુરફી ગુલામીકો તસ
લીમ ન કરના ચાહીયે.

ગોનરસ-બેશક !

સમિનાંકે હમ હેં સમિનાં હમારા
હે ઇસ્કે લિયે જીના મરના હમારા
થ્રેસ અપને કબજે મેં આયા હુઆહે
સમિનાં હમારા અદરના હમારા

(ગયે)

સીન નવાં—અંગોરા.

જામે મસજીદ.

(બાદ નમાઝ જલસા મુનઅકિદ હોતા હે. નમાઝી હમા તન ગોશ બયડે હે)

એક નવ જવાન—(પુશ ધલહાની સે)

યા રસુલે પાક ફરિયાદ હે
સાહિબે લવલાક શાહે દોસરા ફરિયાદ હે
મર રહે હે' લા દવા તેરે મરીજાને હઝી
અયે મસીહાએ ઝમાં દર્દ આશના ફરિયાદ હે
હુઅતા મંજધારમે હે તેરી ઉમ્મતકા જહાઝ
અલ મદદ! બહેરે ખુદા અય નાખુદા ફરિયાદ હે
શુમીએ તકદીરસે હે' મુરીદે રંગે બલા
મુશકિલેં દરપેશ હે' મુશ્કિલકુશા ફરિયાદ હે
કર રખા હે ફરતે ઇસિયાંને હમે' જા' દર અજામ
દે નજાત અયે શાશએ રોઝે જઝા ફરિયાદ હે
સદમા હાએ ગમસે ઝખ્ખી હો ગયે કલ્મે. જીગર
જા' બ લખ હે' બરઝમાં સુખહો મસા ફરિયાદ હે
મુઝદએ ફટહો ઝફર દે મુસલિમે માયુસ કો
યુરિશે અગયારસે હમો. બયા ફરિયાદ હે

સખ્ખ—આમીન.

મુરેતુદા કમાલ-મિરાદરાને મિલ્લત ! આજસે દોસાલ પહેલેકી હાલતપર નઝર કરો. ઓર મોજુદા મુરતેહાલકો નિગાહે ગોરસે દેખો. હસરતો યાસકે તીરએ તારીફ બાદલોંસે બરકે ઉમ્મીદને જલ્લા દિખાયા, દુશમનકા ખિરમને આરઝુ પાકસતર કર દિખાયા. કોમ માયુસો મજબુર દુશમન મુકદ્દમદો મહેસુર, મકામે ખિલાશતપર ફોજ નિગેહદારી, ઝુલ્મે જશાફી ગર્મ બાઝારી, અલમ બરદારાને હુકુમત મુઆહિદએ સેવરેકો નવિરતએ તકદીર સમઝનેપર મજબુર થે, પરસ્તારાને ખુદાવંદાને તેહઝીય હમારી હસ્તી મિટા ચુકે થે. ઉન્હેંને સલ્તનતે ઉસમાનીયાફી કલ્મે ખુરીદસે દિલકે દેરીના અરમાન નિકાલે. હીલોં બહાનોંસે હમારે ઝરખેઝ

ધલાકે સંભાલે મગર અબી ઇસલામકા પરચમ શિકાએ આલમપર લહે રાતા થા, હામિલાને તવહીદને સનમ કહએ દેહેરમે' પચગામે હક સુનાના થા અખિર જા'ખાજાને વતનકે દિલોમે' હમીયને દીનીકા એક તુશાન ઉમડા ઓર દુશમનકે સંગજાખ મનસુખોંકો ખસો ખાશાકકી તરાહ બહાયા. કિસકો ઉમ્મીદથી કે અનાતુચીયાકી દુર ઉફતાદ સરઝમીનસે વો ઝખરદસ્ત તાકત ઝુલ્હરમે' આયગી જે મુતતહિદ યુરોપકે કચસલેકો જે હકીકત કર દિખાયગી યુનાનકી કયા હસ્તી થી કે હમારે સામને આતા ઓર મુકાબિલેકી તાબ લાતા. વો દર હકીકત 'તુતીએ પસે આપના' બનકર "ઉસ્તાદે અઝલ"કી તરજુમાની કરતાથા ઓર કોઇ "મેહબુબ" "પરદએ ઝંગારી"મે' બચક કર ઉસ્કી હવા ખનાહીકા દમ ભરતા થા. અખિર યુનાનકી મુતવાતર હઝીમતોને ઇતતિહાદીયોંકો મુઆહિદએ સેવરેકી તરમીમકે લિયે મજબુર કિયા ઓર હમસે ગુરતોગુએ સુલેહ કરના મનઝૂર કિયા મગર શરાયત સરાસર નાકાબિલે તસલીમહે. (ખાવાઝે ખેશક, ખેશક.) હમકો તીન મહીનેકે વાસ્તે લડાઇ બંદ કરનેકે લિયે કહા જતા હે મગર હંગામી સુલેહ કયસી ? જખ દુશમન હમારી સરઝમીનપર ઝુલ્હે સિતમ ઢાતા હે. હમારી તક્તવાર ઉસ્કી વકત નિયામમે' કરાર પાયગી જખ એશિયાએ કુચક ઓર હમારે યુરોપી ઇલાકોંપર દુશમનકી સુરત નઝર ન આયગી. પહેલે સનિર્ના કે કામિલ તખલીયેકા ઇનતિઝામ કરે ફિર હમસે સુલેહકે લિયે ગુરતો કલામ કરે. શરાયતલી અજીબ મઝહકા ખેઝ હે. ઉનકી બએનહુ વોહિ નિસાલ હે કે બાપકે મરને પર દો બાઇ આપસમે' જખદાદ તદ્દસીમ કરને લગે બડા બાઇ હોટેસે કહેતા હે.

અઝ સેકને ખાના તા બ લખે બામ અઝાને મન

અઝ સકે ખાના તા મ સુરરિયા અઝાને તો

કુરતુનતુનીયા ખાલી કિયા જયગા, ઇતતિહાદી ફોજોં વાપિસ બુલાલી જયોંગી લેફ્ટિન બજુઝ એશિયાઇ સાહિલ દરે દાનીયાલ ઇતતિહાદીયોંકે ઝરે નગીન રહેગા. જેલીપોલીપર ઇતતિહાદી કાબિઝ રહીંગે ઓર આખનાયે બાસફોસરપર કબઝા એક ઇતતિહાદી કમીશનકા રહેગા, મગર ઉસ્કા સહારતકા શરફ કિસી તુર્ક કો હાસલ હોગા. મશરેકી પ્રેસકા એક બડા હિસ્સા તુરકોંકો દિયા જયગા લેફ્ટિન એડરીયાનોપલ બ સિલએ ખિદમાત યુનાનકી નઝર ! વિલાયતે સનિર્ના હમકો વાપિસ દેદીજયગી મગર ઉસકા તરઝે હુકુમત વો આપ તજવીઝ કરીંગે ઓર નિહાયત દરરાખ દિલીસે ઇસ અઝકા એલાન ફરમાયા હેકે અનાતોલીયામે' તુર્કી સિયાદત તસલીમ કી જયગી, ઇં હમ ગનીમતસ્ત. તુરકી માલી આઝાદીપર કોઇ નિગરાની

નહીં હોગી એર સુલતાનુલ માઅઝઝમકે દુન્યવી એર મઝહબી ઇખતિયા
રાત કાયમ રખે જાઈગે. લેકિન કયા ઇન શરાયતકો તસલીમ કરનેસે
હમારે ગયે હુએ હુકક વાપિસ આ જાઈગે એર યે ઇતતિહાદી એહસા
નાત હમે મનઝિલે મકસુદ તક પેહોંઆઈગે? (આવાઝે “નહીં નહીં”) યે શરા
યત બઝાહિર આબલા પ્રેમ વ દિલ આવેઝ હે મગર હમારી કોમી ફનાઈ
મુકમ્મલ દરતાવેઝ હે. અગર ઇનપર હમારી મોહરે તરદીક સખત હો
જાયગી તો શિરતા હથ પનપનેકી નોખત નહીં આયગી. હાં, જીસ તાક
તને મુઆહિદએ સેવરેકો પુરઝે પુરઝે કર દિખાયા હે વોહી ઇસકે પરખએ
ઉઠાયગી. જીસ તાકતને ઇતતિહાદીયોંકે સરે પુર ગુરૂકો ઝુકાયા હે વોહી
યુનાનકો સરહએ હસ્તીસે મિટાયગી. હિમ્મતો ઇસતિકલાલકા દામન
હાથસે ન છોડો, ઇતતિહાદો ઉખુવતકો રિશતા મઝખુત કરો, એક દિલ
એર એક જન હોકર બદે જવ, કોઇ રૂકાવટ પેશ આયે તો હરમિઝ
ન ધમરાવ. શહેનશાહે હકીકી હમારા મુઆવિનો મદદગાર હોગા ઉસકે
પ્રઝલો કરમસે બેડા પાર હોગા.

સખ-અલ્લાહો અકબર! અલ્લાહો અકબર!!

(શયખુલ ઇસલામ ખડે હોકર દુઆ માંગતે હે.)

શયખુલ ઇસલામ-

અય શાહે શવકતે હશમ તેરે હુઝૂર આયે હમ
કિયે સરે નિયાઝ ખમ બસોઝે દિલ બચશમે નમ
કતીમે ખંજરે સિતમ શહીદે દશનએ અલમ

સખ-

ગિરાહે સરપે કોહે ગમ
ઇલાહી હમપે કર કરમ

શયખુલ ઇસલામ-

અહુએ જાં હઝાર હેં ગનીમ બે શુમાર હેં
દિલ અપને દાગદાર હેં હુએ જીગર ફિગાર હેં
ઝે બસ નહીંદો ઝાર હેં જહાંમે શર્મસાર હેં

સખ-

હે લખપે આહ દમ બદમ
ઇલાહી હમપે કર કરમ

શાયખુલ ખસલામ-

અમ હુકમરને બેહરાબર હાથની લુત્તરી નાંર
શબે અલમકી કર સહર કુપે હેં અનજુમો મેહેર
દિખાદે જલવએ ઝર મિસામે મેહેર જલવાગર

સામ-

હો હર ઝુલમતે અલમ
પલાહી હમપે કર કરમ

શાયખુલ ખસલામ-

સુત અમ ઇલાહિલ આલમીં તુફેલે ખતમે સુરસર્જી
દુઆએ મુસલિમે હઝી હોં ફત્હેમાય એહલેહી
અમલમે આરે મિલયદી હઝીમને મુખાવેશી

સામ-

રવાના હોં મુએ અદમ
પલાહી હમપે કર કરમ

સીન દસવાં--અંગોરા.

જંગલ.

(યુસુફ કમાલ ઓર રઉફ પાશા આતે હે)
ગર શોરિશે આદાએ જશાકાર અભી હે
કુછ ખોદ નહીં હાથમે તલવાર અભી હે
ઝખ્મોંકે ખુલે મું હે તમન્નાએ નમકમે
મુઝકે હવસે લઝઝતે આઝાર અભી હે
દેરીના હવાખ્વાહ ઉસે માર ચુકે થે
તુરકીકા મગર મરદુમે ખીમાર અભી હે
હમ મનઝિલે મકસુદપે જ પહોંચીંગે આખિર
માયુસ હોં કયોં તાકતે રશતાર અભી હે
કુછ લુલ્હે ખહારે ચમનિસ્તાં નહીં અથ દિલ
ગુલશનમે હમારે ખલિશે ખાર અભી હે

રઉફ પાશા-કોઇ ખલિશે ખાર નહીં, અનકરીખાં થે કાંટા નિકલ
જાયગા ઓર હમારા ગુલશન ગુલઝારે ઇરમઝી કેરીયત દિખાયગા.

યુસુફ કમાલ-તાઝા ઇતતિલાઆતસે પાયા જતા હે કે થ્રેસમે
યુનાની અફવાજકા ઇજતિમાઅ હો રહાહે, ઓર ગાલિખન ઉતકા ઇરાદા
કુસ્તુનતુનીયાપર હમલા કરનેકાહે. હઝરત સદરે મોહતરિમબી મહાઝરી
જનિઅ જને વાલે હે.

રઉફ પાશા-કુસ્તુનતુનીયાપર તો કયા હમલા કરીંગે? દર હકીકત
થે કોશીશે હમારી તવજજેહ મહાઝે સમિનાસે હટાનેકી હે, મગર ખેર
હમબી ખુઅ જનતે હે, અજકે હમલેમેં બરઝલે ખુદા બિલકુલ સરાયા
કરદિયા જાયગા.

યુસુફ કમાલ-મુખાલ્લેશીનકા મોપાગ-ડા બ દસ્તુર જરી હે. જમ
સુલેહકી ગુફતો શનીદકા વકત આતા હે તુરકી મઝાલિમકા કોઇ ન કોઇ
કિસ્સા ઘડકર શોર મચાયા જતા હે. ઇ. સ. ૧૯૨૦ મેં મુઆહિદએ
સેવરેકે મોઢેપર અરમનોંકે કલે આમકા ઇલઝામ લગાયા. ઇ. સ.
૧૯૨૧ મેં નોખર પાશાને લંડન કાનફરન્સકે વકત થે અફવા ફેલાધકે
એલેકઝાન્ડરા પોલમેં તુરકોને પચાસી શીસદી આખાદીકી જનપર આફત

દાખ. અખ ફિર પેરીસ કાનફરન્સકે બાદ અમેરીકન શેરા પુરત ચાવલને જીસે બજુમે સાંજિશો બગાવત મુદક બદર ક્રિયા ગયા થા અનાતો લીયામે ખ્યાલી મઝાલિમકી દાસ્તાને ઘડકર તા. ૬ હી મે ૧૯૨૨ કે ટાઇમ્સમે શાયે કરાદી બસ ફિર કયા થા ? હમારે કદીમ ખેર ખવાહ બડક ઉંઠે ઓર બિરતાની પાલામિન્ટમે ઇસપર ખુસુસીયતસે બેહેસ હુઠ. જનાબ લોર્ડ કરજન મી. ચર્ચીલ, મી. હામર્સવર્થ, અર્લકાઈઁ ઉનકે હાશિયા નશીનોને હમપર ખુબ ઝહેર લગલા. યુનાનીયોંકી મઝહુમ્મીયત પર હમદદીકે આંસુ બહાયે. ફરજી મઝહુલોંકી ખ્યાલી લાઅશોંપર નવહા ખવાનીકી. ફારન તેહકીકાતી કમીશન મુકરર કરનેકા ફયસલા ક્રિયા. ફ્રાંસ, ઇટલી ઓર અમરીકાકો ઇસમે શિરકતકી દાઅવત દી ગઈ ઓર ચે એઅલાન હુઆ હે કે અગર ઇસમે દુસરે શરીક ન હોંગે તો બિરતા નીચા ખુદ ચે રજ અંગમ દેગા.

રઉફ પાશા—બડી ખુશીસે “આંરાકે હિસાબ પાક અસ્ત ફર મુહાસિબા ચે બાક અસ્ત” ઇસ્કી તરદીદ મી. ગિલેસ્પી સરીર મુતઅઘયના કુસ્તુનતુન્સીયાકે તિજરતી એટાચી ઓર મીસ ખસેંકસ નુમાઈન્દા અનજુમન ઇમદાદે મશરિકે કરીબ મિનગનિય અમરીકા મુકીમ અનાતોલીયાને કરદી હે.

યુસુફ કમાલ—ઇસમે બટકર વો કરારદાદ હે જ્ને કલીસાએ યુનાનકે મસીહીયોંકી કાન્ગેસ મુનઅકીદા કયસરીયાને પાસ કરકે શાયે કી હે. જીસમે ચાવલકી ચાવા ગોઠકી તરદીદ કી હે. યુનાની દસ્ત દરાઝીયોં પર ઇઝહારે નફરત ક્રિયાહે ઓર અનાતોલીયાકી મોઘુદા હુકુમતકી માઅહેલત શુરતરી, બે તાઅસ્સુખી, રિઆયા પરવરી ઓર હક શનાસીકી તાઅરીફ કી હે. ઓર તકદુસ મઆબ પાપા અશતીમ આરંદી બિતરીકે આઝમ કલીસિયાએ યુનાન અનાતોલીયાકે ઝેરે મુતાબેઅત ગિરજોં મેં જ્ને હુઆ પઠી જાતી હે ઇસમે કાયદે આઝમ ગાઝી મુસ્તુશ કમાલ પાશા ઓર મજલિસે મિલ્લીયએ અઝમીયાકે મેમબરોંકે લિયે ખુદાવંદે કરીમસે સેહતો સલામતીકી ઇસતિદઆ ઓર હમારે વતન પર દસ્તે તઅદદી દરાઝ કરને વાલોંપર નુઝુમે કેહેરકી ઇલતિજા કી જાતીહે.

રઉફ પાશા—ચે સયકુલ હમારી બે તાઅસ્સુખી ઓર અમન પસંદીકી કાશી દલીલ હે. લેકિન જી-હોંને હમેં બદનામ કરનેકી ઇસમ બા રખી હે ઉનપર ઇન બાતોંકા કયા અસર હો સકતા હે.

યુસુફ કમાલ—ગાઝી મુસ્તુશ કમાલ પાશાને હાલહીમેં અપની તકરીરે ઇસમદમેં ખુબ ટહા હે કે “અગર હકકહાએ જંગમેં મુખાલિફ

અનસરકા ઇખરાજ બુલ્મ હે તો ઉરકી. ઝિમ્મેદારીકા એથેન્સ (પાવખતે યુનાન) યા શાયદ દુનિયાકે સખસે બહે દારૂસલતનતમે તલાશ કરના આહીયે. ”

રકિફ પાશા—હમને સરકારી તોરપર ઇસ તેહકીકાતી કર્મકનકી તજવીઝકી ખુબાલિશત કી હે કયોં કે મુતખાસમ તાકતોંસે મુનસિદ્દાના તેહકીકા તકતીશકી તવકકે નહીં હો સકતી.

યુસુફ કમાલ—ખિલકુલ દુરરત (એકતરફ દેખકર) વો આ રહે હેં

રકિફ પાશા—હાં, વોહી હેં. (જનરલ ટાઉશેન્ડ, જનરલ તુરદ્દીન પાશા ઓર ચંદ સિપાહી આતે હેં).

ટાઉશેન્ડ—હલ્લો, આપ હમસે પહેલે આ પહોંચે.

યુસુફ કમાલ—થોડી દેર હુક હે.

રકિફ પાશા—કહીયે સયરો શિકારકા શુદ્દ ઉડાયા ?

ટાઉશેન્ડ—મગર ઇસ નવાહમેં શિકાર કમ હે.

યુસુફ કમાલ—વાહ, આપ ચે કયા ફરમાતે હેં:—

હમા આહુવાને મેહરા સરે ખુદ નિહાદા બરકર.

બ. ઉમીદ આંકે રૈઝે બ શિકાર ખવાહી આમદ

ટાઉશેન્ડ—(મુસ્કુરા કર જનરલ તુરદ્દીન પાશાકી તરફ ઇશારત કરે) મેંતો ખુદ આપકા શિકાર હું. પહેલે કુતુબ અમ્મારામેં મેલખુર ક્રિયા ઓર ફિર અસીર કરકે કુસ્તુનતુનીયા પહોંચાયા. આઝાદ હોકર લંડન ગયા તો વહાંબી આરામમેં બેઠને ન પાયા અગ શિર આપકે દામે મોહબ્બતમેં ગિરિફતાર હોકર ચહાં ચલા આયા:—

ખખર નહીં મિંસે કેહતે હેં ગુલ, ચમન કયસા ?

દરસકો હમતો સમજતે હેં આશિયાં સહયાદ

તુરકોમેં જયસે ઇનસાની જીઓંપર ફતેહ પાનેકી કાબેલીયત હે વપસેહી દિલોઝા તસખીર કરનેકી કુદરત બી હે. મેરા ઇસ સફરમેં મુદ્દુઆ ચે થા કે જાતી તોરપર બહાવીએ અમનકી કોશીશ કરે. મુઝે ઇસ મકસદમેં ખાતિર ખવાહ કામચાખી હુક હે. મેં સદરે મોઅઝઝમ ગાઝી મુરતુકા કમાલ પાશા, મજલિસે મિલ્લીયા, અરકાને વિઝારત ઓર જનરલ તુરદ્દીન પાશાકા મથકુર હું કે ઇસ સફરમેં મુઝે ધરસે ઝિયાદા આરામ પહોંચાયા ઓર મુખલિસાના ખાતિરો મદારાતમેં મમનુન ફરમાયા.

ગુરુદાસ પાશા-આપ હમારે દેરીના હાસ્ત ઓર ખેર અંદેશ હેં,
આપકી મેહમાનદારી હમારે લિયે મુજબે સઃ રાહત હેં.

ટાઉશોન્ટ-યે આપકી કૃપાકી ઓર પ્રીત દિલીકા ખદીલી
મુમુત હે.

યુસુફ કમાલ-શુકરિયા.

ગુરુદાસ પાશા-ચક્ષો ઇસ જગલકી તરફ ચક્ષેં, આજકા દિન
સયરો શિઘરકા લુલ્હ લહાયેં, શિર યે લુલ્હે સોહાગત કહાં ?

મનીમત બનક્ષો મિલ ખયદનેકા

બુદાહકી થી સરપર ખડીહે

(ગયે)

સીન ગયારવાં—કુસ્તુનતુનીયા.

આખે આલી.

(નવરીક પાશા, રશીદ પાશા ઓર જવેદ એ બયડે હે)

તવફીક પાશા—અલી તક હમારી યાદ દારતકા જવાબ નહીં આયા, જે હમને ઇતતિહાદી કમીશનરોંકો યુનાનકી ફેજી તુકલો હરક તકી નિસખત બેજીથી. કલ શામસે બખર ગર્મ હે કે યુનાની કુસ્તુનતુનીયા પર હમલા કરનેવાલે હે, અવામુન્નાસ ખાપફો હિરાસાં હે.

જવેદ એ—હાલત વાકઈ નાઝુક હે, જ બજ એમગોધ્યાં હો રહી હે. મુકે મોઅતબિર ઝરીએસે માલુમ હુઆ હે કે યુનાનીયોંને કુસ્તુન તુનીયાપર હમલા કરનેકે લિયે ઇતતિહાદીયોંસે ઇજાઝત તલબ કરી હે.

રશીદ પાશા—(મુસ્કુરાકર) હમલા ઓર ઇજાઝતસે? યે કુનકી રૂબાહ બાઝીયાં હે, અગર ઇતતિહાદીયોંકી નીયત બખેર હો તો વો ઇધર આંખ ઉઠાકરબી નહીં દેખ સકતે.

જવેદ એ—કધર વેનીસ કાનફરન્સકી તઈયારીયાં હો રહી હેં ઓર ઇધર યે શાખશાના છિડ ગયા.

તવફીક પાશા—મેંને ઇજાઝત પાશાકો જનરલ હેરીંગટનકી તરફ બેજ હે કે વો સમ હાલ મિલકર માઅલુમ કર આયે તાકે નામઓ ખામમેં દેર ન હો બયે.

રશીદ પાશા—કિસ વકત ગયે યે?

તવફીક પાશા—દસ બજે.

રશીદ પાશા—(ધડી નિકાલ કર) અખ બારા બજને વાલે હેં.

તવફીક પાશા—મેંને તાકીદ કરદીથી કે સીધે ઇધરહી આયે,

જવેદ એ—લેકિન યુનાનીયોંકો કયા હક હે કે વો ગેરજનિમદાર ઇલાકેપર હમલા કરનેકી ઇજાઝત તલબ કરે. હમ હંગામી મુલેહકી વજેહસે મજબુર હેં અગર યુનાનકી યેહી ખ્વાહિશ હે તો ઇતતિહાદી મુઝાહિમત ન કરેં હમ ખુદ ઉસસે નિપટ લેંગે.

(ઇજાઝત પાશા આતે હે)

તવફીક પાશા-ફરમાઇયે, કયા ખાત હે?

ઇન્જલ પાશા-(બેઠકર) જખમેં ગયા તો જનરલ હેરીંગટનકે પાસ ઉસ વકત ફ્રાંસો ઇટલીકે હાથ કમીશનરબી મોબુદ થે. હમારી યાદ દાસ્તકા જવાબ ઇસ વાસ્તે નહીં દિયા ગયા થાકે યુનાનકી દરખવાસ્તે ઇન્જલ મુતઅલલિક હમલએ કુસ્તુનતુનીયા ઝેરે ગોર થી. ઉન્હેને અપની સલતનતોમે ઇસતિસવાબે રાયેકે યાદ દરખવાસ્ત મુસતરદ કરદી હે ઐર યુનાની સિપેહસાલારે ઇસકો મુતતલાઅ કિયા હે કે અપની અફ બાજ તુરકી હુદુસે દો મીલ પરે હટાયે. અગર યુનાનકી તરફસે કિસી કિસમકી પેશ કદમી હુધ તો વો ફતતિહાદીયોંકે ખિલાફ હમલા તસવ્વુર કિયા જાયગા ઐર વો મુકામિલેકે કિયે મજબુર હોંગે. યુનાંયે અફવા જકો તૈયાર રહેનેકા હુકમ દિયા ગયા હે.

તવફીક પાશા-ઇહમ ગની મતસ્ત.

(જમી બે આયે)

જમી બે-(જખસે અખખાર નિકાલકર) અખખાર “હિકમતે મિલ્કી” અગોરા અબી મોમુલ હુઆ હે. જખમેં લિખા હે કે એહરાને પેશકદમી શુર કરદી હે. હરઅવ્વલ દસ્તોને વેનઝલી કે મકામપર જરેહાના હમમે કિયે હેં ઐર આઅઝ મકામાતપર કખઝાબી કર લિયા હે.

રશીદ પાશા-હાં, દુસ્ત હે. વેનીસ કોનશરન્સ મુનઅકીદ હોતી નઝર નહીં આતી.

જવેદ બે-એહરાર અખ ઇન કાનશરન્સોંકી પરવા નહીં કરતે. કિતની કાનશરન્સેં હુધ મગર નતીજા વોકી હાકકે તીન પાત!

સીન બારવાં—મહાજે ઓશક.

જંગલ.

(જનરલ નુરદીન પાશા ઓર ચંદ ફાજ અફસર આતે હે)

નુરદીન પાશા—(મસરરત આગેઝ લેહજે મે)

શુકે ખુદા ગનીમ હુવા હે ગુરેઝપા
ખાઈ શિકસ્ત પર હે શિકસ્ત ઉસને જાખજા
અધ્યુ કરા હિસારસે ભાગા વો ફિત્તાજા
પાકે ન અસકી શહેરમે ઉરકા કહી જમા
કમજા હમારા નાઝકી એદીન પરહુઆ
સમજો કે થોડી દેરમે ઓશકબી સર હુઆ
લેહજા બ લેહજા આગેઝી આગે બઢીગે હમ
જાકર રૂકેગે મનઝિલે મકસુદ પર કદમ
આયેગા સામને જો કોઇ બાનીયે સિતમ
કર દેગી બે દરેગ વહીં તમગ સર કલમ
લેકર નથાને રત્ના સમિર્નામે જાખજે
અરલાક પર હિલાલકા પરચમ ઉડાઈગે

કાસિદ—(સલામ કરકે) જનાબ ગાઝીએ આઝમને યે ફરમાન
બેબ હે

નુરદીન પાશા—(લિફાફા ખોલકર ઓર એક નઝર પઢકર)
જનાબ ગાઝીએ આઝમને અપની ફાજ ઝર મોજકા હોસલા બઢાયા હે
ઓર બહાદુરાને સર ફરોશકે નામ યે ફરમાન નાઝિક ફરમાયા હે.

“અધ્યુન કારા હિસાર ઓર તોલુનખારકે મુહારિબએ અઝીમમે
ગનીમકી ફાજકે અહમ હસસકે પરખયે ઉડાકર તુમ બેહતરીન મુખ્તારક
બાદ કે મુસતદિક હો. તુરકોંકો મુસતકબિલકી નિસબત છતાંમનાન
રખના ચાહીયે, ઉમીદ કરી બાતી હે કે અન'તુક્કીયામે બી ઓર લડાઈ
હોગી. જાંબાઝ સિપાહીયો! તુમારા અવલ્લીન રજ સમન્દરકે કીનારે તક
પહોંચના હે. અપને કદમ આગે બઢાવ.”

અફસરોન—ઝિંદાબાદ ગાઝીએ આઝમ ઝિંદાબાદ.

(ગોલા બારીકી આવાઝ આતી હે.)

એક અફસર

મયદાને જંગ મર્મ લાલચકા ઝોર હે
હંગામે દારોગીર હે તોપોંકા શોર હે
હે ગલમલા જમીનસે તા આરમાં યુલંદ
શોઅલે ચમક રહે હેં હુવા હે હુવાં યુલંદ

(એક અફસર આયા.)

અફસર-(ફાજી સલામ કરકે) મુબારક આશદ! યુનાની ફાજોં આશ
કસે બામ મધ હેં ઝોર હમને શહેર પર કબજા કર લિયા હે.

ગુરદદીન પાશા-અલહમ્દો લિલ્લાહ!

બેશક મેં મુઝદા બાઈએ હુદો સુરર હે
નીચા હુવા અદુકા સરે પુર ગુરર હે
લેકિન અબી તો મનઝિલે મકસુદ દુર હે
દિખત કરો વહાંપે પહોંચના ગુરર હે
દરતે વિગામે શોકસે શેરો બદે ચક્ષો
કરદો નિસાર જાન દિલેરો બદે ચક્ષો

(ગ.ચે.)

સીન તેરવાં--સમિનાં.

યુનાની કેમ્મ.

(યુનાનકા ફાળ રટાફ સલાહો મજવિરા કર રહ્યા હો)

સિપેહ સાલાર-સુનાહો તુર્ક બહે આ રહે હો, હમારા ઇરાદા તો બોશક પર મુદાશિઅત કરનેકા થા મગર તાઝા દમ ફાળ ન પહોંચને પર વહાંસે પીછે હટના પડા લેકિન અપ મઅલુમ હુઆ હે કે ઉન્હોંને આદમશ પર લી કબજા કર લિયા હે.

એક કરનલ-ઓહ કોઇ પરવા નહીં, હમારા ખતે મુદાશિઅત બોહોત મજબુત હે. અગર વો જંગી મસલેહતસે અંગોરા તક પરપા હો ગયે થે તો હમારે યહાં તક પીછે હટ આનેમેં કયા હરજ હે?

એક કપતાન-હમ ઉન્હોં ઇસીતરાહ અંશુરા પહોંચ્યામંજે જસ તરાહ ઉન્હોંને હમેં સમિનાં પહોંચાયા થા.

સિપેહ સાલાર-થે મોદા ખુશ ગર્ખાયાંકા નહીં. વકત નાજક હે, મુદાશિઅતકી તકયારી દરો તુર્ક ઇમરોઝ શરદા મેં યહાં હમલા કરને વાલે હો.

(એક સંતરી હાંપતા હુઆ આયા.)

સનતરી-(કાંપતા હુવા) હુઝર હુઝર.....આ ગયે.

સિપેહ સાલાર-ઓ કયા હુવા? કોન આ ગયે? આરામસે ખાત કરો.

સનતરી-((હાથ બાંધ કર) જનાય! તુર્ક, તુર્ક!

કરનલ-અરે કયા બકતે હો? છતની જલદી!

સનતરી-જનાય તુર્કી રિસાલા આ ગયા હે.

સિપેહ સાલાર-તુર્કી રિસાલા?

(કમાલી રિસાલેકા કમાનડર ઓર બોહોતસે સિપાહી આને હો ઓર તમામ રટાફો ગિરફતાર કર લેતે હો).

સીન ચૌદવાં--સમિનાં.

બાઝાર.

(ચંદ યુનાની આતે હે)

એક-

હુવા ઝરયાબ આબ હુશમન
હમે હે તારીક રોઝે રોશન
બના ગુલિસ્તાં હમારા ગુલખન
નહીં રહા કોઇ અપના મસકન

ન જાયે માંદન ન પાયે રક્તન.

દુસરા-

હુવા હે ખોફી હિરાસ તારી
હે ચરમે ગિરયાંસે અરક જરી
હુવે ઝલીલ આઇ પેશ ખવારી
અજબ હાલત હુઈ હમારી

ન જાયે માંદન ન પાયે રક્તન.

ત્રીસરા-

રહે ચહાંપર તો જાન જાયે
જો જાયે ગુસ્તખતકા ગમ સતાયે
હે કશમકશ કોઇ કયા બનાયે
પડી મુસીબત હે હમપે હાયે

ન જાયે માંદન ન પાયે રક્તન.

(એક વાર્ક અશસર દેખકર હુપ જતા હે.)

ચોથા-

કરીએ દુશ્મન બોહોત જાણ્યે
 રિર આજમુદા કે આજમાયે ?
 નહીં યે હિમ્મતકે જાં ગંવાયે
 વહાં રહેં ઓર કિધરકે જાયે ?

ન જાયે માંદન ન પાયે રક્તન.

(જ્યુગલકી આવાજ આતીહે સખ ડરકરઆગ જાતે હેં ઓર
 એક દેહથતસે ગિર પડતા હે.)

તુર્ક અપ્રસર-(સામને આકર ઓર ડરકે ઉઠાકર)

હમારી કાયલ હે એક દુનિયા
 નહીં હે કોઈ કુસુર અપના
 દિયેકા તુમને યે રક્ષ હે પાયા
 અખસ હે રોરોકે અખ યે કેહના

ન જાયે માંદન ન પાયે રક્તન.

(તુરકી બેન્ડ બેજતા આતા હે. જનરલ તુરકીન પાશા કે
 ઝેરે કમાન ફોજ ગુજરતી હે.)

સીન પંદરવાં—સમિનાં.

દરબાર.

(જનરલ નુરદીન પાશા ગવરનરે સમિનાં મુશીરાને કાર ઓર ફાં
અફસર બેઠે હેં.)

નુરદદીન પાશા—અયમેરે રોશન દમાગ મુશીરાને કાર વ બહા-
દુરાને જા' નિસાર ! ખુદાવંદે કરીમકા હઝાર હઝાર શુક હે કે હમને જીસ
મકામકો તસખીર કરનેકે ત્રિયે તલવાર ઉઠાધથી વો હમારે કબજેમેં
આગયા. મુઝે અફસોસ હે કે બા વુઘુદ હમારે તસકીન દેહ એલાન તક
બે શુમાર યુનાની ચંહાંસે હિઝરત કર રહે હેં. હમ વધ દાર રિઆયાકો
ખવાહ વો મુસલમાન હોં ચા ઇસાઇ, તુર્ક હોં ચા અરબનો યુનાની,
હિદ્રાઝત કે ઝિમ્મેદાર હેં લેકિન જીન લોગોને ચહાંકી મુસલિમ રિઆયાકો
તયજે આબદારકે ઘાટ ઉતારા, ઉનકે મકાનાત જલાયે ઓર ઉનકી મસજીદે
ખિસમાર કી વો કિસતરાહ ચહાં ચેનસે રેહ સકતે થે. ઉનકે અપને
ગુનાહ ઉનકો ડરા રહે હેં, ઉનકા મુઝરિમ ઝખીર ઉન્હેં તરકે વતનકી
તરગીબ દે રહા હેં ઓર યેહી વો લોગ હેં જીન્હોને જાતે જાતે શહેરમેં
આગ લગાકર અપને દિલકો ઠંડા કિયા. લેકિન મેં તુમસે ઇલતિમાસ
કરતા હું કે તુમ બદલો ઇનસારકો હાથસે ન દો મોહબ્બતો. હમદર્દીસે
લોગોંકે દિલોંપર કબજા કરો ઓર યિત્તા તમીઝે મઝહબો કોમીયત અમલ
પસંદ આશ'દોંકી ખિદમતો હિદ્રાઝતમેં મસરફ રહો.

(તોપોંકી આવાઝ આતી હે, હાઝરિન ખામેશીસે ખડે હોજાતે હેં.
ગ.ઝી મુસ્તુશ કમાલ પાશા તશ્ચરીફ લાતે હેં જનરલ નુરદીન પાશાકે દાંધ
જાનિય બેઠે જાતે હેં, તુરકી બાબ કોમી ગીત બજાતા હેં.)

નુરદદીન પાશા—આલા હઝરત ગાઝીએ આઝમ ! મેં ઇસ કદીમ
તારીખી શહેરમેં જો દસ્તે ખુદ્દ ઝમાનાસે ગનીમકે ઝરે નગીન આ ચુકાથા
હુઝુરે અનવરકે નુઝુલે ઇબ્રાહીમપર ખુલુસે કદમસે ખેર મકદમ કરતા હું.
ઓર ઇસ દહે મુખીન પર હદયએ મુઆરકબાદ પેશ કરતા હું. જીસને
બે જાન તુરકેમેં હકીકી ઝિંદગીકા સુખત દેકર દુનિયાએ સિયાસતમેં
હયરત અજેઝ તઝલઝુલ પચા કરદિયા હે. હમારે કદીમ કરમ ફરમા જો
હમસે ખાત તક કરના કસરે જ્ઞાન સમજતે થે અબ હમસે હમ કલામીકે
લિયે બે કરાર હેં, જો બહાદુર હમેં કુવતે હર્થસે તસખીર કરના ચાહતે.

યે મુઠ્ઠો આશતીકે લિયે મુશ્તો સ્ત્રીદેઠો બેહતરીન કરીયા તસવુર
ફરમાતે હે. જનાબેવાલા ! કોમ માયુસ હો ચુકી થી. ચસ્તેમેં મુશકિલાતકે
પહાડ હાયલ યે ઝોર હમેં છકતિદારે રહતાકી બહાલીકી કતમ ઉમીદ
ન થી. લેકિન ખુદાવંદે રજલ ઝોર આપકી મોઅજ્જનુમા હસ્તીને
કોમકે જુસ્મે મુરદામેં જન કાલ દી. જો બહાદુર શિકસ્તોંસે ચુર હો ચુકે
યે, ફાતેહાના પેશ કદમીકે લિયે મુસતમદ હો ગયે. હમ મનઝિલકે કરીયા
પહોંચ ગયે હે ઝોર યકીને વાસિક હે કે અનકરીયા મહેલે મકમુદમેં
રસાઇ હાસિલ કરીએ.

સુરુતુડા કમાલ-મેરે બા હિમ્મત રશીક જનરલ તુરદીન પાશા !
હસ અઝીમુરશાન રતેહકા સેહરા તુમારે ઝોર તુમારી બહાદુર ફોજકે
સર હે. ખાલિકે દોઆલમ ! લાખ લાખ એહસાન હે કે આજ મુજે ઉસ
સરઝમીનમેં આનેકા રથ હાસલ હુવા હે જુસે મેરી માઅજુરો બે બસ
કોમકે કમઝોર રેહતુમા બ રજાઓ રગબત અગયાર કે હવાલે કર ચુકે યે
ઝોર હમ હસ “ બેહેસ્ત ” મેં દાખલ હોતેકે લિયે કિસી હમસાયાકે
રહીને મિતત નહી હુએ બન્નેકે શકેનશાહે હકીકીને હમેં યકાફી રરમાં
રવાઇ અતા ફરમાઇ હે. ઝોર ઇનશા અલ્લાહ હુલ અઝીઝ બોહોત જલ્દ
ફુસે મકામાતબી હમારે કબઝેમેં આ જાઈગે. હમ કલો ખુરેઝીકે
ખવાહાં નહીં, હમ બા ઇજઝત મુશ્કેલકે મુતમન્ની હે, મેં તો યે આખરી
હમલાબી કરના નહીં ચાહતા થા લેકિન યુનાનીયોંને મજબુર કર દિયા.
જખ દેખાકે યે કિસી તરાહ એશિયાએ કુચકસે નિકલતેહી નહીં તો ચારો
નાઆર હમલા કરના પડા. હમારી સલતનતકે હુદુદમેં શામ ઝોર ઇરાક
શામિલ નહીં લેકિન વો તમામ મુલક જુસ્મેં તુર્ક આપ્પાદહેં ઉસમાની
કલમદમેં શામિલ રેહને ચાહીયે. હમ એશિયાએ કુચક ઝોર દરિયાએ
મુરતુઝા તક ગ્રેસકા મુતાલિબા કરતે હે ઝોર હસ અબ્રસે મુતરિક
હે કે દરે દાનીયાલ આઝાદ રહે. મગર બેહરે મારમોરાકે સાહેબોંપર હસ
તેહકામાત ઝુર તૈયાર કરીગે (આવાઝે બેશક બેશક) મુઝસે સવાલ કિયા જતાહે
કે અગરદવલે ઇતતિહાદ કુસ્તુનતુનીયા ખાલી કરનેસે ઇનકાર કરેં તો આપ ક્યા
તરીકે અમલ ઇખતિયાર કરીગે ? હસકા જવાબ સાફ હે. મે બિલા
તાઅમુલ કુસ્તુનતુનીયાપર હમલા કરંગા ઝોર ચંદ રોઝમેં હમેં ખાલી
કરા લુગા. મેં ગેર મેહદુદ વકત તક ઇનતિઝાર નહીં કર સકતા. લેકિન
મેરી ખવાહિશ હે કે મેહેઝ મુશ્તો સ્ત્રીદસે અમનકે સાથ તસદિયા હો
જાયે. યે શાનદાર દુતુહાત જો હમેં નસીબ હો રહી હેં ઇસ્કે લિયે મેરી
બહાદુર ઝોર અઝીઝ કોમ મુખારક બાદીકી મુસતહિક હે. જુસ્મે નિહા
યત વાસ અઝીઝ હાલતમેં ખુદાકે જરોસે પર તલવાર નિયામસે નિગાહી

જનરલ નુઝ્દહીન પાશા.

ઔર અપની બાં દરોશ ડાશિશોસે હુસુમે મકસદકા અઝમે મુસમમ ક્રિયા. હસ જંગમે યુનાનીયોંકે એક લાખસે ઉપર સિપાહી કામ આયે હેં લેટિન હમારા તુકસાને જન સિર્ફ હસ હઝાર હે. ઔર હસમેંબી તીન ચોથાઇ ઝખ્ખી હેં. બિરાદરને મિલ્લત ! હમ અપને જાયઝ હુકુકકા મુતાલિયા કરતે હેં. હમ અદલો દનસારકે લિયે લડ રહે હેં. ન હમેં કુરતો ખુનકા શોક હે ઔર ન કિસીકે મુદ્દો માલ પર દસ્તખુર્દકી ખવાહિશ. બાં બાઝાને મિલ્લત ! અબી જંગકી મનઝિલ ખતમ નહીં હુધ, અગર હમારે ઠલાકે હમકો વાપિસ ન મિલે તો ચંદ કદમ ઔર આગે જના હોગા. કમરે હિમ્મત બાંધો ઔર પા બ રકાબ રહેા ફતેહ કરીબ હે.

ખુદાકે ફઝલસે હોગા ઉરજે આપે ઉસમાની કરેગી મેહવ હેરત શવકતે દરગાહે સુલતાની જહે કિસમત ખુલી હેં આલમે ઇસલામકી આંખેં હુધ ટાકુર સબ ખવામે પરીશાંકી પરેશાની મુસલમાં અઝ સરે નવ અઝમતે રશતા કે જોયાં હેં લગી હે તાઝા હોને શિર રહેા રરમે મુસલમાની ફકત ઇસલામકો સમજે હેં આલમગીર કોમીયત ખુખારાઈ વ અફઘાની વ કશ્કાઝી વ ઇરાની અરબ, શામી, ઇરાકી ઔર મિસરી હો ગયે કાયલ કે થા એહસાસે જરીયત હી વળહે ખાના વિરાની મુસલમાનાને હિંદો ગીન શયદાએ ખિલાફત હેં બદિલ કરતે હેં સુલતાનુલ મોઅઝઝમકી સના ખવાની હે કમઝોરી હમારી કાબિઝ ઇટલી હે ટ્રીપોલી પર મરાકશમેં સિતમ આરાધ્યાં કરતે હેં હિસપાની બકાએ ઝિંદગી ચાહોતો સારે એક હો જવો ચેહી હે સિરરે દીદારી ચેહી રાઝે જહાંબાની થી જબ તક રહે ઇસલામી હમારે જુસ્મમેં સારી રહે ખાદશ પ્રાંસીસી ઇતાલી ઔર બિરતાની

હમારી ચારા સાઝીસે પરેશાં હો. ગયે દુશ્મન
 કહીં પેરીસમેં અરમન હેં કહીં લનદનમેં યુનાની
 યે ખ્વાહિશ કે હે આઝાદી મુસલમાનોકો હાસિલ હો
 રહેં દિલ શાદ સોડાની કરેં ખુશિયાં ખુરાસાની
 બચા લેંગે બચા લેંગે ખુદા ચાહે ખિલાફત કે
 મકામાતે મુકદ્દસકી કરીંગે હમ નિગેહ બાની
 હમેં મનઝૂર હે અપની હિશાઝત દેહેરગેં શરૂખ
 જકાઓ જોર કરના હે ખિલાફે શાને ધનસાની

હુઝરીન-ઝિન્દાબાદ ગાઝીએ આઝમ ઝિન્દા બાશ.

મુસ્તુફા કમાલ-અપને મુકદ્દસ મકસદકો પેશે નઝર રખો ખુદા
 આપકો કામયાબી દેગા.

સામ-આમીન !

(દરબાર બરખાસ્ત.)

सीन सोलवां—कुस्तुनतुनीया.

जंगल.

(शाहेजादा अमहुल मज्द और छत्रजत पाशा आये)

शाहेजादा—इतेह समिनी और गाजी मुस्तुश कमाव पाशाके कुस्तुनतुनीयापर हमसेके खेदानने दुनियाअे सियासतमें तज्जुब पयदा कर दिया. अहवाज्जे ओहरेरका यनाक और असमद के जेर जनिअदार रकभेमें हाजिरा हस आतका पछयनहु सुयुत था के वो अपने मुता-सिआत मनवाके रहेंगे. या जेरे शमशीर कुस्तुनतुनीया और शैसपर कयजा करीगे.

छत्रजत पाशा—क्रांस और छटखीने हाजिरा तेहसीन तरीके अमल छपतियार किया और साक्ष केह दिया के वो जंगके खिये तैयार नहीं. हरे हानीयाखड़ी आजादी के हाथी हें मगर गुश्तो शनीहसे मुआमिलेहा तसहीया करीगे. युनांअे उन्होंने जेर जनिअदार छसाकेसे अपनी होज्जे वापिस जुला लीं और अेक ज्दी छसलामी सवतनतने मजीह कुमक तलअड़ी. आपिर बोर्ड करजत मोआमिलेहा नज्जकत के समज गये वो कछ रोज आरामकी नीह नहीं सोये, दिनके लंदन हें तो रात पेरीस, रात पेरीस हें तो दिनके लंदन, मोंशये पोपुन्कारे का दुनियाके ममनुन होना याहीयेके उनके हुरने तदय्युरसे अेक अजीम जंग इक गछ छसअे तमाम दुनियामें अहअमनी पयदा होनेका अदेश था.

शेहेजादा—लेकिन मुहानीया कानहरन्सकी नाकामीने शिर तसहीय पयदा करदी हे कयों के जनरल असमत पाशाने छततिहादी तमजीअसे छततिहाक नहीं दिया और जनरल हेरींगटन वापिस आ गये हें छषा गाजीअे आजम छसमद और यनाक वजेराकी तरश ताज्जहम होज्जे जेज रहे हें.

छत्रजत पाशा—क्रांसने अपना अेक आस नुमायज्जन्दा नेज रहतार जंगी जहाजपर समिनी जेज दिया हे ताके गाजी मुस्तुश कमाव पाशाकी अिहमतमें हाजिर होकर उनका नुकतअे निगाह भाअजुम करे. छसअे वापिसीपर मुहानीया कानहरन्स शिर मुनअहिद होगी. हाखत यन्हां तथ वीश नाक नहीं उम्मीद हे सुझेडकी सुरत पयदा हो जयगी.

शाहेजादा—पुदा करे अयसा हो के ये आनेवाली मुसीबत टल जये.
(गये.)

સીન સતરવાં--પેરીસ.

દશતરે વિચારત.

(ક્રાંસ પાલ્મિન્ટકા ઇજલાસ)

વઝીરે ખારિજ-હાલાત નિહાયત નાઝુક સુરત ઇખતિયાર કર રહે હું, કમાલીયોંકી શતેહાના પેશ કદમીકો રોકના મુશકિલ હે, અગર ઇસ વકત ઉનકે જયઝ મુતાલિયાત મનઝુર નહી કિયે જાને તો વો કુસ્તુનતુનીયાપર ઝુર હમલા કર દેગે ઓર થ્રેસ બઝોરે શમશીર ખાત્રી કરા લેજે. અગરચે ઇનકિલાબે યુનાનને મઝીદ મુશકિલાત પચા કરવી હે, થાહે કુસ્તુનતીન માઅઝુલ હો ગયા હે, વેનીઝેલોસકો એથેન્સમેં તલમ કિયા જા રહા હે, સુમનિ હે યુનાની તખલીયએ થ્રેસકી મુઝાલિમત કરે મગર હમ મુસતઅદીસે તુરકી મુતાલિયાતકી હિમાયત કરીગે (ચીયર્સ)

પોઇન્કાર-ક્રાંસકો ઇસ ખાતકા ફરજ હે કે ઉસને હમેશા ઇન્સાફે આઝાદીકી હિમાયત કી હે અગર હમ ઇસ વકત તુરકી મુતાલિયાતકો તસલીમ નહીં કરતે તો એક અયસી જગ છિડ જાનેકા અદેશા હે જીસસે તમામ દુનિયામે આતિશે રસાદ મુશતઅલ હો જાયગી. કહીં એશિયા વ યુરપકી માઅરિકા આરાઝકે નામપર ખુનકે દરિયા બહીગે ઓર કહીં સલીબો હિલાલકી નજદી આઝમાઇકી આડ લેકર બે શુમાર ઇનસાની વુમુદ પરવન્દે ખાક કિયે જાઇગે. મગર શુક હે કે હમને હાલાત પર કાબુ પાલિયા ઓર ઇટલીકી મુવારિકતસે મિરતાનીયાકો અપની રવિશ તમદીલ કરનેપર મજબુર કિયા હે. મુઝે ખુશી હે કે લોર્ડ કર્ઝનકી મઆમિલા ફેદમી ઓર મુસલિહાના તરીકે અમલને હમેં એક અયસે મકામપર પહોંચા દીયા હે જહાં તુર્ક હમસે બખુશી હમ આગેશ હો સહીંગે યુનાંચે ઇતતિહાદી કાન્ફરન્સમેં હસ્મેઝેલ ઉમુલપર કતઈ તસદિયા અમલમેં આયા હે.

(૧) થ્રેસ (અદના કે સાથ) ખાત્રી કિય. જાયે. (ચીયર્સ)

(૨) યુનાની ફ્રાન્સ ઓર જા શેન્દે ફેરન વહાંચે ચક્ષે જાં (ચીયર્સ)

(૩) એક મહીનેકે અંદર તુરકી જન્દારમાકો મુલકકા કમકા દિયા જા. (ચીયર્સ)

(૪) મુલેહકે બાદ ઉસમાની ફોળેં આબનાઉંસે ચુકરકર થેસમેં દાખિલ હોંગી ઓર તુરકોંકો ઇસ તરાકપર વહાંકા પુરા કબજા મિલ જાયગા. (ચીયસ)

બાકી રહ્યા આબનાઉંઝી આઝાદીકા સવાલ ? તુરકોંકો ઇસસે કબતિલાફ નહીં મગર કુરુનુનુનીયાકી હિશાજતકે લિયે ઝુરૂરી મકામાત પર ઇસતેહકામાત તાઅમીર કરનેકે લિયે મુસિર હેં ઇસકા ફયસલા દતતિહાદી તુમ દન્દોં કે 12 દવસે મુતઅલલિકાકી કાનફરન્સમેં બઆસાની હો જાયગા.

વર્ગીરે દાખલા-મુઝે ઇસ કાબિલે ઇતમિનાન ઓર મુનસિયાના તસદિયેપર દિલી મસરરત હાસિલ હુમ્મ હે. મેરી તજવીઝ હે કે યે મુઆહિદા મુરાતીયામેં દતતિહાદી તુમાદન્દોંકો બેજા જાયે તાકે વે કારન કાનફરન્સમેં પેશ કર સકે. (ચીયર્સ)

વર્ગીરે જાગ-મેં ઇસકા તહે દિલસે મોઅધયદ હું. (ચીયર્સ)

(તજવીઝ બ દતતિહાકે રાયે પાસ હુમ્મ)

સીન અઠારવાં—સમિનાં.

દામને કોહ

(મુરતુકા કમાલ પાશા ખિરામાં ખિરામાં આયે.)

મુરતુકા કમાલ—અલ હમ્દો લિલ્લાહ ! યે હમારે ખુશ ગવાર ખવાબકી દિલ પઝીર તાઅખીર હે કે ફુશમન મગલુખ વ તસખીર હે. હમારે મુતાલિયાત મનઝુર હુએ ઓર મુખાલિફ સર ઝમીને તુરકીસે ઠાકુર હુએ. (દા ઝાતુ હોકર.)

તેરે આસ્તાંપે અય ખુદા, હે સરે નિયાઝ કમાલકા કે દિખાયા જલવા ઉરુનકા, નિયા દુર ખતમ અવાલકા ગિરી હમપે બરકે શરર શિયાં, હુએ પલમેં સોખતા આશિયાં થી નમુના હરતીએ નીમળાં, દિસી સયદે બે પરાં બાલકા હુએ દરતે બાગ હરે બરે, બને ઝાગો છુમકે ઘોંસલે લએ ડેરે ગુર્ગોં શિગાલકે, થા જહાં પે રમના ગિઝાલકા એ હે તેરા ફઝલ તેરા કરમ, કે દુઆરા ઝિન્દા હુએ હેં હમ સરે પુર ગુરર હેં આજ ખમ, નહીં જોશ જંગો છદાલકા થે જો મરતે જામ મયે સિતમ, જો બને હુએથે જહાંમેં હમ હુએ દમ બખુદ સબી એકદમ, હે દરિયા તેરે જલાલકા ફિરે દિન હમારે ખુશી હુધ, હે નમુદ સુખહે ઉમીદકી ન વો કુલફતે શબે ગમ રહી, નહે રંજ શામે મલાલકા હે હવસ અવાલે હિલાલકી, જુહે ફરશખ ઉનકો ખખર નહીં ખુપે ઉસમે જલવે હેં બદ કે વો હે ચશમા તુરે કમાલકા

(ગયે.)

સીન ઉન્નીસવાં—મુદાનીયા.

ચોખી મકાન.

(પિંછલી રાતકા વકત હે. એક લકડીકે માઅમુધી મકાનમેં મટીકે તેલકે ચરાગ જલ રહે હેં, તુરકી, બિરતાની, ક્રાંસીસી, છટાલી ઓર યુનાની નુમાઇન્દે બયઠે હેં.)

જનરલ હેરીંગટન—મેં જનરલ અસમત પાશા કે સુલેહ પસંદ રચયે ઓર ઉનકે સુશીર જનરલ કાઝમ પાશા ઓર શત્રીએ કે હુરને સુલુકકા મશકુર હું. ઈન ચંદ અછયામકે તમાદિલએ ખ્યાલાત ઓર રશીકાના મેલ જોલને હમેં એક દુસરેકે બોહોત કરીઅ કર દિયા હ. મુઝે ઉમ્મીદ હે કે બોહોત જલ્દ શાપિલે છતમિનાન ફયસલા હો જાયગા.

અસમત પાશા—મેં આપકી કદર અફઝાઈ ઓર હમદદીકા બદિલ મમનુન હું. તુકે જંગ કે ખિલાફ હેં, વો અપની કોમી હરતી કો ફના હોતે દેખકર તલવાર ઉઠાનેકે લિયે મજબુર હુએ હેં.

યુનાની નુમાઇન્દા—ગેર જનિબદાર રકબેમેં ફાજ નકસો હરકત ઓર અહમ મકામાતપર કબજા કરના મુસલિહાના રવખયા હે ?

જનરલ હેરીંગટન—ઓ તુરકી ફાજેં ગેર જનિબદાર રકબેમેં ખિલા રોક ટાક શિરતી હેં લેકિન તુકે બિનકી નીયત શિસાફકી નહીં ઇસ લિયે હમેં કોઈ પરખાશ નહીં.

યુનાની નુમાઇન્દા—હાં! ઇસ લિયે બી કે વો બંદુકોંકે મુંહ નીચે કરકે આગે બઢે જાતે હેં ઓર કબી કબી એલચીયોંકો ચાયબી પિલા દેતે હેં.

અસમત પાશા—ગેર જનિબદાર રકબેમેં આગે બઢનેકી હિદાયત જરી કરદી ગઇ હે મુમકિન હે બાઅઝ કમાનડોંકે પાસ છતતિલાઆત ન પહોંચી હોં.

જનરલ હેરીંગટન—(જનરલ અસમત પાશાસે સુખાતિઅ હોકર) શરાયત નિહાયત શધયાજાના હેં, સુલેહકા એલાન હોનેપર ફાજેં કુસ્તુન તુનીયા થ્રેસ ઓર ગેર જનિબદાર ઇલાકેસિ હટા લી જાએંગી. મનઝિલે મકસુદ આપકે હાથમેં હે. પેંતાલીસ દિનકે અંદર આપકો સબ કુજ મિલ જાયગા ઓર છતમિનાન બખ્શ સુરતમેં આપકી હુકુમત કાયમ હો જાયગી. મુઝે મસરરત હે કે તુકસાને જાન ઓર અપને મુલકકે અમનમેં

ખસલ વાટે હુએ બગેર આપણી ખ્યાલિયાત કલ્પનીયતન મનઝુર કર લી ગઇ છે, ઇતતિહાદી આપસે મુલતજી છે કે મોજુદા બેર જનિબદાર રક બોંકા એહતિરામ કિયા જાયે. એસમેં જનદારમાકા તઅજુન કર દીયા જાયે ઓર એક બોહોત મેહુદુદ વકતકે લિયે ઇતતિહાદી ફોજકે દરતે ઓર મિશન વહાં મોજુદ રહેં.

અસમત પાશા-અપના અપના ખ્યાલ છે, લેકિન વો શરાયત ક્યોંકર “ફધયાઝાના” હો સકતી છે જીનકી રસે હમેં કરોડોં રૂપે ઓર હઝારો જાનેં કુરખાન કરકે અપને ઇલાકે વાપિસ મિલે. સમિનાં ઓર એસપર તુરકી આખાદીકી અકસરીયતકે લિહાઝસે હમારા કુદરતી ઓર કાનુની ઇસતેહકાક છે. કુસ્તુનતુનીયા સદીયોંસે ઇસલામી દારૂખ ખિલાફત છે ઓર અદરના (એડ્રીયાનોપલ) મેં હમારે અકસર જલ્લીલુલ કદ્ર મશાહીર મેહવે ખવાય છે ઓર ઇન મકામાતપર કિસી દુસરી કોમકા કબજા કરના હકો ઇનસાફકે મનાશી છે. દરે દાનીયાલ ઓર ખાસ ફારસકો ખમ નલ અકવામી કરાર દેનેપર મુસિર હોના ઉસી હાલતમેં કાખિલે સતામશ છે જખ દુસરી આખનાયેંબી મજલિસેં અકવામકી નિગરાનીમેં દી જાયેં.

જનરલ હેરીંગટન-લેકિન કયા આપ ઇસ અમરે વાકેઆસે ઇનકાર કર સકતે છે કે હમનેબી ઉન ઇલાકોંકે હાકલ કરનેમેં બેશુમાર દોલત ઓર કસીરત તેઅદાદ જાનોંકી કુરખાની કી છે. મેં આપસે દર યાફત કરતા હું, કયા દવલ તુરકી નુકતએ નિગાહકો કુખુલ કરતી છેં યા નહીં? ઇસકા જવાબ અસખાતમેં છે તેા કયા તુક અયસી દિયાનત દારાના ઓર વારત ખાઝાના કેશિશકો મુસતરફ કર દેંગે જંતે સુલેહકે લિયે એક ઉમુલ કાયમ કરનેકે વાસ્તે કી ગઇ છે. હમને નિહાયત તહમ્મુલો ખુદખારીસે કામ લિયા છે અગર હમારી નિયત ફસાદકી હોતી તો હમ તુરકી અફવાજકો બેર જનિબદાર રકબોમેં દાખિલ ન હોને દેતે. ખિરતાનીયાકે પાસ ઉમદા સિપાહી, બેઝે બેઝે ડરેકનાટ ઓર ગિરાં કદર કીમતી હવાઇ જહાઝ છેં, જે ફરીકે મુખાલિફકે લિયે ખતરનાક સાખિત હોંગે લેકિન મેરી દિશી ખ્યાલિય છે કે ઉનકે ઇસતેઅમાલકી નોખત ન આયે.

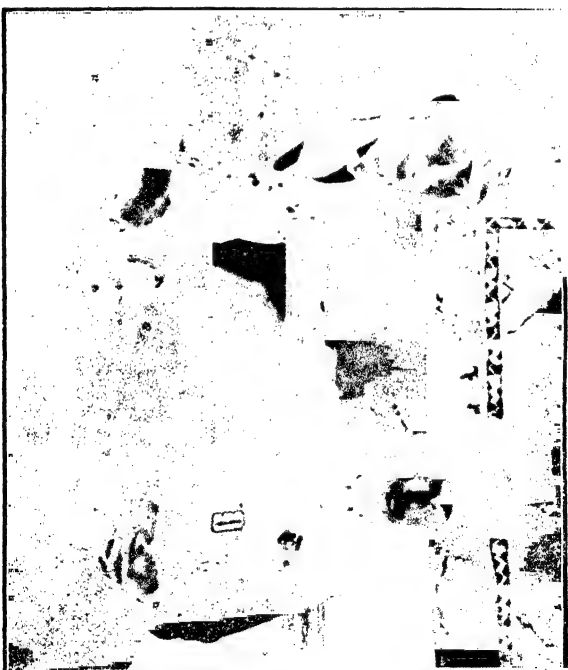
અસમત પાશા-મેં યે તસલીમ કરતા હું કે ઇતતિહાદીયોંને હમારે મુતાલિખાત મનઝુર કરનેમેં કિસી કદર ફરાખદિલીસે કામ લિયા છે લેકિન ઇસકા ઝુહુર ઉસ વકત કાખિલે તેહસીન હોતા જખ હુકુમતે કુસ્તુનતુનીયાને હંગામી સુલેહકે મુખાલિફેપર દરતેખત કરકે અપને આપકો ઇતતિહાદીયોં? રહેમપર છોડ દિયા થા, હમ બા ઇઝઝત સુલેહકે મુતમન્ની છેં લેકિન અમર જંગકે લિયે મજબુર હોના પડા તો વો સખસે

ମରହଟ୍ଟା ଓ ପାଣି.

ଜନଶକ୍ତି ବିପ୍ଳବ

ଜନଶକ୍ତି ଆନ୍ଦୋଳନ ପାଣି

અઝીમુરશાન ઝોર ઝખરદર તાકત જીસને હમે મરતે મરતે બચાયા, જીસને એ સરોસામાનીકી હાલતમે મુદારીઅતકે કાબિલ બનાયા, જીસને તસખીરે અંગેરકે યુનાની મનમુખોકી ખાકમે મિલાયા ઝોર જીસને હમે મુશકિરો મનસુર સમિનામે પહોંચાયા. કયા આપનાએ ઉમુર કર નેમે હમારી ના ખુશાહ ન કરેગી? કુસ્તુનતુલીયા ઝોર ગ્રેસકે તસલ્લુતકે લિયે હમારી રિફાકતકા દમ ન બરેગી?

જનરલ હેરીંગટન-(ખડે હોઠ) મેં અપને આખરી અલશાઝ કેહ ચુકા હું.

અસમત પાશા-(મતાનતસે) કયા હકીકતમે ચે આપકે આખરી અલશાઝ હેં?

જનરલ હેરીંગટન-(નિહાચત અમીક નઝરસે દેખતે હુએ નેજમે અલગીમેટમ ટટાલ કર) હાં!

(કમરમે ખામેશી તારી હોખતી હે. જનરલ હેરીંગટન હધર હધર ટેહલતે લગતે હેં શરાનસીસી તુમાકન્દા જનરલ અસમત પાશાકો એક તરફ લે જાકર ખાતચીત કરતા હે)

ક્રાંસીસી તુમાકન્દા-ખાત ખિગડ જાયગી. આપકે મુતાલિખાત મતો અન તસલીમ કિયે ગયે હેં અખ ઇસરાયે તકરાર મુતાસખ નહીં.

અસમત પાશા-કયા ચે ધમકીયાં સુબેહ કાનફરન્સકે ઇજલાસમે મુતાસખ હેં? અખ તુર્ક વો તુર્ક નહીં કે અયસી ખાતોસે ખાયશ હો જાયે. હમ મયદાનમે આ ચુકે હેં ઝોર ચે બખુશી જાનતે હેં કે બિરતા નીયા એક ઝખરદર તાકત હે લેકિન હમ મનઝિલે મકસુદપર પહોંચતે કે લિયે હરેક મુશકિલકા મુકાબિલા કરીગે.

ક્રાંસીસી સફીર-ચે કાન નહીં જાનતા કે મુજબવીઝા શરાયત આપકી હિમ્મતો શુબખતકા નતીજ હેં. બાઈ હરકતે મજમુકીલી કોઈ ચીઝ હે. જાતે જાતે ઇનકોલી અપના દિલ ખુશ કર લેતે દો.

અસમત પાશા-હમ સુબેહ કે ખરાહિશમંદ હેં વો તો બકોલ આલિખ મકતમે “સખુન ગુસ્તરાના” ખાત આ પડી થી.

ક્રાંસીસી તુમાકન્દા-ઘેર! હસ ગરમા ગરમ શુકનોગુલાબી લુલ્લ આ ગયા ઉ-હેં તાકતકા ધુમંડ ઝોર આપકો ફતુહાતકા નશા. (હંસકર) ચલીયે ઝોર દરતેખત કીજીયે.

(દોનો અપનો અપની જગેપર ખેડ જાતે હેં)

ઇરાલી તુમાકન્દા-ઘેરે ખ્યાલમે અખ લશઝી એહેસ ખતમ હોની ચાહીયે. હમ સખકો ઉમુલસે ઇતતિફાક હે. મુઆહિદેકી તુકલ તકયાર હેં, દસ્તેખત કરકે દાયમી સુલેહકી બુનિયાદ રખીયે.

યુનાની નુમાઇન્દા-ચુકે થોસડી અસલી સરહદકે મસઅમેકો નજર અંદાઝ કરદિયા ગયા હે ઓર હસકે નતાયજ સમાસી તકસીમકે હેં ઇસ લિયે યુનાની નુમાઇન્દે જખતકે ઉન્હેં અપની હુકુમતકી તરફસે હિદાયત મોસુલ ન હો જયે દસ્તખત નહીં કર સકતે.

અસમત પાશા-અગર યુનાનીયોં ને દસ્તખત ન કિયે તો કયા દવલે ઇતિહાદ મુઆહિદેકી શરાયતપર અમલ પેગ હોગે?

હેરીંગટન-ઇસ બાબમેં દવલકા પેહેલેહી ઇતિશાકે રાએ હો ચુકા હે.

અસમત પાશા-ઓહોત અચ્છા! તઅમેં દસ્તખત કરનેકે લિયે તઇયાર હું.

(ઇતિહાદી ઓર તુર્ક નુમાઇન્દે તમામ નુકુલપર દસ્તખત કરતે હેં. તુરકી ફાજ એંડ અપને દિલકશ તરાનોંસે હાજેરીનકી સામેઆ નવાઝી કરતા હે.)

હેરીંગટન-(દસ્તખત હો ચુકનેકે બાદ) યે નિહાયત અહમ તારીખી જલસા હમ સબકો યાદ રહેગા કે બની નુઅ ઇનિસાનમેં અમનો સુલેહકી ખાતર મુખતલિફ મમાલિકકે નુમાઇન્દે ખનકર ઇસમેં શરીફ હુએ યે. મેં જનરલ અસમત પાશાકી મહેરબાની ઓર નેક જજમેકા ચુકરિયા અદા કરતા હું. મુજે તવકફાઅ હે કે ઇસ મુઆહિદેસે દવલે મુતઅઘલિકાકે દરમીયાન એક જદીદ મશહિમતકે આસાર પયદા હોગે.

અસમત પાશા-(હમદરદાના લેહજમેં) યે ધડીયાં મેરી જિદગીકી ફજ્ર આમેઝ ધડીયાં હેં.

(હંગામી સુલેહકા એલાન હોતા હે તોપેં સર હોતી હેં, જનરલ હેરીંગટન ઓર જનરલ અસમત પાશા બે તપાકસે મુસાદિહા કરતે હેં ધરદા ગિરતા હે.

ફાપસીન.

નવસારી વાલાનો એગ્યુ પાવડર.

જેતું એક જ પડીકું ટાઢીઓ, તથા એક આંતરો ૧ ચોથી આ તાવને જડમુળથી નાખુદ કરે છે. સેંકડોએ એનો લાભ લઈ ખાતરી કરી છે. માત્ર પચ્છીકના લાભ અર્થે આ પાવડર જાહેર કરવામાં આવ્યો છે. હમારા દવાખાનામાં દરરોજ મોટા પ્રમાણમાં વપરાય છે. ગરીબો માટે આ પાવડર આશીર્વાદ સમાન છે.

ફક્ત એક વખત વાપરી ખાતરી કરો.

કીંમત શીશી ૨) પડીની ૩. ૦-૧૨-૦.

પોસ્ટલ યુદ્ડ.

નવસારીવાલાની પુષ્ટીની ગોળીઓ.

આ ગોળીઓ અમે અમારા માનવંતા ધરાકોની ખાસ ફરમાસથી મોટે ખરચે બનાવી તૈયાર કરી છે. માત્ર આઠ દિવસના ઉપયોગથી આ ગોળી તેનો પુરેપુરો પાવર બનાવે છે. શરીરના ગુપ્ત અવ્યવોની ઢીલી પડી ગએલી નસો મજબુત બનાવે છે. કોઈ પણ રીતે જતી ધાતુનો અટકાવ કરી હંમેશને માટે તેનો સંચાર કરે છે. પાતળા પડી ગયેલા વિષને સુધારી ઘટ બનાવે છે. મતલબ કે ઘટ્ટી ગએલી મદાંતને ફરી સજીવન કરે છે, અને નિરાશ થએલા માણસોને આશાના રૂપમાં ફેરવી નાખે છે.

વાપરવાની રીત આટલીની ઉપર આવશે.

સોનેરી કસ્ટરીવાલી ગાલી રૂપ ની શીશીના ..... ૩ ૫.

ફરેરી ગાલી રૂપ ની શીશીના ..... ૩ ૨.

નવસારીવાલાનો સંતાન સુખ ચાટણ.

આ ચાટણ સ્ત્રીઓની દરેક ગુપ્ત બીમારીઓને સદંતર જડમુળથી દૂર કરી શીશી બખશે છે અને હંમેશને માટે નિરાશ થએલ સ્ત્રીઓને આ ચાટણ બાળક જેવી અનમુલ નેમત અર્પણ કરે છે. પાચન શક્તિ વધારવામાં બેમી સાલ સામેત થયું છે અને જે સ્ત્રીઓને ગર્ભ પડી જ્યાં કરે તેમના માટે તે આ ચાટણ આશીર્વાદ સમાન છે વળી ગર્ભ રહ્યાના અરસામાં આ દવાનો ઉપયોગ કરવાથી ગર્ભ પડી જવાનો ભય નષ્ટ થાય છે અને બાળક પુરા દીવસે સલામતીથી અવતરે છે. કેમકે અમારી આ દવાની અજમાયશ ઘણી જગાએ થઈ ચુકી છે એનો ઉપયોગ સ્ત્રી તથા પૂરૂષો બંને કરી શકે છે. કોઈ પણ હકીમ કે ડાક્ટર ખુદાઇ દાવો તે કરી શકતો નથી. પરંતુ ખુદાની બનાવેલી વસ્તુઓ ઉપર તેણે પોતાની બખશીશ પણ જોને તેને હાથ રાખેલી છે. જે સ્ત્રીઓને ગર્ભસ્થાનમાં બીમારી હોવાથી ગર્ભ બંધાતો નથી તેવી સ્ત્રીઓ પણ આ ચાટણનો ઉપયોગ કરે તો આ દવાથી ફાયદો થઈ, બાળકની નવાંજેશ થયા વીના રહેતી નથી. વળી બાળકને નાનપણમાં જે બીમારીઓ થાય છે તેવી બીમારીઓ આ દવાનો જે માખાપે ઉપયોગ કર્યા હોય તેને થતી નથી ને બાળક સુખ શાંતી અને તંદુરસ્તી સાથે ઉછેલી આવે છે.

મોટી ૮ આઉંસ બરણીની કીંમત ૩ ૧૦.

” ૪ ” ” ” ૩ ૫.

” ૨ ” ” ” ૩ ૨-૧૨-૦.

નવસારીવાસાનું લહેજતદાર પોષ્ટીક પવિત્ર પીથું

શરાબે તહુર.

રજીસ્ટર્ડ નં ૦ ૨૫૩

શરાબે તહુરના ચમત્કાકિ કાયદાઓથી પબ્લીક સારી રીતે જાણકાર થઈ ચુકી છે. અમે હિમતની સાથે કહીએ છીએ કે આવી પોષ્ટીક અને શક્તિ આપનારી દવા ભાગ્યેજ બની હશે! આ દવાનો ઉપયોગ જેણે જેણે કર્યો છે તેમને ચમત્કારીક ફાયદો થયો છે. જેથી તેમના વારંવારના ઓર્ડરે અમારા પર આવતાજ જાય છે. જેમને ભરોસો ન હોય, તેઓ માત્ર એકજ વખત વાપરી એની પરીક્ષા કરી શકે છે. આ દવા ગુપ્ત સ્નાયુઓને વીજળીના વેગે ફાયદો કરે છે અને પુરૂષાતનને ઉભારે છે, શરીરની તાકાતને કાયમ રાખે છે, લોહી સુધારે છે, ઢાંચની માઠી ટેવને એકજ અઠવાડિયામાં દુર કરે છે, શરીરની સુસ્તીનો નાશ કરી શરીર પ્રકુલીત રાખે છે, સોબત પછીની થાકને એકજ ખોરાકમાં મટાડે છે, દુકંમાં, ખરીદદાર એના એકજ વારના ઉપયોગથી અગણીત ફાયદા મેળવી ખાતરી કરી શકે છે, મતલબ કે વીર્ય વધારવામાં આ એક રામબાણ ઉપાય છે.

એનો ઉપયોગ દરેક ધર્મના સ્ત્રી પુરૂષ તથા બાળકો કરી શકે છે.

મોટી બોટલી ૨૮ આઉન્સ રૂ. ૮—૦—૦

નાની બોટલી ૧૨ „ રૂ. ૪—૦—૦

„ ૬ „ રૂ. ૨—૪—૦

„ ૩ „ રૂ. ૧—૪—૦

સેમપલ ૮ આનામાં દરેક ઠેકાણે મળશે.

બાહર ગામમાં બે (૨) થી કમ સેમપલો મોકલવામાં આવશે નહીં.

મલવાનું ઠેકાણું :—

મેનેજર,
નવસારી દવાખાના,
પ૩૩, જે. જે. હોસ્પિટાલ,
સુબધ, ૬.

શરાબે તહુર ઓફીસ,
ચંદનવાડી ચીરા બબર,
મારકેટ સાંમે
સુબધ, ૨.

ધી સેંટ્રલ બિલાફત કમીટી ઓફ ઇન્ડિયા

ના

આશ્રય હેઠળ.

દર શુક્રવારે સવારે બહાર પડતું આગેવાન
ધરમી પેપર.

સચિત્ર ગુજરાતી અઠવાડિક

“બિલાફત.”

લવાજમ પોસ્ટેજ સાથે.

હિંદ બહાર માટે વાર્ષિક શી. ૧૦) અથવા

રૂ. ૭-૮-૦

હિંદમાં વાર્ષિક ... ... રૂ. ૫-૦-૦

” ૬ માસના ... ... રૂ. ૩-૦-૦

મેનેજર.

“બિલાફત”.

જેકબ સરકલ, — મુંબઈ નં ૦ ૧૧.

એક કાબેલ હકીમના નુસ્ખા પ્રમાણે તૈયાર
થતું ચમત્કારીક ઔષધ

દવાઉત્તિહાલ

ખરોળ તથા દરેક જાતના તાવ માટે
અકસીર અને સસ્તી દવા.

આ દવા એકજ અઠવાડિયું પીવાથી તાલ ખરોળ સમુજાગી મટી જાય છે. જુના રોગીને લગભગ ત્રણ અઠવાડિયામાં પુરો ફાયદો થઈ જાય છે. (એક બાટલી આઠ દીવસ ચાલે છે.) દરેક જાતના તાવ ઉપર એગ્યુમિકસચરો તરીકે આ દાઉત્તિહાલ બારે અસરકારક સાબિત થઈ છે. કેમપણ જાતનો તાવ કળજાત અને માથાનો દુખાવો તાકીદે દુર કરે છે. બીજાં એગ્યુમિકસચરો બે ત્રણ બાઉસની શીશીમાં હોઈ રૂપિયા સવા રૂપિયાની કીંમતે વેચાય છે જ્યારે આ દવાની આઠ બાઉસની શીશી છતાં દોઢ રૂપિયામાં મળતી હોવાથી ઘણીજ સસ્તી થઈ પડે છે. ગરીબો માટે તો આ દવા તદ્દન આશિર્વાદ સમાન છે. બીજી ઘણી દવાઓ વાપરી પુષ્કળ પૈસા ખર્ચીને નિરાશ થએલા દરદીઓ પણ આ દવાથી સારા થએલાના દાખલા હયાત છે. તંદુરસ્ત માણસ દર સવારે એક ચમચો ભરી આ દવા પીએ તો અતિશય શક્તિ પ્રાપ્ત કરે છે. કીંમત એક બાટલીનો રૂ. ૧૧, પેકીંગ પોસ્ટેજ વધુ.

મુંદમેલ ડેપો,

નં ૦ ૩૧૬, અખટલરહેમાન સીટ, મુંબઈ નં ૦ ૩

